

Vl. Levstik: Zapiski Tine Gramontove

ZAPISKI TINE GRAMONTOVE

SPISAL
VLADIMIR LEVSTIK

Jzauka
3. IV. 1929

MCMXIX
IZDALA IN ZALOŽILA «OMLADINA»

ZAPISKI FINE GRAMONTIČNE

VLADIMIR LEVSTIK

2007/11532

ZAPUŠČINA
VLADIMIRA LEVSTIKA

TISK ZVEZNE TISKARNE V CELJU

I.

Dnevnik moje sestrične Gine je lepa, v usnje vezana knjiga z zlato obrezo; polno citatov je tam iz domačih in tujih poetov, nešteto klicajev in pomišljajev ter pisana žetev besed, ki so se ji kdaj zazdele globoke. Toda mnogoobožavana Gina je krasotica v cvetni dobi osemnajstih let, in če jih šteje Tina Gramontova dvaindvajset, je razlika med njima, joj, koliko večja, nego se vidi na prvi pogled!

Ona edinka gospe Berte Kalanove, ki je preveč zaverovana mati, da bi mogla biti nepristranska rednica — jaz pepelka, sirota brez staršev, ki živi po milosti ob tetinem kruhu; Gina sloka, nežna plavolasa princesa z otroškohladnim srcem, ki dela življenje lahko in varuje obličje pustošočih sledov notranje muke — jaz opaljen vrag z velikim nosom in napetimi podočnicami, oči skoraj pregloboko vgreznjene, lasje predivje kuštravi in

črni, ustnice za spoznanje predebele, s trpko lačnim in pohlepnim izrazom. Pogled v zrcalo me opomni vsako jutro iznova, kako revna sem v primeri z Gino, in vsako najino skupno srečanje z mladeniči kakor starci osveži v mojem srcu večno, grenko zavist: nji vse občudovanje in sleherno pozornost, meni usmiljenje tistih par vljudnih besedi, ki jih naš malomestni babjek še nemikavni, slabo oblečeni pepelki odreči ne more — dasi bi bila za vsako najmanjše zadošččenje tolikanj hvaležnejša od princese! Kakor so moji gibi rezki in oglati, je tudi moja notranjost zgolj kontrast in strast; vsak občutek me vznurka do živega dna, in karkoli se godi v meni, odseva jasno in očito v mojih črtah, da ves svet lahko vidi. S strahom opažam drobne, drobčkane gubice, ki se režejo v moje čelo, sekajo kote ust in obkrožajo oči, neizbrisni sledovi gneva, nevoščljivosti, hlepenja in ponižanj grdega dekleta. Vsako zimo bodo globlji, vsako pomlad jih bo več. Tina Gramontova se šteje s svojimi dvaindvajsetimi leti že staro devico, Gini Kalanovi bo sijalo občudovanje še na petdeseti rojstni dan; imela bo kavalirje, dom, nežnega moža in kodrolase otroke . . .

Oh, ona ve, zakaj si piše literarno parfumi-

ran dnevnik s pesniškimi citati in globokimi domislicami, čeprav se mi zdi v mojih grdih trenutkih, da niti ne misli niti ne čuti po svoje in je njena duša prepísana kakor stih v njeni zlatoobrezani knjigi ter nosi poetično devištvenost kakor dekorativen muf ali mehko boo, ker ve, da pristoji njeni biserni koži in mično zaobličnim udom!

Grd kakor jaz bodi moj dnevnik; naj ostane razlika tudi v tem. Pusta, nelepa in nepoetična čuvstva zapuščene sirote se bodo skladala z dolgotrajnimi listi navadnega debelega zvezka v voščnem platnu, kakršne smo imeli na preparandiji za matematiko; in če ga najde teta v skrivališču pod mojo žimnico, bo vsaj manj smešen in klavrn, bo resen in obtožujoč.

Davno, davno, kot trinajstletno dekletce, sem imela tudi jaz knjižico z zlato obrezo; rajna mati mi jo je dala za god. In kakor druge neoperjene goske sem polnila bele liste z izlivi o gimnazijcu-kratkoahlačniku, prvi simpatiji svojega srca. Po dolgem koprnenju mi je povedala prijateljica, da je govorila ž njim o meni. Kaj da je dejal? Čemu ga milo gledam, omelo z dolgim nosom in ciganskimi očmi; ne mara me, ko je lepših na izbiro... Tina je bridko jokala; svoj dnevnik je sežgala še

tisti dan, in za fanti se ni več drznila obračati oči. Tudi njo je še katerikrat prešinila sladka sila, ki nosi dušo in telo v razkošnem trepetanju med brezdni in oblaki; tudi njene oči so še molile, toda vabile niso. Kakor suženj udarca z bičem so čakale hipa, ko skrivi izvoljene ustnice prezirljiv smehljaj, ter so bile zadovoljne: Tini ljubezen ne more dati več. In če bi bil pokleknil predme rekoč: „Ljubim te!“ — morda bi se bila sama odvrnila, ker vem, da me ne more nihče ljubiti.

Kmalu utegnejo njih roke brskati po mojem črnem zvezku ter iskati med vrsticami: čemu je šla od živih in veselih? Zato ga pišem, ga hočem napolniti do zadnje strani. Zrela sem kot roža v juniju; moje srce gladuje nežnosti, moja kri poljubov, moja duša sreče in požrtvovanja. To je usoda našega rodu, in katera jo taji, izdaja vso resnico žene. In Tina Gramontova ne more živeti v tem izdajstvu, ona je rojena za ljubezen; o, koliko skrivnostnih ognjev se drami v nji, koliko opojnih, smrtnosladkih misli se zgrinja nad njeno razkopano posteljo v soparnih nočeh! Tako hrepene po blaženstvu le oni, ki jim je na vekomaj odvzeto . . . Ne, Tina ne more živeti brez ljubezni; boji se biti beračici in gledati izza plotu, ko svatje

praznijo sklede in kozarce — zato pojde nekega dne. Grda je; nikjer ob vsej dolgi ali kratki poti, ki leži pred njo, ne raste čarodejna zel odrešenja — le druge vidi, ki je trgajo polne roke. Čemu še bresti prah?

Pavel Gorjanec, tudi kavalir moje sestrične Gine, mi je rekel enkrat, da biva v meni duša davne Eve; ni se motil. Moja kri je vroča in močna, ona hoče vse in sceloma, paradiž ali pekel; s hinavsko miloščino krščanske ljubezni je ne utolažite! Piši, Tina, zadnji košček svojega življenja popiši v žalostni črni zvezek, napoji ga s srčno krvjo, da krikne enkrat v ta svet preobjedenih in lačnih:

„Solnce je prižgano vsem, dobrim in zlim, lepim in grdim; slehernemu bitju je namenjena sreča in slast življenja! Toda vi, ki ste je bogati, puščate nam sirotam zgolj zavist, obup, tolažbo smrti...“

II.

Mož moje matere je bil tujec; učil je francoski jezik na tukajšnjih šolah in v nekaterih premožnih rodbinah. Ona, starejša hči spoštovanega trgovca in mestnega svetovavca, se je zaljubila vanj kot učenka; omamil jo je Gramontov žlahtni profil, ognjevite oči, romantični temni kodri in vsa njegova duhovitost, katero je bil prinesel iz svoje lepe domovine med te okorne, gostokrvne ljudi. Ded je odkraja divjal, ali razvedele so se istorije, ki jih je dobro skrivati klepetuljam, in srditi očak je dal škrtaje svoj blagoslov.

Sreča Julije Valenčičeve z Renéjem Gramontom je bila žarka, toda kratka; preprosta slovenska duša je služila tujcu, namesto da bi ga mamila vsak dan iznova. Čuteč soprogovo hlajenje, ga je z ljubosumnostjo povsem odbila; njegova naglo vzbujena mržnja je okužila še njo, in menda sta oba iskala prepovedane utehe. Po dveletnem za-

konu se je Francoz ustrelil na počitnicah v Lyonu, ne da bi se bilo zvedelo zakaj.

Mlada vdova je nosila žalno obleko veseleje, nego je prijalo meščanom: po njihovem bi moral mrlič poteptati, čemur je živi prizanesel... In vendar je hodila Julija Gramontova pridno v cerkev ter bila v pobožnih vajah gorečnejša od marsikateri! Poldrugo leto po žalostnem dogodku je povila svoje prvo in poslednje dete. Premlada sem bila za nje živih dni, da bi bila govorila z menoj o tej skrivnosti; bogve ali bi mi jo bila kdaj razodela! Niti ona niti drugi mi niso povedali očetovega imena; le temno, kakor v sanjah, se spominjam iz prvih otroških let visokega, koščenega patra z orlovskim nosom in sršečimi očmi, ki me je tolikrat božal in ujčkal na kolenih, govoril z vdovo o vseh nebeških in zemeljskih rečeh, kadar sem bila zraven, ter ji poljubljal roko, če sta mislila, da spim. Pozneje ga je zmanjkalo; mati je mnogokrat jokala, nemara zato, ker je bil pater Kristijan prestavljen daleč na Laško v drugi samostan.

Nesreča je gonila revo za petami. Stari Valenčič, ki je nekaj mesecev po materini poroki omožil mlajšo hčer s sodnim adjunktom Kalanom

ni mogel pozabiti razočaranja v ničemurnih načrtih s prvorojenko; v kratki dobi petih let se mu je posrečilo vtekniti eno največjih premoženj našega mesta v zavožene špekulacije. Umrl je malo dane v omračenju duha; komaj da je odpustil Juliji na smrtno uro njen vdovski greh. Hčeri sta ostali skoraj brez dediščine, toda Bertin mož, ki je kmalu sledil tastu v večnost, je imel po starših nekaj gotovine, dočim so Julijinih par tisočakov naglo raznesle stiske življenja, bolezen in prve skrbi za hčer. No, da povem po pravici, tudi Kalanova teta mora biti že pri kraju s hranilno knjižico in lahko Boga zahvali, če ima še za Ginino balo in poročno obleko. Samo v zabavo pač ne stanujemo v somorni stranski ulici . . .

Teta je držala z dedom; dokler je mati živeła, je ni bilo nikoli k nama, in tudi midve z mamico nisve hodili k nji. Sestrično Gino mi je še majhno pokazala na ulici stara Monika, ki je bila sledila materi iz očetovske hiše. Droban angelček je bila, lasje kakor solnčna pena okoli glave; vzkliknila sem in jo hotela steči pobožat, ali Monika me ni pustila, in teta, ki je rinila voziček, je temno pogledala preko ceste.

Mamica je hirala, odkar jo pomnim: zadnja

leta je bil njen obraz bled in votel kakor odprta školjka, roke so se ji daljšale in daljšale, in koža na ustih je bila tako prozorna in tenka, da sem se je bala dotekniti. Govorila je žalostno, čisto tiho, in pokašljevala. O Veliki noči, ko mi je bilo petnajst let, je pripravila Monika svoje reči ter odšla glasno jokaje: mama jo je poslala proč, ker je ni imela s čim plačevati. Uboga, uboga moja mati! Spominjam se, kako je hodila z doma v ponošeni črni mantilji, s težavo skrivaje culo pod njo; v omari je manjkalo perila, toda ko se je mamica vrnila, je stresla v škatlo na komodi nekaj srebra. Šivala je za druge, da sve mogli živeti. In zmerom je obračala tako, da se je nekega dne vrnila s culo ter zložila vse lepo nazaj, božaje z očmi in rokami vsak posamezni kos ...

O Binkoštih je bila strašno slaba; skrivaj sem tekla k staremu doktorju Korenu v prvo nadstropje ter ga prosila za božjo voljo, naj pride pogledat. Dolgo je bil pri nji; nato sta prišla obadva v kuhinjo, kjer sem jokala za ognjiščem, ter me tolažila, dokler se nisem nasmehnila. Na binkoštni torek zjutraj vidim stati mamico v sobi, spet s takšno culo na mizi. „Za božjo voljo, mamica!“ sem vzkliknila, „prizanašaj si in pošlji

mene!“ Ona pa je zmajala z glavo ter me potegnila k sebi; zdelo se mi je, da čutim njeno srce krvavo in toplo ob svojem licu, in ko sem ji pogledala v oči, so sijale s tiho, žalostno ljubeznijo — o, sam Bog je bil takrat v njenih očeh! Hotela je nekaj reči, toda kašelj ji je prasn timer v usta in jo zvil kakor šibo čisto doli na culo; z obema rokama jo je zagrabila in kašljala vanjo. Nato je mahoma vzdignila glavo; oči so se ji razširile v grozi, in jaz — oh, mene je vrglo na kolena, objela sem ji noge ter kričala kakor blazna. Zakaj na culi je bila široka rdeča lisa, in rdeča pena je stala mami na ustnicah, rdeče je curljalo še vedno — ubogi, strašni curki izmed prstov, ki jih je tiščala predse, kakor bi hotela ustaviti bežeče življenje. Solze, velike in svetle ko nikoli, so se ji bleščale v očeh. O, bala se je umreti, zaradi mene je trepetala pred smrtjo, ne zaradi sebe!

Še danes ne vem dobro, kaj je sledilo. To pomnim, da je pozneje ležala v postelji, okoli pa je stalo vse, kar je bilo ženskega v hiši. Poklicala me je s slabotnim, že ne več človeškim glasom ter mi naročila, naj tečem hitro k teti Kalanovi ter jo prosim toliko časa, da pojde z menoj. O, mati, vsaj takrat sem prosila zate — jaz zate,

po vsem, kar si ti meni storila; in vendar je bilo samo zame... Vpričo dekle sem padla v tetini predsobi na kolena in vzdignila roke; gospa Kalanova je odkraja temno gledala, in zlatolasa Gina je stala zraven ter merila revno sestrično z ošabno začudenim pogledom, toda prosila sem tako vroče in milo, da je Gina zdajci zajokala in se je tudi Kalanovi teti skremžil obraz in poškrlatel. Objela me je hlipaje, prijela me za roko in stekla z menoj.

Celo uro je bila sama pri materi; nato so prišli s popotnico. Poklicali so me noter. Mama je bila vsa tiha in vdana; govoriti ni mogla nič več. Duhovnik je segel po hostijo ter jo nesel z dvema prstoma k maminim ustnicam; takrat pa se je nenadoma vzpela kvišku in razprostrla roke proti meni: komaj sem se vrgla med nje, že je ni bilo več... Še to pomnim, kako čudno in gnusno so tulile ženske, med vsemi najbolj debela teta Berta; kaj je bilo z menoj, ne vem. Osvestila sem se, ko je bila mati že zdavnaj pokopana; ležala sem tu, v tej sobi, in gospa Kalanova je sedela ob moji postelji, gledala resno skozi ščipalnik ter kapljala zdravilo v žličko. Od tistihdob je moj dom pri nji.

Ne bom tako nehvaležna, da bi tožila teto v svojih zapiskih. Prikrajšala je hčer in sebe, da je mogla izpolniti, kar je obljubila sestri na smrtno uro; če ni bilo vse tako, kakor je mislila natihem pokojna mati, kaj more za to? Ne sodi je, mamica, od onkraj groba: tebe mi ne more nihče nadomestiti, zakaj svoje zlato srce, edino moje zavetje, si vzela s seboj! Teta Berta je dobra ženska, tako dobra z menoj, kakor le morejo biti kje s tujim otrokom. Ni me vzela iz učiteljišča po materini smrti, da bi me vteknila v trgovski tečaj; bala se je škoditi svojemu ugledu. Ko sem dovršila preparandijo, je menila, da je še vedno časa nastopiti službo in je itak vse prenapolnjeno. Gotovo se boji zame, da se ne bi oglasila Julijina kri v samoti na kmetih ter me zapletla v romanček med šolo in kaplanijo, ki je tolikrat poslednja uteha nesrečnih modernih vestalk; in če uvaža razen tega, da utegne Gino kmalu omožiti in ji bo potem dolgčas samevati na stare dni, jaz pa po njeni smrti še vedno lahko odajam sobe ali gospodinjim revmatičnemu penzjonistu — mari ji smem očitati? Nekaj vendar morajo zahtevati dobri ljudje, ki ti niso dali poginiti na cesti... V svojem najglobljem prepričanju

jo imam za tako velikodušno, da niti ne bi go-drnjala, če bi kdo ljubil grdo Tino in poprosil njene roke. Gotovo bi videla v tem posebno voljo božjo; saj je v resnici tako strašno malo nevarnosti, da niti ni vredno tratiti denarja in obešati name mladostno prikupljivih cunjic, kakor jih ima Gina in druga dekleta, pred katerimi nastilja življenje vse svoje rožnate nade. Moč plašni, trpkozamišljeni obraz bi bil smešen med tako lehkomiselno šaro; kar dobim, je nunsko resnobno, poceni in močno, da se delj časa nosi. Perilo imam od debelega platna; kar veselje ga je vzeti v roko. In tako sem košata v svojih trdih srajcah in krilih pa v tej večni preprosti črni obleki z belim čipkastim ovratnikom, da niti ni moči ugeniti pod njo mojih oblik, dočim se nežni Ginini udje tako pikantno zibljejo v finem zefirju in židi, ki se zanjo vedno še najde. Res uboga teta Berta, če bi morala obe tako lišpati, princeso in pepelko!

Rajni stric je bil lep mož; vse Ginine poteze so njegove, kakor tudi njen prelestni vitki stas. Gospa Kalanova ni krasotica: bolj majhna je, zelo debeluhasta, obraz kakor mreža gub. Nekaj čukastega je v tem obličju, in kadar je dobre volje ji igrajo smešni, lokavo prismojeni plamenčki v

sivih očeh. So trenutja, ko se ji smejemo vsi, Gina, jaz in naši gostje; toda nič ne omaja njene stoične samozavesti, kakor bi vedela, da se nazadnje vendar ujame petlja s petljo, številka s številko njenega računa... Tako neverjetna se mi zdi, če jo primerjam z obledelo fotografijo na svoji nočni omarici, sliko njene krasne, uboge sestre Julije!

In še nečemu se čudim. Mamica je živela po vseh obsojena in zaničevana, in tudi teta jo je pomagala soditi; ali vzlic dobroti njenega srca in romantičnim strastem, ki jih je okusilo v svoji mladosti, je bila moja vzgoja pod materinim okriljem vzgoja strahu božjega, staromodna, umna vzgoja, uravnana po idealu tistih mirnih, skromnih in milih boginj domačega ognjišča, ki nas gledajo po dobrih hišah z zatemnelih rodbinskih slik in jih v življenju tako redkokdaj še srečavamo. Narobe pa je vzgoja pri teti Kalanovi kljub strogim moralnim načelom, ki so jo ločila od sestre tik do njene smrti, zelo moderna in svobodomiselná. Ne samo, da se je učila Gina klavirja, francoščine in laščine (v meni je odkrila teta bolj gospodinjske talente, ne glede na velike troške pouka) — te spretnosti so dandanes po-

vsod dobrodošla, četudi ne polna odkupnina za tisočake in visoke hiše, ki jih sestrična ne bo imela; znamenita in v našem malomestnem ozračju nenavadna je marveč Ginina in moja neomejena svoboda v izbiranju knjig, glediških predstav, predavanj, nazorov in do malega tudi občevanja.

Res ima teta malo časa brskati po najini knjižni polici in najinega filozofiranja, posebno Gininega, ne more kritikovati, ker je njen razum preveč staroverski, dostopen le bolj domačim rečem in drobnim mestnim novicam; ona rajšu kima in razvije svojo veliko zgovornost takrat, ko ji omeniš paradižnikovo omako ali nezvestobo zakonskih mož. Toda obenem se mi zdi sama že od mladih nog skrivaj zaljubljena v glorio učnosti, poezije in umetnosti pa v zmerom moderno privlačnost njihovih herojev; in ker je uvaževanje teh reči dobri ton pri mladih moških našega časa, sem trdno prepričana; da nedolžnost tete Kalanove niti v tem ni brez načrta. Njen uspeh je že danes nepobitno dejstvo: lepa Gina, dekle, ki se ve razgovarjati o celi biblioteki najboljših domačih in tujih piscev ter ima o vsem najnovejše nazore in na vsako stvar najapartnejši pogled, Gina, po vsem mestu znana modrica kulture,

literature in umetnosti, je sicer morebiti kliširana emancipantka, toda v očeh naivnega mladeniča, ki se mora danes ali jutri oglasiti, je zaklad, je biser dovršenosti našega ženstva, je z eno besedo čudapolna Gina, katere ne zasnuti bi bilo barbarstvo in naroden škandal, vreden brezobzirnega ožigosanja. Godnim fantom, ki se nevedoma žele zaljubiti, je lep obraz edino veljavno zrcalo ženske duše; in tako ugaša Tina, četudi ni bogve kako neumna, poleg svoje obožavane sestrične kakor revna kresnica ob pisanem lampiončku.

Ker ne pišem niti spominov niti ne romana, temveč zgolj obtožnico in slovo življenju, bi bil čas prekratek in zvezek pretenak, ako bi hotela razvijati preteklost dogodek za dogodkom. Lampionček in kresnica — s tem stojim sredi žive sedanjosti; treba mi je le začeti s prvim, kar me doleti.

III.

Kako dobro je sedeti sami doma v topli sobi ob rdeče zasenčeni svetilki, če škriplje zima na ulicah!

Teta je odšla z Gino h gospe Maratonovi; brez skrbi lahko odprem svoj zvezek ter popišem dogodke in misli včerajšnjega dne. Obilo jih je in nekolikokrat bom morala upihiniti luč nad njimi... V kotu plešejo odsevi peči na zlatih štrenah božičnega drevesca; žalostno je in obrano. Sladkarije sve pojedli z Gino, blago za plesno obleko, ki ga je dobila ona, in moj odrezek za črno volneno krilo, ki ga tako potrebujem, sta že pri šivilji; vrhutega so ležale pod drevesom za Gino Verlainove poezije v nemškem prevodu in zame „Dobra kuharica“. Da je imela teta Kalanova tudi dva ženina v zalogi, gotovo bi bila namenila hčeri princa in meni dimnikarja...

Včeraj popoldne sem bila sama kakor nocoj;

dami sta nakupovali v mestu. Zavest, da so novoletna voščila odpravljena, me je bila zazibala v dobro voljo; nič ni dolgočasnejšega kakor ponavljati prelete fraze in plesnive laži. Koliko sreče sem želela za novo leto, koliko so je želeli drugi meni, in vendar sem revna kakor prej... Nihče ne čuti z menoj razen našega podganarčka Miška, mojega edinega resničnega prijatelja! Toda ena čestitka mi je segla v srce. Stara gospa Rožajeva me je prijala z obema rokama za glavo, poljubila me ter mi šepnila v uho:

„Želim vam lepega mladega ženina, kakršnega bi bili sami najbolj veseli, dete moje!“

Zardela sem do las in zamrmrala nekaj neumnega: saj me nihče ne mara, tako podobno...

„Kaj govorite!“ Rožajka me je potegnila za uho. „Verjemite izkušeni starki: več sreče vam je namenjene, kot je najde marsikatera druga... Zakaj? To je težko povedati z besedami; ali jaz vem, ko vas gledam. Vsak človek ima svojo srečo na licu zapisano.“

Ej, tetka Rožajeva, če imam svojo bodočnost na obrazu zapisano, mora biti preklicano žalostna in temna! Vseeno, hvaležna sem ji za prijazni

namen. Dobra je; po svežih jabolkih diši kakor vse blage sivke.

Ob treh je solnce v našem koncu; hiša onkraj ulice je nižja in se leskeče v svojem snegu tik pred oknom, kakor bi vriskalo vsako belo zrnce posebej. Mežikaje sem stala tam in gledala; čuden, brezmiseln nemir je utripal v meni, in nehote sem štela glasne udarce srca. Moje grudi so se grozile v rahiem dotiku mrzlega stekla, in hladni trepet, ki je lil iz njih po vsem telesu, mi je prijal kakor božanje nevidnih rok.

Čudna je zima in polna skrivnosti! Vsa priroda zamira v trdem steklenem snu; toda človek ne more spati, ampak živi sam, brez toplote, brez pomladanskih oblačkov, brez neviht in jutranje rose, brez ptičkov, dreves in cvetlic. V teh mesecih nas popada posebna vrtoglavost; plesi in maškerade niso zgolj slučajna navada v zimskem času. Čutim se kakor brez kože, gola do nagih živcev; vsaka sapica bi me odnesla, sleherni dotik podrl; ni je misli, ki me ne bi pogrezala v togo, niti neumnosti, v katero ne bi hotela planiti na vrat na nos. Pozimi sem kakor bleda cirkuška igralka v ogoljenih trikotih: po tenki

vrvi se lovim med obupom in daljnjiimi, še neodgrnjenimi hrepenenji.

Tam onkraj strehe je visela ozka plahta višnjevega neba, čista in brezizrazna kakor ribje oko; in spodaj je zijala ulica, polumračen jarek, z mrazom in tesnobo nalit. Tako žalostna je naša ulica: ustje ji zeva na širok, puščoben trg, umazane starinske hiše jo stiskajo z obeh strani, in vrhnji konec se zvija kakor kačji rep visoko v bregu med predpotopnimi bajtami. Hiša, kjer stanujemo, je še najlepša med vsemi; rezljana vrata iz XVIII. stoletja, kovana ograja stopnic, nekakšne arkade nad dvoriščem in visoki stropi kažejo, da jo je stavil bogat meščan. Toda bogastvo se je že kdaj selilo odtod; zdaj je v hiši mračno in tegobno, in gospa Kalanova se drži stanovanja le, ker je poceni. V takem kraju se človek ne more zadovoljiti; preostaja mu poginiti od dolgočasja ali pa riniti ven kakor barbari v južno deželo.

„V teh ulicah,“ mi je dejal lani Pavel Gorjanec, „se rode puntarji in apostoli; kopljejo in kopljejo, dokler ne prikopljejo v široko svobodo — in tam se trosijo med ljudi, trpe za svet in ga rešujejo, da bi odrešili sami sebe. Zakaj duša

tesne ulice gre za njimi ter jih davi kakor mora v snu...“ Nato me je dolgo gledal s svojimi pokojnimi očmi ter dodal zamolklo: „Tudi midva, Tina, sva iz tesne ulice; bogve če bova kdaj poznala mir srca.“

Njegova navada je včasih govoriti neprijetne reči s tako hladno sigurnostjo, da mu niti ne moreš zameriti. On venomer misli in tehta; laži in slepomišenja se ogiblje, in kar pove, je že zdavnaj spoznal sam pri sebi. Lehkomiselni ljudje, ki radi zakrivajo oči pred resničnostjo, mu niso naklonjeni, čeprav je simpatičen in dober človek. Od snoči ga poznam dosti globlje nego prej.

Spoznale smo ga pred tremi leti na pomladnji umetniški razstavi; stari Zverina s svojim obritim obrazom in dolgimi lasmi, predsednik umetniškega društva, je vodil teto in naju dve z Maratonovo Alenko ter nas poučeval. Pravkar sem strmela zavzeta na Gorjančevega divnega „Orača v hribih“, kjer se zraščajo voli, sključeni kmet in težki črnovišnjevi oblak nad rjavo rebrijo v eno samo napetje moči — ko zaslišim za hrbtom glas našega mentorja:

„Lupus in fabula! Bliže, Gorjanec, da te po-

hvalimo; dovolite milostljiva . . ." in kar še zahteva etiketa predstavljanja.

Zagledala sem skrbno oblečenega tridesetletnega moža dokaj visoke, sloke in koščene postave, trudnih temnih oči in kratko pristriženih brkov; obraz bi bil prijeten. da nista črta ust in bradna kost tako energični. Od tete se je naravnost obrnil k meni, če sem tista gospodična Kalanova, ki so mu jo popisali kot veliko prijateljico umetnosti. V zadregi sem priznala, da se moti, ali natihem mi je bilo prijetno, da me je zamenjal z lepo Gino, in strašno me je mikalo vedeti, zakaj je prisodil ravno meni toliko umetniškega čuta. Večkrat pozneje sem ga hotela vprašati, ali nekaj mi je branilo do današnjega dne. Naš novi znanec je bil po večletnem životarjenju v Italiji, Franciji in na Nemškem šele mesec dni v domovini; živel je v znano tesnih razmerah in z napetostjo čakal uspeha razstave, da uredi zaostanke po nedavno umrlem očetu, revnem, in kakor se zdi, zapitem predmestnem krojaču. Prikipil se mi je takoj; rada imam ljudi, ki se nesreči ne morejo posmehovati. Zelo mi je tudi ugajala njegova velikomestna vnanjost; vzlic bedi je bil že takrat pedant v tej reči. On sovraži

umetniško romantiko in gleda življenju naravnost v oči; imam ga na sumu, da je njegove grenkobe enako vesel kakor sladkosti.

Teta ga seveda ni pustila od sebe, dokler ni obljubil priti na čaj. Pri nas imamo namreč bogve odkod pristen ruski samovar; okrog njegovega svetlega medenega trebuha so se zbirali do lani vitezi Gininega dvora. Pavel Gorjanec je sédel za našo mizo in obsedel kakor ostali. Vesela sem ga bila in rada poslušala, kadar je govoril; prijateljstva, ki sem ga čutila do njega, ni kalila niti senčica želje postati mu več nego Tina Gramontova. Simpatija tega umetnika je bila vendar po vsej božji in človeški pravici namenjena dovršeni Ginini krasoti, ne pa neznatnosti njene sestrične. Že prvi dan sem si rekla natihem, da se mora vneti on zanjo ali ona zanj, ali pa drug za drugega; še danes pomnim svoje skrivno ogorčenje, ko se Gina ni takoj zaljubila. Nesebično in goreče sem jima želela te idealne sreče, in če bi bil Gorjanec odvedel našo princeso kot nevesto, bi jo bila poljubila brez vsake zavratne in nevoščljive misli. Ni mi bilo treba dolgo prežati na prva znamenja romana: Pavel, ki se je vedel odkraja neprisiljeno in pozorno gledal vso okolico, ni

videl kmalu nikogar več razen nje. Ako spraviš mladega, za lepoto dovetnega moža in mlado krasno žensko v vsakdanjo dotiko, je ljubezen menda neizogibna posledica. Toda Gorjancu sem se morala čuditi: ko drugi zaljubljeni veselo dvore izvoljenkam, nore okrog njih, zbijajo šale in jih zasipljejo s ploho lehkomišelnih plehkov, je bilo v njegovem čuvstvu nekaj tragičnega. Z neverjetno boječo nežnostjo je hodil okoli nje, kakor bi bila prikazen, ki jo prvi dotik razprhne v nič; v njegovih očeh, kadar je gledal sestrično, v glasu, kadar je govoril ž njo, in v vsem, kar ji je kdaj povedal, se je družilo daljnje, prizanašajoče snubljenje z medlo tožnostjo in smrtno resnobo; ta človek ni veroval v možnost svoje sreče.

Opazila sem, kako je zablodil v zmoto idealnih mladeničev: kakor bi jo hotel odnesti visoko pod oblake, je pripovedoval Gini venomer globoke in vzvišene stvari; bogve če je kdaj govoril s prijatelji o poslednjih ugankah svojega iskanja tako odkrito kakor ž njo! Vsi ti dobri moški hrepene po nečem boljšem od sebe, in kakor hitro jih omami ljubezen, vidijo na njeni zvezdi vso svojo nedoseženo popolnost. Gotovo je Pavel odkraja po božje molil Gino; pri večernem slovesu

so pričale njegove oči, kako mu je obležala duša pred njo na kolenih. Oni ne vedo, da nas mož le ujame, če seže po nas kot gospodar in osvajavec; um, kaprica, mišljenje je pri ženski postranska reč — natora njena pa noče, da jo obožavaš, ona hoče, da jo vzameš, z naskokom ali oblego, da jo brez usmiljenja vzameš in brez prizanašanja držiš. O, mnogo sem opazila okrog sebe in še več spoznala v svojem gladnem premišljevanju!

Nekaj se mi je zdelo, da Pavel vedoma ravna tako pogrešno in niti noče osvojiti sestrične; saj je bil vendar dorastel mož, poznajoč življenje v vseh njegovih barvah in okusih. Nemara je iskal samo lepih dojmov in nesebično ozarjenih minut, kdo ve? To stoji, da ves čas ni rekel Gini besedice, ki bi jo bila mogla spraviti v zadrego. Ali prepričaj mlado dekle, ki ve, da jo ljubiš — prepričaj jo, da je nočeš, in dokaži njeni materi, da nisi ne snubač ne zapeljivec! Rajša bo sploh dvomila o tvoji ljubezni; nam je to čuvstvo pač vse nekaj drugega nego temu čudnemu krepkemu spolu...

Navaden človek bi bil sodil po vsem tem, da mora Gorjančeva družba moriti sestrično; toda nji je vidno prijala. Kadar so ga opravki zadržali, je bila nervozna in čemerna; venomer sta tičala

skupaj. Zdelo se mi je, da bi se zaljubila vanj, če bi se znala, zakaj pri vsej svoji samozavesti in deklinški koketnosti je naša Gina v jedru še neizkušena in vzlic dvem, trem sanjarijam nedolžna ko sneg. Hvalila je njegove umne razgovore ter ga visoko cenila; zato pa je bilo njeno vedenje polno naivne krutosti. Prilastila si je grdo gesto, kakor da noče priznati njegovega vzdržljivega molčanja; komaj razvito dekle je stalo pred tridesetletnim genialnim človekom v pozi španjolske kraljice, ki je s samozaljubljeno visokostjo sprejemala vse, do najnavadnejše tovariške pozornosti, kot davek večnega češčenja ter slačila s svojimi deviško potuhnjenimi mislimi, pogledi in dejanji njegovo dušo pred seboj in nami vsemi do golega. Prišel je čas, ko sem obema zamerila to igro: nji, ker je poniževala Pavla, njemu, ker se mi je zdelo, da se radovoljno ponižuje.

Plačevanje očetovih dolgov je bilo strašno poslabšalo njegove življenjske razmere; boriti se je moral za vsak košček kruha — prepričana sem, da je včasih stradal kakor lirski pesnik Gina, ki rada sanjari o bogastvu in razkošju, mu gotovo ne bi bila hotela slediti v tako revščino. Teta je nazadnje začela godrnjati, kadar smo bile

same, češ da prikrajšuje hčer za boljše možnosti in se ga treba nekako odkrižati, zakaj vsi naši stari kavalirji so bili postali redki gostje, odkar je Gorjanec tako marljivo zahajal v hišo: drug za drugim so se nam izneverili hišni posestnik in filistejski romanopisec Vikec Medica, žurnalist Lavoslav Zgaga, mladi in nadebudni politik doktor Ante Kanjuh in zgodaj slavni kemik Marijan Zverina, sin tetinih znancev. Vsak dan je moral Pavel poslušati predavanje, kako ugodna bi bila zanj služba učitelja risanja na obrtni šoli; v ta namen mu je obetala teta svojo najizdatnejšo priprošnjo pri merodajnih osebah, in pripomniti moram, da se njene vztrajnosti res vse mesto boji. Toda on je poslušal dobre nauke z diskretnim smehljajem; njegov obraz je ostal neprodiren kakor jesenska megla. Niti ni pokazal barve, niti se ni mogel ločiti od nas. In Gina je odgovarjala materi z umerjeno nejevoljo:

„Rada bi vedela, kaj te ščiplje, mama. Občevanje z Gorjancem mi je koristnejše nego z vsemi onimi skromnimi veličinami. Štej si v čast, da sedi Pavel Gorjanec za tvojo mizo. In zakaj naj bi bil zaljubljen vame, ne razumem, oprostite mi; niti on niti jaz ne govoriva o takih rečeh

Ti veš, da imam siljenje v zakonski jarem za sramotno in so mogoči tudi še drugi, višji interesi med ljudmi... Tvoje znanke? Naj govore, kar hočejo.“

Vobče moram priznati, da ga je vedno branila; enkrat se mi je celo videlo, kakor bi se ogrevala zanj. Bil je kmalu potem, ko je Gorjanec obvladal svoja čuvstva ter jih stlačil v oblike najkorektnjšega, skoraj ironičnohladnega prijateljstva. Nekajkrat sem opazila, da mu je hitela naproti z rdečico na licih in žarečimi očmi; toda že je bil ravnodušen in prijazen kakor star tovariš, včasih z rahlo senčico pomilovanja. In kar se mi zdi posebno čudno, skoraj vselej vodi kakega izneverjenega znanca s seboj; Medica in Kanjuh, Zgaga in Zverina so spet naši zvesti gostje, in kadar tekmujejo okoli sestrične, se mi zdi, da vidim v Pavlovem očesu iskro mrzlega zadovoljstva.

Zaslovel je v tem času neverjetno; tako se trgajo zanj z naročili in ponudbami, da hoče menda spet na tuje. Sramežljiv je, boji se postati „naš prvi slovenski umetnik, ki bi delal čast tudi drugim, večjim narodom...“ Sestrična stiska usta, kadar govori, da pojde; odlikuje ga očitno pred vsemi drugimi, in visokost španjolske infantke jo

mineva. Zdaj malo govori o njem, toda prepričana sem, da tem večkrat misli. Pavel ostaja miren in korekten; mari sta zamenila vloge? Ali se naj-deta? Bogve, če bi bila srečna? Tako sem ugi-bala do snočnjega razgovora, ki me ni pretresel manj kakor njiju dva.

IV.

Iz misli pri oknu me je splasil vratni zvonec ; Jerica je planila odpirat. V predsobi sta se oglasila Gina in Pavel Gorjanec. Srečala ga je bila z materjo na poti k Maratonovim ter ga vzela s seboj do hiše. kjer stanujejo; tam je po kratkem premisleku dokazala teti Berti, da je najpametnejše, ako gre sama „k tem dolgočasnim ljudem“, in se je vrnila s slikarjem domov. Se pravi, naredila sta ovinek po drevoredu; odkar je Gorjanec s svojim diplomatskim vedenjem proti nji in svojim občeznanim prijateljstvom do mlade vdove Logarjeve prepričal vse mesto, da ga veže z nami zgolj nesebično tovarištvo, je tak izprehod zelo nedolžna zabava. Prišla sta rdeča od svežega zraka in dišeča po mrazu; videti treba Gino, kako ljubko se razcvete na zimskem izprehodu! Srce se mi je skrčilo v zavistnem občudovanju, tako lepa

je bila; oči pa so ji gledale daleč nekan in nosnice so ji komaj vidno poigravale.

Gorjanec mi je stisnil roko: „Ako vas ne motiva, Tina . . . Vaša sestrična me je zajela na poti h Kanjuhu, češ da je naravnost idealne volje sedeti. Storil bi tedaj par potez — mogoče se mi danes posreči ona posebna črta ust, ki mi dela toliko preglavice. In medtem bi bila Tina zelo ljubezniva, če bi se nama hotela pridružiti kakor nekdanje čase.“

Pavel Gorjanec slika namreč že nekaj mesecev Ginin portret; vse svoje mojstrstvo znaša v to čudovito delo. Pravi — v šali ali zares — da ga hoče pokloniti njenemu bodočemu ženinu. Oh, če bi mene tako naslikal! Toda kaj bi vabilo umetnika na mojem obrazu?

Srčno sem se razveselila vabila; ne le, da me zanima opazovati dvoje navidezno pokojnih ljudi, med katerima se plete skrivnosten duševni roman — tudi tako mi je milo gledati slikarja pri njegovem delu. V šolskih letih sem sama pozkušala srečo s kredo in akvarelnimi barvami, in Gorjanec pravi, da ne brez talenta. Hotel me je poučevati, pa si nisem upala: kako naj se pelka uči slikarije, ko njena talentirana sestrična

še mačje sence ne bi zadela! Zgenila sem se tedaj, hoteč stopiti za njima v tetino sobo, kjer Pavlovo stajalo in škatla z barvami vedno čakata ugodnega trenutka. Tisti hip pa se je oglasila Gina čudno hlastno in presenečeno:

„Ne vem, ali bo hotela? Polne roke dela ima te dni; perilo si popravlja, in to ni nič za moške oči. Prideš, Tina?“

Nujni, skoraj proseči pogled, ki je spremil te besede, mi je odkrito povedal, da sem odveč. Slutila sem, da ima namen izzvati neko pojasnilo in marsikateri zastor se je dvignil zame ta hip nad minulimi rečmi. Kako tesno je moralo biti pri srcu drugače toli preišljeni Gini, da se je izdala vpričo njega! Očividno jo je razumel; nekaj brezizraznega mu je izpreletelo obraz in komaj opazno je mignil z rameni. Oprostila sem se, in da se ne bi postavila na laž, sem vzela svoje stare srajčke in hlačice ter sedla ž njimi v najino sobo, čeprav se nikakor še ni mudilo. Toda misel se je podila za mislijo v moji glavi; zateknila sem šivanko ter uprla glavo v dlan.

Ali ga ima v resnici rada? Z ljubeznijo, ki govori sama, če je predolgo ne opaziš? Ni se mi zdelo verjetno: hoče ga nemara, toda le, ker čuti,

da se je osvobodil njene oblasti. Užaljeno samoljubje, ki pa lahko zagleda v sebi ljubezen . . . Sirota Gina, tudi tebi je udarila ura trpljenja! Ne želim ti, da bi ga vzljubila, zakaj Pavel ne bo poznal usmiljenja; grešil bi sam zoper sebe. In vendar bi bila rada na tvojem mestu: biti zavrženi po njem, ki te je obožaval, je še vedno bolje nego životariti neopaženi vse žive dni . . .

Tako sem ugibala sama pri sebi; grenka toga je lila vame z vsakim tikom alabastrne ure na komodi. V drugi sobi je bilo tiho; gotovo je Gorjanec slikal in Gina je molče snovala svoj načrt. Na njeni strani zapira vhod zavesa tik do tal, na moji vrata, ki so bila odprta. Slišala sem, kadarkoli je Pavel prestopil ali odložil čopič na poličico stojala. Prišlo mi je na um, da bi rahlo zatisnila vrata; mari sem smela okrasti Gino za njeno skrivnost? Ona gotovo ne ve, da so odprta . . . Ali že je bilo prepozno, in nič več nisem mogla užugati radovednosti.

Gina je spregovorila s čudno tihim, nena-ravnim glasom:

„Zdaj bo portret menda kmalu gotov?“

„Gotov je že davno,“ je odgovoril Gorjanec mirno in trdno, kakor govori vse reči. „Gotovejši

od vsega, kar sem dal iz rok doslej. Lahko bi danes naročil okvir ter ga obesil v razstavo. Ako delam še vedno, delam zato, ker sem hotel več nego ustvariti portret. . . Ali tudi to se bliža koncu.“

„Kaj ste hoteli? Kaj se bliža koncu?“ je hlastno vprašala sestrična.

„Zadnja poteza bo kmalu storjena,“ je nadaljeval, kakor bi bil preslišal njeno vprašanje. „Takole . . . usta so zdaj prav dobra . . . še malce . . . Nemara bi bilo bolje, da neham takoj. Samo če bi ne bilo tako strašno težko odložiti čopiča in reči: Zadovoljen sem! Ta slika mi je bila kamen preizkušnje; celi meseci fanatizma so v nji. Kdo ve, ali zmorem še kdaj kaj podobnega?“

„In kadar boste gotovi, odpotujete?“

„Kmalu; od prvega zelenja bi se rad še poslovil doma: kar človek ljubi, je dobro pomniti v smehljaju in lepoti.“

„Pa ljubite vi sploh kaj?“

„To je grdo vprašanje! Drugače vendar ne bi mogel živeti . . . Malce mirujte z glavo, prosim; hvala. Nu, v enem imate prav — tistega, kar ljubim, ni mnogo“

„In vse ostalo mrzite?“ Ginin glas je pričal, da se bliža vprašanju, ki ji pojde težko z jezika.

„Mrzim? Tudi to vprašanje ni lepše od prvega; mari sva si res tako tuja, Gina? Vse ostalo razumem!“

„To se pravi, niti sovraštva niti ljubezni . . . Oh, Gorjanec, meni se zdi, da je vaše umevanje hujše od mržnje; v mozeg sega, kakor mraz.“

„Za nenavadnega človeka me imate, Gina. Čemu naj bom toliko pametnejši od drugih? In — vsaj vi se ne bojte mojega umevanja.“

„Vsaj jaz ne?“ je vzkliknila Gina razburjeno; drhtenje njenega glasu se je čutilo skozi zaveso. „Kaj pomeni to? Da me ne razumete, sploh ne? Da mi prizanašate in me nočete razumeti? Ali da me razumete in ste zadovoljni z menoj? Tega vam ne verujem . . . Bodiva odkritosrčna, Gorjanec; hočete, vsaj to minuto?“

„Kolikor je zapisano v moji vesti, Gina — v moji, sva vedno bila!“ je dejal Pavel s svečano resnobo. „Nehati moram za danes; čisto ste izpremenili obraz.“ Slišala sem, kako odklada paleto in čopiče.

„Da, nehajte; vzemite si stol in sedite semkaj, pred mene, da si vidiva v oči . . . Vem, Pavle, vi ste bili zmerom odkritosrčni; še minute nisem dvomila o vas . . .“

„Le besedico, Gina: če hočete reči, da vi niste bili odkritosrčni proti meni . . . ali mi obljubite pomniti, da nisem kriv tega razgovora?“

„Obljubim. Niste ga krivi, v ničemer; jaz sama sem ga iskala.“

„Iskali, Gina? Vse bi dal, da si ga prihraniva.“

„Vse bi dali? Oh, kako ste me izmučili s svojo strašno obzirnostjo! Ničesar ne zahtevam, Pavle; razgovor mi je ljubši. Že dolgo iščem prilike — preden odpotujete. Veste, da sem se balá, če bi odšli . . . tako? . . . In prej, na ulici, niste slutili, da hočem govoriti z vami?“

Menda je molče prikimal, zakaj povzela je:

„In mi niste hoteli pomagati? Niste čutili, da mi je hudo začeti? Poslušajte, Gorjanec, ali sva še prijatelja . . . kakor nekdanj? . . .“

„Če ste bili vi moja prijateljica, vam bom vedno hvaležen. Kar se tiče mene, ako že naj govoriva o tem, pa veste sami, da nisem bil nikoli vaš . . . prijatelj, temveč mnogo manj: samo rad sem vas imel.“ Tudi on je bil nehal govoriti z vsakdanjim glasom; v sleherni besedi je odmevalo kakor zvenenje do boli napetih živcev. „Ako vam je mučno misliti na to, lahko nehava,“ je dodal čez nekaj časa.

„Mučno!“ je vzkliknila ona s ponižnim, skoraj tesnobnim glasom. „Kako morete misliti! Tedaj je resnica?“ je vprašala plašno in negotovo.

„Res je bilo ... Sami veste, Gina; pretežka mi je laž, da bi vam bil prikrival. Dali ste mi čuvstva, katerih spomin bom nosil v sebi liki cvet, utrgan v paradižu. Energijam, ki jih je zbudilo to koprnenje, se imam zahvaliti za vse, kar sem. Po božje ste ustvarjali v meni.“

„In vse to, Pavle, mi poveste šele zdaj? Recite, čemu ste molčali? Vedela sem in čakala; čemu ste odlašali? Mari ste hoteli zadušiti ... ljubezen? Ste hoteli, da pogine v vas? In jaz sem ves čas hotela, da snamete svojo hladno krinko. Hotela sem, da mi poveste — preden greste odtod ...“

„To naj bo vaša poslednja zmaga, kaj? Zadnje, kar morem položiti princesi pred noge? Izvolite; nimam vam pravice odreči. Toda res je: hotel sem zadušiti svojo ljubezen, davil sem jo z obema rokama, čeprav mi je bilo pri duši kakor tistemu, ki vedoma razbija največji umotvor.“

„Moj Bog!“ je zamrmrala Gina z ugašajočim glasom. „In — že odkraja?“

„Ne; odkraja ljubezen ni samomorilka. Večno bi hotela živeti in gledati svojo lepoto. Ali po-

nosna je, tem ponosnejša, čim žlahtnejša in . . . čim bolj uboga . . . Ko zapazi prvi madež na sebi . . .“

„Pavle!“ Globoko je morala trpeti; srce me je bolelo zanjo. Trepetaje sem držala uho k zavesi ter čakala neverjetnega: da pade Gorjanec pred njo na kolena in jo odreši muk. „Zdaj vidim, da mi je prav očitala vest; Bog, kako me je pekla že dolgo! Grešila sem pred vami, Pavle, mari ne?“

„Ljubezen nima pravice soditi,“ je odvrnil trpko. „Ničesar mi ne dolgujete, Gina; moja se je sama obsodila na smrt, ker je vendarle sodila.“

„In v čem me je sodila, Pavle? Vedite, da ne bom pomirjena, dokler ne slišim besede odpuščenja . . . Povejte, s čim sem vas ranila? O, vem, boli vas obnavljati spomin; toda ko ste že toliko trpeli zaradi mene, vzemite še to malce nase — mogoče nama bo laglje obema . . . Stojte, ali vam naj pomagam? Pomnim še, kdaj ste se izpremenili: kakor bi bili zaklenili oči in obraz . . . Zakaj ste silili, da me naslikate takole, z roko na šopku rdečih rož?“

„Predvsem, ker je lepo: vaša čudokrasna roka, krvave rože v zelenem listju in črna vaza pod njim . . . In drugič, Gina, ste ugenili pravo,

le da ne veste vsega.“ Gorjanec se je bil obvladal ter je govoril umerjeno in pokojno kakor zmerom. „Ali če hočete slišati mojo zgodbo, mi obljubite naprej, da ostane med nama vse kakor doslej: ne razideva se, in če potrka mržnja na vaše srce, jo zadušite brez usmiljenja, kakor sem jaz dušil ljubezen. Zakaj najina reč še ni pri kraju, Gina; midva potrebujeva drug drugega . . . Nespa-
metno bi bilo drago plačevati to izpoved. Obljubite? Res? Dajte mi roko.“

V.

Poljubil ji je roko; slišala nisem, ali prešinilo me je tako, in nehote sem si pokrila z levico hrbet desne dlani. Gorjanec pa je povzel:

„Ko sem bil tako srečen, Gina, da sem stopil v vašo bližino, še nisem bil Pavel Gorjanec, ki ga danes preganjajo z naročili, in naša kritika mi še ni grenila življenja s svojim slavopetjem. Klatil sem se bil po svetu, iskal samega sebe in se nastavljal vetrovom, da so me česali, plohali, da so me umivale, in trdi pesti življenja, da me je kovalo. Hotel sem mnogo, zato je trajalo delj nego pri drugih, ki so kmalu zadovoljni. Prah vseh evropskih zemelj je bil na mojih čevljih, usedek vseh izkušenj in prevar siromašnega proletškega življenja je ležal v mojem srcu, ko sem vas spoznal; zrel sem bil in samosvoj, kaljen v ognju in mrazu, ali manjkalo mi je tistega, kar postane človeku veliki impulz. V moji mladosti,

je bilo bore malo solnca; megla bede je predla nad njo svoj pajčolan. Manjkalo mi je časa za nežne igre, in kadar me je vabil cvet življenja, je pomnila moja zgodnja preudarnost, da v strganih čevljih in ponošenem suknjiču ni dobro hoditi za sledovi lepih žen. In tako sem bil spoznal ljubezen v tistih oblikah, ki jih vam ne morem razlagati, moje srce pa je bilo deviško, globina njegova je še čakala oplodilne ure. Takrat ste prišli vi, ljuba moja; komaj da sem začutil korak iz vsakdanjosti v deželo sijanja. Moja duša vas je sprejela kakor usodo, in sama zarja je zrastle od vas na vseh štirih straneh neba. Ste vedeli, Gina?“

Molčala je; toda Gorjanec ni čakal odgovora.

„Prepričan sem,“ je povzel takoj, „da živi človek zaradi edine tiste minute, ko ga s tako strašno, posvečeno lučjo razsvetli spoznanje, kako je svet krasan, kako globok in visok, kako silen in moder; zaradi minute, ko se vrže pred življenjem na obraz in vzklikne: Zahvaljeno, da si me rodilo! Zaradi minute, Gina, ki mu da moč za vse žive dni... Res mora plačati ta sveti hip s prevaro: ljubezen pozlati s svojo gloriijo ubogo zemeljsko bitje, ovenča ga s krono popolnosti in

ga časti po božje; vse krasno prihaja od njega in je ž njim spojeno, vse, kar prihaja od njega, je krasota sama. Pomnite Baudelairejeve stihe:

,O tajni čudež, prerojenje
vseh čutov mojega srca:
njen glas mi je vonjav dehtenje,
njen dih je strun zveneča sla!'

In ravno to, Gina, da moli ljubezen z zavezanimi očmi ter posvečuje ničevnost kakor popolnost, je veliko in božje; ali razumete — vi, ki ste mi dali to spoznanje? . . . Bil sem tako bogat, da si nisem želel ničesar v dopolnilo sreče. Verjemite mi, dete: niti enkrat nisem resno premišljal o potrebi, da vam odkrijem svojo ljubezen! Preveč lepa je bila; nisem hotel, da jo položi vsakdanjost na svojo umazano tehtnico ter jo omečka z bogokletnimi prsti. Saj bi bilo brezumno: ubog sem bil takrat — morebiti vam danes povem, kako. In za nič na svetu nisem hotel, da me ponižate z grdo mislijo; naj vas poroči drugi, ki ga ne boste morali zavriniti radi siromaštva — kaj je bilo meni do tega! Držati sem hotel le svoje, le najvišje: lepoto, ki mi je bila padla v naročje. Vsega me je naučilo življenje, samo ne roke nastavlјati milodarom; molčal sem, odrekel sem se želji, še preden

se je oglasila, in bil sem le bogatejši zato. Srečen sem bil, Gina, tem srečnejši, čim manj sem hotel upati; in v svoji brezželjnosti sem vam lahko smelo gledal v oči. Moja usta so molčala, toda oči so mogoče govorile, nežnost, ki mi je polnila srce, je mogoče rosila iz mojih besed in dejanj: vi, Gina, ste pač vedeli, da vas ljubim, in tudi drugi niso dvomili o tem ...“

Utihnil je.

„Vedela sem,“ je potrdila sestrična s komaj slišnim glasom. Pavel Gorjanec je pomolčal, kakor bi iskal v labirintu misli in spominov jasno pot.

„Vedeli ste,“ je ponovil čez minuto. „Ah, ljuba, zakaj niste bili manj ničemurni in bolj ponosni! Mislil sem vendar, da je Gini, ki tolikanj časti umetnost, prijetno biti ljubljene po umetniku in vedeti, da jo bo nje lepota preživela v sili njegovih del. Toda ko ste opazili mojo ljubezen, ste mahoma pozabili, da vas ljubi umetnik; visoke misli je veter razpihal, ostala je gola samoljubna ošabnost mične ženske, ki se solnči v ničemurnem samičjem zadovoljstvu. Še pomnite visokostno gesto, s katero ste sprejemali vse: moje dobre besede, moje odgovore vaši vedeželjnosti, in vse

tiste male dokaze simpatije, ki sta mi jih ponos in rahločutje dovoljevala?“

„Napak ste me razumeli,“ je šepnila Gina.

„Ne, ne! Tudi jaz sem menil izprva, da je deviška trpkost in krhkoba nedotaknjene mladosti, in sem vas ljubil tem bolj; ali vam je bilo vse moje oboževanje komaj več od ščegetanja voljne čipke! *Moje delo, moji načrti, ustvarjanje, ki je v ljubezni tako bohotno vrelo iz mene, je postalo dolžnost vazala, plačana z milostnim kimanjem kneginje . . .*“

„In . . . samo zato —?“ se je oglasila Gina.

„Ne zato, ljuba, za drugo . . . Reven sem bil takrat, s častjo reven: delal sem kakor suženj, da operem očetovo ime; in ker sem hotel biti kmalu prost, je bila revščina tem večja . . . Vidite, Gina, v brlogu sem rojen, moji dedje so bili capini; vnuk je slekel cunje, toda njih dušo čuva s ponosom, ker je velika in dobrá. In tu ste me zadeli, draga. Oh, vi niste vedeli, da so bili večeri, ko sem odklonil čašico čaja, ki ste mi jo hoteli naliti; nisem je pil, ker bi bila prva hrana tisti dan — in jaz nisem hodil k vam po nasičenje telesa . . . Približal se je vaš god; podaril sem vam krajino, ki visi v vaši sobi, pa šopek rdečih rož,

tistih temnordečih, krvavosladkih, ki jih ljubim nad vse drugo cvetje. Sam sem jih izbral, vsako posebej, in denar zanje sem si od ust pritrgal — odpustite, saj ne bi povedal, da ni vaša lastna volja! — tako pritrgal, Ginica, da sem moral od oмотice počivati na stopnicah, ko sem vam nesel zvečer svoje osebne čestitke. Ne, otrok božji, plakati ni treba zato; čemu me pomilujete zdaj, čez poldrugo leto? Pustiva rajša te spomine, ki vam težijo srce," je dodal nejevoljno.

„Ne, ne, govorite ...“ je ihte prosila Gina. „Vse hočem slišati, vse moram vedeti ... ne menite se zame!“

„Niti za hipec nisem pomislil, da bi se Vikec Medica, Lavoslav Zgaga ali Ante Kanjuh smejal mojemu početju, češ: glad naj si kupi kruha, ne lepote. Po dolgi zimi je bil to maj mojega življenja, po trdih borbah jasni čas, ko se je moja moč doteknila neba in vseh obzorij; v svojem srcu sem bil vendar tako bogat, Gina, vzlic vsemu, vzlic vsemu! Ko sem pozvonil na vaših vratih, me je skrbelo samo nekaj: da mi ne bi brali na obrazu in vam ne bi povedale moje rože, da so kupljene za siromakov vsakdanji kruh; mogoče bi se vam studile, ali pa bi vam bilo srce

težko ... In vi ste me čakali; videl sem to, po vaših očeh sem spoznal, da vam je manjkalo še trenotka, ko položite vljudnost moje skrite ljubezni k drugim godovnim sladkarijam. In potem smo sedeli okrog mize, vi tu, mama tam, Tina in jaz na zofi, na mizi moje rože v črni vazi. Ne vem, zakaj sem tako nestrpno čakal vaše besede, da vam ugajajo. Pozno ste se jih spomnili; malomarno prebiraje cvete s prsti — kakor tu na sliki — ste dejali s hladnim, skoraj pikrim glasom: ‚Hvala še enkrat za rože; ali čajnih bi bila bolj vesela ... rdeče so tako navadne ...‘ Pomnite? Bila je pač naivnost mačice, ki sama ne ve, zakaj razkreči šapo; duša babic in prababic se je polakomila v vas ljubezni, ki curlja izpod krempljev in zob. Spoznal sem igro ter se predramil; ali ste opazili, kako sem zardel? Strašen, ubijajoč sram me je popadel v bliskoviti zavesti, kako smešna morajo biti moja čuvstva v vaših očeh ... v očeh vseh, ki so jih ugenili! ... V zavesti, da ste se pač radi izprehajali z menoj po višinah, toda ljubezen vam je vendar samo življenjsko zavarovanje; v zavesti, da niste razumeli, kar vam je šepetala moja misel noč in dan: nič, nič ne zahtevam od tebe, dovolj mi je, da sva si daljnja in bližnja

kakor morje in nebo . . . Videl sem se zasačenega ; najrajši bi bil vprašal vas vse, zakaj skrivate svoje preziranje do zaljubljenega stradalca za temi gnusnimi vljudnimi krinkami ! In izmed rož na mizi sem slišal stokati svoje golo srce, ki je še minuto prej z naslado počivalo na njihovem trnju, in groza me je obšla, če bi slišali tudi vi, kaj pripoveduje . . . V tistem hipu, Gina, sem razrešil več ugank kakor marsikdo v celem svojem življenju. S peklenko muko sem čakal, da zberem svoje misli. In ko je bila maska privezana, sem se poslovil ter šel; vse je bilo končano.“

„Čutila sem,“ je dejala Gina z dušečim se glasom. „Kakor bi struna počila tisto minuto . . . Ali vendar ste še prihajali k nam, in še bolj dobri ste bili z menoj, čeprav so vam oči nekam ugasnile in ste se držali daleč, kakor bi bila stena med nama . . . Zbala, skesala sem se, ves čas sem si očitala. Kaj niste opazili, da postajam drugačna . . . kaj niste videli, da vam sama začnjam dvoriti? . . . To, da me niste zapustili, mi je dajalo up; in vi pravite, da je bilo že takrat vse končano?“

„Vse. Sleherna ljubezen ima mesto, kjer udarca ne preboli; moja je bila zadeta v živo

In vendar sem prihajal in hodim do današnjega dne ; čudno, kaj? Vidite, ljuba, kjer izdrhti v enem hipu ves boljši del človeške duše, nastane strašna rana, ki se mora počasi izgnojiti in zarasti, tako da ne ostane noben dvom, nobeno obžalovanje. Ali veste, kako odneha skelenje opekline najhitreje? Če jo tesno držite k ognju, ki vas je ožgal. Tako sem storil jaz; prej sem vas molil, zdaj potreboval. Prihajal sem in srebal svoje osramočenje s perverzno slastjo, premišljal resničnost do najmanjše mrvice, nastavljal srce muki ter ga pustil ječati, dokler je ni preneslo. In čutil sem, kako se vrača zdravje . . . Hkrati sem si prizadeval obnoviti na zunaj vse, kakor je bilo, preden sva se poznala; neznosna mi je bila misel, da utegnejo ljudje govoriti o tem. Po vrsti sem polovil vse vaše kavalirje ter jih pripeljal nazaj; in ne da bi zanemaril vaš krog, sem si vedel najti prijateljstvo gospe Logarjeve, o katerem govore ljudje toliko nepotrebnege; zatrjujem vam, da je nedolžno kakor sneg. Pomagalo je . . .“

„In mi niste mogli odpustiti, ko ste . . . zaslutili, da postaja drugače?“

„Odpustiti, Gina? Tega nisem mogel, ker nisem imel česa odpuščati. Kaj more človek za

to, da je resničen, in sanje, da so sanje? Hvaležen sem vam za sen in za prebujenje. Odpustiti — to se pravi spet ljubiti, kaj? Vidite, za vsako stvar je na svetu kapljica, ki jo otruje; in kar je mrtvega, ne vstane več, nikoli več. Kvečjemu na onem svetu — to je, da živi očiščeno v spominih in odmevih; in moja ljubezen do vas bo živela, zakaj bol, ki sem jo našel pri vas, me je dvignila, kakor me je nekdanj dvigala sreča. Glejte, danes leži usoda ukročena pred mojimi nogami. Dorasel sem; življenje mi je platno, in volja riše nanj po svoje. Veliko pride na to platno, Gina, in če bo malo veselja vmes, kaj zato? Lepota ni le tista, ki se smeje; trde, škrtozobe je še več. In v vsem ostane nekaj vašega odseva — vi moja davna bajka! Bridkost med nama je od življenja; niste je krivi, zato nočem, da žalujete zaradi nje.“

Gina se je tiho, trpko zasmejala. „Kako lepo je vse to, kako preprosto! Vaše zdravljenje gre svojo pot, je blizu konca, ne? Iz zmote neizkušenega dekleta ste si napravili čudodelen eliksir, ki vas je storil silnejšega in večjega. Vi ste zadovoljni; če bi vam povedala, da vas je Gina že takrat ljubila — kaj je to v primeri z vašim zadoščenjem?“

„Vem, vem,“ je dejal Pavel nežno, kakor bi govoril otroku. „Vse vem, ne mislite, da sem zapiral oči. Ali me je ljubila Gina že takrat, je pač vprašanje; potem da. Danes da. In vendar — veste li dobro, da je to ljubezen? Tako, dete božje, ljubijo otroci mavrico, ki se ne da prijeti, ptička, ki jih gleda z vejice, in metuljčka, ki vedno uide. Temu čuvstvu ne zaupajte, Gina; žaljena ničemurnost je, ki zapeljuje in vodi v nesrečo.“

„Ali je vse resnica, kar pravite, Pavle? Premislite dobro, da se ne zmotiva: ne vi ne jaz ne bova drugič govorila o tem. In vedite, da vam ne verujem. Morebiti se tudi vi zatajujete, danes in že ves ta čas — iz žaljene ničemurnosti.“

„Ne odpirajva groba, ki je tako miren in tih. Nič, Gina, nič ni na svetu bolj mrtvega od mrtve ljubezni. O da, vsak dan bi vas lahko ljubil iznova; ali to bi moral primerjati z onim, kar je bilo. In vi ne morete hoteti, da greva pobirat drobtinice pod svojo lastno svatovsko mizo.“

„Oh!“ je vzkliknila sestrična in vstala. „Sami ste vsega krivi. Če sem vam bila res toliko, zakaj ste me molili oddaleč? Ako ste pozneje obračunali s svojo revščino, čemu niste prišli takrat, kljub siromaštvu, kljub vsemu? Ljubili ste me —

zakaj me niste osvojili? Bila sem takšna, ker sem se bala in sem čakala tega . . . Le kako je mogoče tako malo razumeti človeka! Vem, na kolena bi bila padla pred vami . . . Ne, ne, nikoli me niste ljubili!“

Bila sta tik poleg zavese. Zdelo se mi je, da slišim njeno dihanje. Solze so mi stopile v oči ob misli, kako grenka ji mora biti ta ura.

„Gina!“ je vzkliknil Pavel s karajočim glasom, ne delajte mi krivice . . . Vsaka ljubezen posebej je na vsem svetu prva in edina; nobena ne pozna katekizma. Da vam je morala moja nazadnje greniti življenje, me boli, ali greha v nji ne najdem . . . Če vam je mučno z menoj, recite, ljuba; vaš portret je gotov — lahko se posloviva.“

„Da vas več ne bo?“

„Da me več ne bo.“

„Ne . . . Prihajajte kakor doslej. Tudi meni treba časa, da se privadim resničnosti,“ je trpko dodala. „Pridite jutri.“

„In bova dobra tovariša, kaj ne? Zdaj, ko več nočeva imeti drug drugega, naj zraste pravo prijateljstvo med nama: rad bi bil vaš prijatelj, ker sem vaš dolžnik. In smilite se mi, dete . . .

Dajte, obrišiva oči . . . tako . . . Sva prijatelja, kaj? . . .“

„Jaz da! In vi meni?“

„Bom, Gina.“

„Kdaj?“

„Kadar bo imel drugi pravico do vas . . . Ali če najdem v drugi, kar ste mi bili vi. Takrat ugasne v meni zadnja bol . . . Rad bi vam stal ob strani; dolžnost se mi zdi.“

„O vi kamenita pravičnost!“

„Ki se vendar ne zna upreti izkušnji. Zapeljali ste me v pomenek, od katerega naju oba srce boli. Tak do jutri, Ginica . . . Ne tod z objokanimi očesci, ostanite v sobi . . . Nočete?“

Hotela sem v kuhinjo, da me ne bi videla, če bi šla skozi najino spalnico. Toda v predsobi sem ju srečala. Kakor bi se nič ne bilo zgodilo, je pokramljal z menoj par minut; ko je odhajal, je Gini poljubil roko.

Hrabro se je držala sirota; ko pa sve ostali sami, je sedela pri peči liki obstreljena grlica, blelih lic in zaprtih oči; ramena so ji drgetala, njen drobni čreveljček je nervozno risal po tleh. Gledala sem jo kradoma, reči si nisem upala ničesar. Nato je mahoma vstala, stopila k mizici, kjer ima

zaklenjene svoje skrivnosti, in nekaj brskala po nji; ko se je vrnila k peči, sem videla dnevnik v njenih rokah. Počenila je, molče neprestano, ter odprla vratca.

„Kaj delaš, Gina?“ sem vzkliknila nehote in stopila k nji.

Kakor da me ne sliši, je porinila knjigo v ogenj ter naglo zaloputnila mrežo. Eh, vsakomur udari ura, ko treba sežigati sanjarije; srečna Gina, ki te je doletela tako pozno!

Prijela me je za komolec in vstala; nato mi je položila obedve roki na ramena ter mi žalostno pogledala v obraz.

„Tina, Gorjanec mi je povedal . . . pravkar mi je priznal, da me je imel rad.“

„Imel?“ sem ponovila; človek je hinavski, še kadar ga srce boli od sočutja.

„Imel,“ je pokimala; krči so ji begali po ustnicah, glas je zamiral nekje v grlu. „In ves čas je molčal, premisli! Šele zdaj, ko sem ga sama . . .“

Takrat se mi je vrgla na prsi ter zaihtela z vsem telesom.

„Gina, ne bodi huda . . . Slišala sem vse . . .“

In pokazala sem na poluodprta vrata in svoje šivanje zraven njih.

Jokala je; njene tople solze so mi lile za bluzo, njena zlata glavica se je vzdignila zdajpa-zdaj, da mi obupno pogleda v oči ter se zopet skrije za mojim vratom. Gina zna tako milo plakati, da se duša topi človeku in se sam razjoče ž njo; Pavel bi bil njen suženj, če bi ga ne bila izgrešila.

„Povej, Tina, mari sem kriva jaz?“

Molčala sem.

„Tudi ti me obsojaš? ... Zakaj?“ je povzela tesnobo.

„Dobro besedo bi mu bila privoščila, Gina, boljša bi bila morala biti ž njim, za vse ... saj si ga sama slišala ...“

„In misliš, da je vse pokopano?“

„Mislim, da ... Pavel je šel svojo pot; nič več ne more k tebi, čeprav se muči s tabo vred. Ljubezen se ne da izprositi: nosi, duša, kar ti je naloženo -- oh, ves raj življenja leži še pred teboj. Kaj bi dala jaz, da morem vsaj plakati, da imam za čim plakati kakor ti!“

Gina je stresala glavo ter ihtela, in v grenki zavesti svoje lastne bede sem jokala ž njo. Pe-

ljala sem jo k naslanjaču in jo vzela v naročje kakor otroka. Začeli sve si izlivati srce . . . Vsega, vsega sem se ji izpovedala: kako me boli, da sem izobčena od ljubezni, kako ji zavidam lepoto in kako jo sovražim mnogokrat; med poljubi sem jo prosila odpuščanja. Zdaj je Gina tolažila mene:

„Ni res, ni res, uboga Tinica; lepa si, tvoj stas je sladak kakor zaljubljena pesem . . . O, kako slepe so moške oči!“

Tako sram me je bilo zavisti, tako žal mi je bilo trenutkov mržnje do nje. Saj je topla in mila v svojem srcu; malce razvajenosti in objestnosti bi smeli vendar oprostiti lepoti, zakaj brez trpljenja je človeku težko biti dobremu. In vendar, kako zla sem ostala jaz, vzlic križu, ki ga nosim!

Dolgo sve govorili. Samo ploskev okna je bila še svetla, in rdečkasti pramen, ki je migljajal pred pečjo, in zlati lasje moje uboge pestovanke so se iskrili v naglih odsevih. Utihnila je; poljubljala sem jo na zaprte oči, ona pa je stiskala mojo desnico z obema rokama. In laglje se mi je zdelo živeti: imela sem koga ljubiti in tolažiti . . .

VI.

Predpust se nagiblje h koncu; kakor sanje ugašajo za menoj plesi, na katerih sem bila s teto in sestrično, zaljubljeni vriski debelega Romea in še debelejše Julije v naši operi, Kralj na Betajnovi in Bucek v strahu, Rokovnjači in Strahovi, Macbeth in Vesela vdova. Čistega, nezagrenjenega spomina ni med njimi; nič, nič me ne odvadi trpke misli nase, in njena senca mi pada hladno tudi v redke hipe, ko že menim, da me odnaša val obče radosti in vzleta. Niti prva drama Gininega življenja ni mogla trajno pregnati kragulja, ki mi kljuje srce. Prva sočutna vzhičenost me je minila kmalu, in tudi Gina je postala zmernejša v svojih izlivih, kakor da bi slutila hlimbo v moji tolažbi. Kdor se ne čuti srečnega, ne more biti dober — lagala sem si tisti večer! Stradajoči kruha bodo večno anarhisti, v lačnih dušah bo zmerom punt in boj. Rodila sem se z naravo, ki mora zahte-

vati zase in hoče imeti svoje — te resnice ne zateptam v tla do smrti.

Če bi imela vsaj višji cilj, kakor Gorjanec; brez svoje umetnosti bi bil pač tudi on obupal. Vsak dan ga premišljam in razumem ga vsak dan bolje. Zaznamovan je kakor jaz: če bi nikoli ne bil pogrešal, nikoli gladoval, nikoli zavidal in vračal srečnim mržnje iz nižin gorja, bi se bil takrat na Ginin god smejal, namesto da se je prijel za glavo; danes bi že sedela v svojem gnezdu, in kar priskutno bi se jima delalo od blagra in dobrote. Ne verjamem mu, da se je umiril; ljubezen leži mrtva v njem, gnije in ga zastruplja, on pa strmi vanjo v turobni zamaknjenosti, ne more se ločiti od nje in z naslado posluša gomazenje črvov po mrliču.

Težko mi je, kadar gledam njegov pokojni obraz, in tudi njegove oči se včasih tako zagonetno ustavljajo na meni; kolikokrat se mi hoče sedeti ž njim in govoriti dolgo, dolgo, tako od duše, kakor sta govorila z Gino tisti dan. Midva bi se mogoče razumela; ne jaz, ne on se nimava komu odkriti. Pa kaj hoče z mano, ko je toliko pametnejši! Ako ga ne vidim nekaj dni, mi je tesno pri srcu; dobro zame, da me je globoko

nekje v kotu strah pred njim... In vendar, vse pekoče misli bi usehnile v senci njegovega poguma.

Kadar ostanem sama, gledam Ginin portret, ki je že v okvirju. Pavel nas zdaj redkeje obiskuje in hitreje odhaja, češ da je strašno preobložen z opravki, ali čopiča vendar ne more odložiti; njegov prvi korak je zmerom k sliki, in vselej ji pridene potezo ali dve. Mnogokrat strmi vanjo s hipnotično napetostjo, kakor da razen nje ni problemov in skrbi; meri jo od blizu in daleč, in včasih jo tiplje s prsti kakor živo telo. Zanj diha to platno z resnično dušo, ki je del njegove; obračun njegove ljubezni se dopolnjuje tu, in kadar bo slika gotova, bo Pavel prost.

Skoraj mraz me je pred čudovitim umotvorom, ki se knežje blešči v slabo prikriti revščini tetinega stanovanja. Niti moja zavist ni mogla Gine tako spoznati, kakor jo je naslikal Gorjanec; vso ljubezen je vzel iz sebe ter jo razpisal na poldrug kvadratni meter površine, opel je v barvah vso ljubkost in lepoto, ki jo je vsrkalo njegovo umetniško oko; ali zato je slekel njeno dušo do golega. Zdi se mi, da sije v teh jasnih očeh, sope v mladem, baržunastem mesu in se smehlja na sladkih nepoljubljenih ustnicah

ono, kar je najbolj klavrnega v človeku: vsakdanja ničemurnost, blodnja, puhlost in trhloba... In če prav dolgo gledam portret, mi vstaja iz njega nekaj strogega, kristalno hladnega; to je tisto, kar je presekalo sen med njima in črta zdaj na tem platnu svojo sodbo: visoka, večna neusmiljena lepota umetnosti, bog, ki vlada v njegovi duši nad vsem.

Mogoče jo je umoril s svojim delom: razočarana, z jezno grenkobo v srcu bo gledala vsak dan to sliko, zadnji spomin iz dni, ko je njena zvezdica presekala solncu pot, in duša slike bo lila v njeno, dokler ne izgine poslednje, česar Pavel morda vendar ni pravično sodil in prav spoznal; in takrat postane Gina zares in v vsem tako puhlo, trhlo, blodno bitje, in vse krasne misli, ki jih je vendarle pestovala ob svojem srcu, kakor je vedela in znala, bodo na vekomaj pokopane. Žalostno mi je, kakor bi bile rože, nad katerimi leži nje bleda, fina roka, žive ter bi dišale s turobnim vonjem ob praznem, črno pogrujenem odru, kjer so pravkar zabili kos nežne mladosti v krsto in ga odnesli v mraz in noč... Ne, Gorjanec bo pozabil vse obljubljeni prijateljstvo; kdor žive tako odpravlja, ne straži pri mrličih.

In raztreseno bo listal v razstavnem poročilu mimo ditirambov o „Portretu gospodične G. K.“

Vseeno, tudi v tem bi menjala z Gino; za spomin o taki ljubezni bi hotela ostati do smrti grda, bedasta, puhla in navadne ženska. In morda bi slikar v mojem nelepem obrazu ne bral samo povesti ničevne samice; nemara bi našel človek trpečega in koprnečega . . .

Tako rada bi povedala komu, da Tina ni vsa grda; toda sram me je. Kdor bi me zasnubil, našel bi v poročni postelji telo, katerega mičnosti nihče ne sluti pod mojo težko pepelkino obleko, ali pa je ne opazi pogled, ko je prizanesljivo zdrsnil po obrazu. Odkod rdečica, ki mi dere v obraz nad mislijo, da bi moške oči spoznale in uživale, kar je lepega na meni? Zakaj skrivamo svoje telo? Ali je zato manjkrat oskrunjeno?

Oh, dragi so mi dnevi kopeli, mojih skupnih kopeli z Gino: tako pusto je biti človeku samemu, kadar je najbolj podoben sebi. Najini prazniki so torki in sobote; kad nama pripravi Jerica v kuhinji, zakaj hiša je stara in nima posebnih kopalnic. Nato spodive deklo, zakleneve se ter zavesive okno in steklena vrata. Na mizi gori svetilka z rdečim japonskim plaščem, ki daje

na rosni koži tako mehke odseve... In že sva slečeni; oči so mokre, ustnice se krožijo v smehljaju srečnega občutka, in v najinem ubogem tesnem paradižu se spušča noga oprezno v puhtečo kad, se telo vriskaje izroča milemu ščegetanju. Voda te objame mahoma, drži te, boža te kakor živo bitje s hudomušnjimi, predrznimi rokami; tako voljno prihaja v srcu, tako mehko se stiskajo gole noge... Sestrična je v kopeli razposajena; smeje se, cvili, ščiplje, pljuska mi vodo na prsi, piha v ušesa, cepeta z nogami; kad je dovolj prostorna za obe, vode je mnogo, vse je mokro na okoli. Potem stojive in mijeve druga drugo. Nežno se stiska Gina k meni; fina, prozorna polt njenih pleč in stegen rdi pod grobim prtičem; vroče mi prihaja, in ko sem gotova, jo poljubim vsa zasopla na oble rame. Toda ona je nenasitnica v laskanju; ko briševe druga drugo s segreto rjuho, me začne milovati s toplimi, vlažnimi ustnicami ter kliče vmes:

„Kako lepa si, Tinica, moj Bog, kako lepa! Sama ne veš, kako lepa si!“

In že teče k steni po kuhinjsko zrcalo, v katerem se komaj vidim do prs. Ali ona ne čaka,

da se ogledam, temveč poljublja, poljublja in boža z ozkimi dlanicami, zgrbančenimi od kopeli.

„Da sem jaz kakor ti!“ ponavlja z vznešenim glasom. „O, tvoja temna koža z bronastimi odsevi, Tina! In tvoj stas — krasota! Sama sladkost ga je, zgolj mehkoča... Kaj sem jaz proti tebi!“

Lepa je Gina kakor kip od rožnega mramorja; toda ne moti se, moje golo telo ne zaostaja za njenim. Bogve ali ga imam po materi?

Poljublja me od glave do nog, in medena voljnost cvete pod njenimi ustnicami; nehote zagledam v duhu nevesto, ki ji tke ženin poročno haljo iz samih žarečih poljubov. Mrzlovroč val me oblije od tilnika do peta; rahlo se izvijem njenim rokam ter vržem nase debelo pepelkino srajco. Čar paradiža je minil, in spet sve princesa in pepelka...

Zadnje tedne ni sestrična več tako živahna v kopeli. Ko sve se oni dan slačili in je spustila srajčko z ramen, je zardela; dve veliki solzi sta ji spolzeli ob finem, ravnem nosu. Ni mi povedala misli, ki je bila padla v njeno srce; in pozneje, ko sem jo ovila z rjuho, se je le tesno prižela k meni, velike oči pa so ji zastrto in tožno strmele mimo.

Vsa se je predrugačila. Nekdanjo šegavo veselost je zamenila resnoba s senčico melanholije, ki jo skrbno skriva le v navzočnosti gospe Kalanove; toda pazno materino oko je vzlic prevari zasledilo, da otrok trpi; vsak dan jo izprašuje in ne veruje njenemu tajenju. In tako smo vsi začeli nežno hoditi okrog nje; v stanovanju vlada tiha mehkoča bolniške sobe, Jerica stopica po prstih, in Gina sama nas gleda z očmi bolnika, ki čaka svojih zdravil. Genljiva je, kadar je Pavel z nami; brez vsega dobrikanja se zdi v njegovi družbi polna rahle krotkosti, kakor bi ga hotela vsega zaviti v svojo žalost in kesanje. Še tako sramežljiva je, da me hoče imeti ves čas pri sebi ter me nalašč zapleta v skupni razgovor. In jaz govorim ž njima, onadva čebljata med seboj, samovar brenči na mizi; če ne bi videla nje, kako je ljubka v svoji otožnosti, bi lahko pozabila, da nam je vsem trem hudo pri duši. Ljubezen je zdaj zapisana v sleherni njeni črti, v vsakem gibu in vseh linijah njenega telesa. Toda prepozno je; popek se je razcvel čez noč v blede, turobnokrasno rožo, in pereča slana jo razjeda tam, kjer ima najslajši duh.

Semtertja opazim v njenih sivih očeh okrutno,

naglo iskrico, ki me zelo preseneča. Kaj se poraja v nji, kdo ve? Izbruha ni bilo doslej, toda včeraj je pograbila ubogega Miška, ki se je vzpel ob njenem stolu, ter ga zalučila daleč v kot, da je revež javkaje prišepal k meni po tolažbo; in njen obraz se je spačil za minuto v tako divji zlobi, da sem se ga prestrašila. Toda minuto potem je že s solzami prosila teto in mene odpuščanja ter moledovala okrog Miška, dokler ji ni tudi on po svoje namignil, da je za primerno odškodnino voljan pozabiti.

Mislím, da večkrat ne ve, kaj dela. Teta, ki v srcu trepeče zanjo, je izbruhnila pred nekaj dnevi po jalovem izpraševanju:

„Saj vem, Gorjanec je kriv vsega; kako in s čim, seveda mati ne sme slišati! Ampak zdaj mi je dovolj zahajanja v hišo in skrivnosti za mojim hrbtom; o prvi priliki naprosim tega človeka, naj nam enkrat za vselej prizanese.“

Da ste videli Gino, kako je vzkipela!

„Mama“, je planila z drhtečimi ustnicami, „Gorjanec ni ničesar storil in ničesar ne ve. Ne trpim, da ga žališ! Kakor hitro mu omeniš besedico ...“

Glas ji je obtičal v grlu; samo roko je še vzdignila ter z mrzlo nedvojbenostjo pokazala na okno. Uboga teta, ki jo ovija sestrična okrog mezinca, je prebledela in široko pogledala hčer; čez pet minut se je že rotila vsa objokana, da ni mislila nič hudega in jo le njena zlata, dobra Gina zmerom napak razume. Sestrična je vstala po svoji navadi ter se stisnila v mračni kot za pečjo; parkrat se mi je zazdelo, da jo slišim tiho ječati. Zvečer pa, preden sve zaspali, se je zdajci nagnila k meni:

„Tina, letos se omožim . . .“

„Kako?“ sem osupnila.

„Omožim se. Hočem. Tega mora biti konec. Omožim se in bom slaba, zla, nezvesta žena, kakršne so vse, vse druge. Tisto, kar sem imenovala svoje svetle sanje o bodočnosti, je tako nezmiselno in nemogoče, da me je sram. Čemu bi se človek silil kvišku, ko vodijo vsa pota le navzdol? Iz močvirja se rodi, v močvirje ga kliče cilj. Naj pride kdor hoče, dober bo zame.“

„Gina, kaj te ni strah? Niti v mislih se ne bi smela tako zametavati! Mari se hočeš prodati in pogubiti zaradi prvega razočaranja?“

„Prvega in zadnjega. Saj ne gre za to, da

je prvo. Zato gre, Tina, da je zaslužen! Vse svoje življenje se zavijaš v mehko, prijetno laž ter greješ ž njo svojo ničemurnost; in drugi delajo prav tako, nihče te ne svari pred njo, nihče ti ne pove, kako je strupena. Šele ko pride tvoj veliki dan in posežeš, da bi utrgala zvezdo z neba, tisto v vseh romantičnih in ležnjivih knjigah popisano zvezdo, vidiš mahoma, da se ti je obesil izvirni greh tvojega rodu na noge in te priklepje tisoč milj globoko pod firmamentom, in si postala tako grešna in izobčena, da bi ti jutranjica ugasnila v rokah, če bi jo prav dosegla... Za to gre, Tina, da pljune človek samemu sebi v srce; in vse svetlo in dobro ugasne in se ne da nič več prižgati. Molči, Tina, molči; poslušaj te grda, lokava žival, ki se je skesala svoje hlimbe in hoče biti zanaprej poštena.“

In s ciničnim, zloveščim mirom se je spustila nazaj, kakor da je povedala najnavadnejšo reč. V tem trenutku se je videla takšno, kakor sem jo bila obsodila v svoji zavisti; in vendar sem tudi zdaj še prepričana, da je boljša od mojega spoznanja in svojih besed. Težko je verjeti odurni resničnosti, kadar razgali svoje obupno lice tik pred našimi očmi... Tako tesno in bolno se

mi je sklenilo okrog srca, da nisem našla besede; primeknila sem se bliže — najini postelji stojita skupaj kakor dve zakonski — ter opravila vso staro večerno ceremonijo: odeti Gino, pokrižati jo, poljub na čelo, usta in oči, to je najina davna privada, ki je nisem opustila, niti kadar je bilo največ mržnje v meni. In v Gininem obrazu ni drgetala nobena žilica; sopla je tiho, zvila se kakor mačica in zaspala. Njeno toplo telesce je ohlapnilo zraven mene, sveča je dogorela in umrla in le moje misli so še dolgo vrtale v noč, ki je odgovarjala s svojim črnim molčanjem.

VII.

Kako hoče Gina izvršiti svoj namen, mi ni prav znano. Ali je sklenila provocirati katerega svojih sedanjih dvorjanov? Kolikor vem, se ji nihče ne pribilžuje tako resno, da bi ga mogla od danes do jutri pognati v snubčevski frak. In koga neki? Medico? Kanjuha? Mogoče Zverino? Eden potrebuje bogate dote, drugi si je predobro v svesti njene koristi; le počasi, z vso žensko rafiniranostjo bi se dali omamiti. Nemara misli ukleniti s svojimi čari prvega tujca, ki ji pride naproti? Kje naj se seznanita? Predpust se bliža koncu; samo jutrišnji čitalniški venček še imamo in — mogoče! — pevsko maškerado. Mari je res zgradila vse temne upe na jutrišnji večer? Ah, saj ni mogoče; kar tako grize po tvojem bolnem srcu in govori tjavendan. V blesku plesne dvorane jo navdajo druge misli, z ritmi valčkov jo zalije brezskrbnost nekdanjih dni; gracijozno bo

prestopila pol tucata enodneвно zaljubljenih moških src, in do spomladi bo vse pozabljeno, maj jo najde spet veselo in smejočo, kvečjemu nekoliko izpametovano. Skomine po cinični svobodi našega malomestnega putifarstva jo minejo same od sebe, vera v lepoto življenja ji oživi iznova — komu naj cvete, če ne Gini? — in škodoželjno zadoščenje, videti našo kraljičino ob strani debelega, neumnega filistejca, mi bo prihranjeno.

Vseeno me zanima, kako se bo vedla jutri zvečer: v rahli melanholiji poslednjega plesa, v tistem slovesapolnem srebanju zadnjih predpustnih ur se razpusti človeku um in čuvstvo, da je ves pripravljen k pustolovščini. Zase vem, da stopim v dvorano s srcem tesnim od slutnje doživljaja — zakaj tudi jaz pojdem z Gino; Pavel me je pregovoril danes popoldne, ko me je našel samo in sva dolgo kramljala v kuhinji.

„Prav gotovo, da morate“, je dejal prepričevalno, gledaje mi v oči. „Grehota je že, kako nunsko živite leto in dan; kakšne spomine boste imeli enkrat iz mladosti? Verjemite mi, Tina, veseliti se, vriskati, rajati, biti neumnemu, če vam ta beseda bolj ugaja, je mlademu človeku dolžnost; jasnih ur ne zasluži, kdor ne pokaže vsaj

volje ubežati mrklemu enoličju, ki nam davi življenje. Vse to norenje, ki se nam včasih tako prazno zdi, je predvsem demonstracija naše nature, da se ni voljna odpovedati sreči, je glasan in kričeč dokaz, da čaka nanjo in je nikoli ne prestane terjati. Sam pridem po vas, in gorje vam,“ je zažugal s prstom, „če vas ne najdem napravljene! Menite, da pojdem jaz iz — naiynosti? Ravnajte se po meni in bodite tam, kjer je svetlo in toplo, da ne boste drugod, kjer je mraz in tema. In če vas ni volja plesati, si poiščeva svoj kotiček, dva filozofa, ki ne verujeta v paradiž množice in v nalepljeno zlato peno njene radosti, pač pa v tisto veliko, čeprav še daljnjo srečo, ki sta si jo zapisala na prapor in jo hočeta, morata imeti.“

„Zdi se, kakor bi me tolažili,“ sem rekla nehote, čuteč, kako mi živeje in pogumneje utriplje srce ob njegovih besedah. „In čudim se: mari vi še verujete v srečo?“

Zasmejal se je sunkoma, z rezko prešernostjo.

„To vprašate! Verujem, in bolj od vseh teh rezgetavih, lehkomiselnih marionet! Kako bi mogel drugače bresti po močvirju? Kdor pravi, da ne

veruje v srečo, laže; v svojem srcu veruje vanjo vsak, kdorkoli živi: vsi, Tina, vsi nosimo svoje breme zgolj zaradi ene same svetle minute, v kateri zahvalimo slepo pest, da nas je pehnila v ta svet trpljenja in koprnenja. V komer zatone ta nada, ljuba moja, tisti obupa brez rešitve in se vrže pod prvi vlak. Vera v srečo je najtrdnjša skala v slehernem, kar nas diha pod solncem; tudi v vas, Tina.“

„Ne vem, kaj bi dejala; in vendar, tako čudno se mi zdi, ko mislim, da po vašem tudi jaz verujem. Nikoli, nikoli se nisem zavedala tega.“

„Verujete; bolj od vseh čakate vi na svojo svetlo minuto.“

„Zdaj nočem več dvomiti; še bolje, če imate prav, vi vneti pridigar! Ali ko ste zadnjič govorili o tej veri, mi ni šlo v glavo, da bi živel Pavel Gorjanec zaradi enega samega trenutka.“

Nehote sem si pritisnila roko na usta in zardela do ušes: kako se mi je moglo tako grdo zareči? Pavel me je takoj razumel; tudi on je zardel in pomolčal. Nato je vprašal s čisto mirnim glasom:

„Vem, kdaj je bilo ... Mari ste slišali?“

„Da,“ sem pokimala osramočena. „Ne bodite hudi, saj nisem mislila omeniti; ušlo mi je, sam Bog vedi kako.“ In da me ne bi sumničil prisluškanja, sem mu povedala, kako sem bila priča njenega pomenka. „Oprostite, da se mi je zareklo,“ sem dodala potem. „Preveč sem razmišljala ves ta čas... in sočuvstvovala z vami...“

Mehko je položil roko na mojo.

„Čemu sočuvstvovati?“ je dejal tiho, skoraj nežno. „Kar je, to je. Zdaj je čaša izpraznjena; tako prazna je, Tina, da vam nimam več česa povedati... Kar sem govoril takrat, so bile moje zadnje besede, je bilo vse, kar je ležalo v meni. Čemu sočutje? Pot do sreče je človeku tem bridkejša kalvarija, čim več krasote zahteva od hipa izpolnitve. Vseeno, hvala vam; davno vem, da se razumeva, Tina... in tako ostane zmerom, ne?“

Pokimala sem.

„Koliko škoda,“ je povzel zamišljeno, „da nisem našel vas namesto Gine! Tako srečen bi bil lahko... In morda tudi vi, Tina... Vem, vem, težko vam je živeti; vredni ste boljšega deleža, vem! Ali sem vam že kdaj povedal, da mi je jasna in očitna sleherna vaša misel, vsaka gubica

vaše duše in poslednji izmed krikov, ki jih dušite na dnu srca? Vidite, tako je... In zdaj naj še dodam, da se varate; kar vi mislite, ni res... ali bolje, res je le, dokler mislite tako. Storite po moje: postavite svojo zahtevo naravnost proti domnevni usodi, zanikajte vso grdo resničnost in pojdite svojo pot preko vsega — preko vsega! Objemite ono, kar menite, da je vaša nesreča, z obema rokama, pogledjte mu do dna, križajte svoj pogled s pogledom šibkih, ničevnih rojenic kakor meč z mečem in recite: ni te, zlo, ni te! Laž si, le dobro je resnično; le dobro je, in jaz, in moja volja do sreče... Tako storite, prijateljica, in tema se razcvete med vašimi rokami v jutranjo zarjo!“

Poslušala sem ga, zakrivaje si obraz z rokami; tesno mi je bilo, ker me je tako pogodil, in vendar sem se čutila srečno od njegovih besed. On pa mi je rahlo, komaj čutno pogladil lase. Nekaj toplega me je prešinilo takrat; s hvaležnim pogledom sem mu stisnila desnico:

„Hvala vam, Pavle; nikoli ne pozabim vaših besed. Vedno, vedno sem vas cenila, toda premalo še: toliko boljši in močnejši ste, nego sem mislila... Odkod ste vzeli ta pogum?“

„Sleherno želo izkušnje mi ga je brizgalo v žile,“ je odgovoril mirno ter segel po suknjo. „Vam, Tina, ga ponuja dober prijatelj zastonj, brez bolečin in grenke odkupnine. Hočete? Vidite, tako je prav! In jutri zvečer se vidimo, da? Ne bo vam dolgčas, nič se ne bojte; vaša zabava bo moja prva skrb, in če se naveličate filozofiranja, vam pripeljem lehkomiselnih ljudi. Saj veste, odkar so me povzdignili v oblake, sem se nabral uglednih znancev, da bi jih lahko prodajal na debelo. Pa je tudi kleno zrnje vmes...“

Med vrati se je obrnil.

„Čujte, draga,“ je rekel poluglasno, da ga ni slišala Jerica, ki se je bila vrnila iz štacune, „Ginin portret je takorekoč gotov — ali mi ne bi hoteli zdaj vi sedeti?... Ne, morate, prav gotovo; že dolgo sem vas hotel prositi... Ah, bežite s svojo pepelko in dovolite meni slikarju, da vem, kaj pravim! Tako sijajen tip... Meni verjemite, da boste lepi; sploh, kje ste pobrali to fiksno idejo?... Ne, teta in Gina se ne boste smejali! Sicer pa bi lahko pri meni, v atelierju... Z eno besedo, vaše dovoljenje si vzamem sam, in ostalo se pomeniva prihodnjič; do svidenja, Tina!“

Ko sem davi povedala, da pojdem vendar na ples, me je Gina objela veselja; sirota se zdaj naslanja name kakor otrok na varuško. Pa tudi gospa Kalanova je zadovoljna: mislim, da v svoji materinski sebičnosti rada kaže hčerko poleg mene, ker sije tem zapeljiveje ob toli neznatni družici. Brezsrčna preračunanost, ki sem jo natančno slišala v njenem odobravanju, bi me bila užalila v dno srca, da mi niso zveneče v ušesih Pavlove besede. Krepilni odmev sinočnjega razgovora igra po meni kakor osvežujoč električni tok; moja podoba v ogledalu — pač stokrat sem se že ustavila pred njim! — se mi zdi mikavnejša, in vsak hip se zalotim ob misli: kaj če sem se varala jaz in vsi drugi z mano vred? Pavel Gorjanec ne laže; in Tina, ki jo hoče Gorjanec slikati, ne more biti grda. Ne, ne, jutri se spusti tudi pepelka v veseli raj: ako ne najde princa, da bi ji stopnice s smolo namazal ter drugi dan iskal s šolničkom v roki po vsem mestu njene drobne nožice, nič za to! Gramontova Tina bo preveč hvaležna očem, ki poreko: dobro je biti s teboj...

VIII.

Ni še osemindvajset ur, odkar sem te zaprla, zvezek mojih prigod in spominov; toda meni se zdi, da so minila leta in leta in se je začelo novo življenje — še Tina sama ni več tista, ki je bila. Teta sedi v kuhinji ter modruje z Jerico o gospodinjstvih rečeh, Gina leži na zofi, oči uprte v strop, ter puši kakor Turek, cigareto za cigareto, kar drugače ni njena navada; knjigo je brezbrizno poveznila na preprogo. Sam Bog ve, kaj premišlja . . . Zdajpazdaj se ozre name, in bled smehlja ji zaigra na ustnicah: razodela sem se ji — ona ve, kaj mi je. In vso svojo lepoto bi dala, da more menjati z menoj. Le zakaj je tako žalostna? In zakaj sedi teta v kuhinji? Ali res ne čutijo ničesar, ti čudni ljudje, in sem jaz edina, ki vidi, da se je svet prerodil od večerajšnjega večera? Zimski veter gode s svojim ostrim lokom na vse vogale in strešnike; toda

meni je, kakor bi se oglašale pomladnje sape in bi s toplim glasom pripovedovale bajko, polno sladkosti in hrepenenja. Vse ima danes nov obraz; tudi naša rjava lončena peč ždi nekam prijazneje v svojem kotu in mežika name s svetlim očesom stare, klepetave njanje v ruski povesti.

In jaz bi rada popisala novo, nepričakovano srečo Tine Gramontove, pa vidim, da je ne znam. Moj zvezek je prežalosten in premalo prazničen za to svečano, jasno in radostno izpoved; tako resne in temne so vrstice, ki jih je pustila moja roka na prejšnjih straneh! Ali ne bo smešno, če priznam po vsem tem obupu in nejeveri, da mi srce prekipeva blažene hvaležnosti in ga ne teži več niti moj nepravilni obraz, niti ožgana polt in kuštravi lasje, niti ne pepeikina obleka? In kako naj naslikam vso to lepoto s suhoparnimi besedami vsakdanjega jezika, v katerem zahtevam vretence bele niti ali vrečico bonbonov? Vsaj pesnica bi morala biti, da bi odela svojo skrivnost v zveneče stihe in „živih slik čarobni akvarel“... Ne, ne, tega ne znam; rajša naredim iz mnovega malo, prizahešem neizrazljivim čuvstvom in zapišem zgolj vnanje dogodke, da mi bodo enkrat obnavljali spomin o dnevu, ko je zasijala

tudi mojemu življenju tako dolgo in bridko pričakovana danica.

Ples, enak vsem našim plesom, na katerih se kreše oglata prazničnost dobrih ljudi s prilepljeno finočo novopečenega gizdalinstva, zadnji čitalniški ples te zime se je osipal kakor kričeča papirnata roža. Bližalo se je zmrzljivo jutro po prečuti noči, in v velih gubah se je obešal mnog obraz; posebno starejši odličnjaki naše družbe so bili že zdavnaj nehali prikladati roko na zehajoča usta. Zaspano je donela iz dvorane poslednja melodija; garderoba se je polnila z ljudmi. Včasih mi je bilo zadoščanje gledati utrujeno množico; razumela sem kokljasto zadovoljstvo na obličjih starejših dam, pohlepno rdečico in vročično svetle poglede mladih ter smešno omamljenost plesalcev, ki so bili podlegli čarom ritma, parfumov in razgrete ženske polti. Škodoželjen smehlaj mi je igral na ustnicah, in kadar ga je prestregel Pavel Gorjanec, sva se spogledala s tihim umevanjem, kakor bi hotela reči: „In to jim je paradiž veselja, rastlinjak ljubezni, srečališče src, kjer se ničevnost nastavlja svoji ničevni usodi!“

Ali davi se pepelka ni posmehovala; moiče je stala pred svojim zvestim pokroviteljem Pav-

lom, ki jo je ogrinjal s toplim plaščem, in njene oči so se iskrile, nje lica so žarela, grudi so se ji dvigale prav tako burno, jutro ji je prihajalo enako prezgodaj kakor vsem drugim, ki so našle v teh bežnih urah slast in utešenje. Čutila sem, kakor bi mi kamenele ustnice v nežnem izrazu; rada bi se bila ozrla v ogledalo, pa si nisem upala, in vpraševala sem se, ali se mi pač močno poznajo misli, ki se rode za mojim čelom, in čuvstvo, od katerega mi je srce tesno.

„Prav, Tina, prav tako“, mi je šepnil Gorjanec izza rame. „Vidim, da ste ubogali moj svet in ste si prizadevali biti veseli. Zdaj verjamete, da ni težko, če ima človek le nekaj dobre volje!“

„Dobro ste mi svetovali,“ sem dejala, ne ne da bi se mogla nasmehniti. Še v obraz mu nisem pogledala: s komaj prikrito tesnobo so iskale moje oči nekoga med množico. „Le kaj, če se danes zbudim in se najdem spet v včerajšnjem sivem življenju? Resničnost se ne da odpihniti kakor dim.“

„Treba je hoteti, da sije solnce, in trgati rože, ki greste mimo njih.“

„Zato vas menda ni bilo na izpregled vso noč do jutra, prav kakor bi se nalašč skrivali!

Gotovo ste pušili v bufetu s starimi gospodi?"

„In z mladimi; tudi z gospodičnami sem kramljal, in s Tino sem plesal, če se dobro spominjam. Seve, le dvakrat me je doletelo; prijateljica je bila močno oddana, predmet občudovanja in zavisti... Nu, vseeno ni treba kar do tilnika zardeti. Kako vam ugaja Strnad, hm? Vedel sem, da ustrezem obema, če vaju seznanim: simpatičen človek je... evo, tu ga imate samega.“

Ves čas sem gledala za njim, kakor v strahu, da si nisem zapomnila njegovih črt; in zdaj je stal mahoma pred nama. Koprneča groza me je zalila, čeprav sem komaj čakala, da se pride poslovit pred odhodom. Ali je tesnoba vedno spremljevalka ljubezni?

Z radostjo sem opazila v njegovem očesu iskrico razočaranja, ko je našel že Pavla pri meni; toda Gorjanec ga je takoj povabil, da naj nas spremlja, ter se obrnil k teti Kalanovi in Gini, ki ste stali napravljeni med Kanjuhom in Zgago ter čakali naju dveh. Gina in teta ste že poznali Strnada; odpravili smo se po razsvetljenih stopnicah ter stopili v zamrzlo februarско noč. Gorjanec je prepustil Gino žurnalistu in politiku ter se žrtvoval s teto Kalanovo, tako da sva hitela

s Strnadom sama pred njimi. Bog daj vsem pe-
pelkam tako dragocene prijatelje!

Strnad je nežno stiskal moj komolec k sebi,
in jaz — skoraj sram me je priznati — sem ne-
hote izbirala spolzka mesta, da se krepkeje okle-
nem njegove roke. Čudno mi je bilo pri srcu:
včeraj sem ga komaj poznala z ulice, sinoči nam
je padel na pragu Čitalniškega doma takorekoč
v naročje, in že sem čakala samo njega, plesala
skoraj le ž njim; zdaj mi je bil najdražji človek,
vsa duša mi je trepetala, ko sem stopala ob nje-
govi strani, in očitvidno nama je bilo obema hudo,
da se morava že ločiti. Besede so nama šle težko
iz ust, kakor vsem ljudem, ki bi si radi mnogo
povedali; odkraja sva bila oba zgovornejša!

„Takole živiva že leta v istem kraju“, je
izpregovoril zdajci moj spremljevalec, „in človek
se ubija s svojo samoto, enoličje ga duši, in niti
ne sanja se mu, da je blizu prijateljska duša, ki
mu pride nekega dne naproti...“

Prijateljska duša — kako grda, hinavska be-
seda! Čemu govore ljudje o prijateljstvu, zakaj
ne pravijo pošteno in naravnost: ljubezen?

„Kdo bi slutil?“ sem odgovorila. „To se
pravi, poznala sem vas z ulice; mladi Zverina mi

je bil povedal, da ste profesor na gimnaziji. In iz mesečnikov: kdo ne bere vaših lepih člankov?"

Ta opazka je Strnada vidno razveselila. Njegovi literarni portreti domačih in tujih veličin so zadnja leta resnična slaščica naših listov.

„Poznate jih?“ je vzkliknil s skoraj deško radostjo. „Oh, kako težko mi bo pisati poslej! Vse se mi bo zdelo premalo globoko in široko..."

„Zaradi mene?“ sem dehnala komaj slišno. „Saj mi bodo zdaj veliko lepši in zanimivejši!“

Tako sta govorili srci vsako iz svojega kota.

„Veselim se vašega obiska,“ sem dejala po minutnem molku. „Kaj ne, da mi boste večkrat kaj pripovedovali, kadar pridete k nam? In boste imeli potrpljenje z vedeželjnostjo malomestne goske, ki bi rada toliko znala in se je tako malo naučila? Nerada kažem svoje zanimanje za visoke reči, toda mile so mi in drage: izleti duše iz puste vsakdanjosti življenja.“

Ljubezen in laž — kako zvesto se držita za roke! Kaj maram za poete in filozofe pri vsem svojem spoštovanju do njih, samo če pride on in bom gledala njegov lepi moški obraz ter se opajala ž njegovo mehko, zvonko govorico! Toda Strnad ni slišal pretvare.

„O, verjemite,“ je vzkliknil navdušeno, „bogata natura nosi kal najvišjega sama v sebi; nič lepšega vam ne morem povedati, nego je v vas. Pridem pa z veseljem; tako težko bom čakal nadaljevanja tega ljubega pomenka — če bom le količkaj dobrodošel gost.“

„Kako ne bi bili? Moja sestrična zbira okoli sebe cel dvor, kjer imata učenost in umetnost prvo besedo.“

„Pa ravno vaša sestrična me nima v milosti,“ je menil zdajci z omračenim glasom. „Saj ste videli sinoči, kako hladno se je obrnila od mene! In kmalu po tem, ko sem imel vnovič priliko govoriti — nič bolje ni bilo. Gospodična Gina me gotovo ne bo vesela.“

„O, motite se; Gina je le nekam bolehná zadnji čas,“ sem odgovorila, še predno sem dobro razumela njegove besede. „Njeno zdravje ni prav krepko... utrujenost živcev... kaj vem? Že nekaj tednov jo drže te večne kaprice...“

Takrat se je začul dvajset korakov za najinim hrbtom oster ženski vzkrik; moj spremljevalec se je zdrznil, in v prvem strahu se je zdelo, da me hoče pustiti in skočiti h Gini: spodrsnila je bila na zamrzlem hodniku ter obvisela med Kanju-

hom in Zgago, ki sta jo trudoma postavila na noge.

Meni pa se je mahoma zavrtilo pred očmi; nedaljnja plinovka se je kar zamajala v megli, in v prsih me je stisnila taka bol, da sem se ugriznila v ustnice.

„Nič se ne bojte,“ je rezko bruhnilo iz mene, „pri Gini boste dobro sprejeli!“

Zdaj je bilo vendar jasno, da mu ni zame, temveč zanjo! Ves čas, vso noč do jutra ga je grizlo njeno hladno vedenje, in z menoj se je ubijal samo, da ji ostane blizu; kvečjemu če sem mu bila relikvija, predmet, napojen z vonjem njene ljubkosti, kos pohištva, ki se ga dotika v vsakdanji rabi... In ves smehljavi sen te plesne noči je bil puhla, brézsrdna fatamorgana! Daveča gruča mi je planila v grlo; ne znam se premagovati: glava mi je padla nizko, nizko, in že so visele težke solze na trepalnicah, v bolečini so se vzpele prsi, in moja roka na njegovem komolcu je ohlapnila kakor mrtva. Toda muka ni trajala dolgo.

„Za božjo voljo, gospodična Tina!“ je vzkliknil Strnad, ki je takoj opazil izpremembo. Nežno se je sklonil k meni, da mi vidi v obraz; njegove oči so me s širokim strahom gledale skozi stekla.

„Kaj vam je? Solze! . . . Kaj se vam je užalilo?“ Umolknil je, kakor bi pomišljal. „S čim sem zakrivil?“ je povzel nato. „Gospodična, ljuba gospodična Tina! Saj vendar nisem rekel nič takega; in če mislite . . . ste me napak razumeli. Tako lepo bom pomnil nocojšnji večer — tako srečen sem bil v vaši družbi, tako rad vas poiščem spet! Pridem, Tina, pridem . . . samo naj vam povem: zaradi vas bom trkal na vrata, in le, če sem vam dobrodošel. Vi ne veste, kako bogatega ste me storili nocoj . . .“

Utihnil je; dreveneča blaženost mojega obraza, ki se je bil spet obrnil k njemu in ga je gledal skozi solzno kopreno, se je zrcalila na njegovem obličju. Vse, vse sva si razodela v tistem pogledu; kako neumno sem se bila zmotila! Ivan Strnad me ljubi, kakor ljubim, ljubim, ljubim — jaz njega . . .

Zavila sva v našo uličico; nocoj se mi je zdela široka, praznična cesta, in moj povratak v njeno revščino je bil zmagoslavna pot. Nikogar ni bilo videti; le tuintam je brlela visoko kje za lednimi okni leščerba pobožne mamke, odpravljajoče se k jutranji maši. Sladka tesnoba mi je obtežila korak; ozrla sem se, in tudi Ivan se je ozrl —

menda sva mislila obadva isto. Prehitela sva bila naše za dober kos ter jih pustila daleč za vogalom; niti glasov nisva slišala. Ustavila sva se tesno ob hišnih vratih... In zdaj se je sklonil k meni, njegove oči so se pogreznile globoko v moje, tako skrivnostno in vprašujoče, dih se je srečal z dihom; spustila sem trepalnice in zamrla med njegovimi rokami v grozi in radosti, trepetu in medlenju prvega poljuba.

Zaman si obnavljam v duhu tisto minuto; nobena misel ne izmeri njene sreče, nobena beseda je ne popiše. Če bi nam bila vsaj narava tako milostljiva, da bi jo morali plačati z življenjem in bi srce zastalo sredi njenega bleščanja! Toda ona je okrutna mačeha in nam jo prižiga le zato, da bi se iz živega rodilo živo in trpelo, krvavelo navzgor po golgati hrepenenja, spet do takega rajskega hipa, in spet navzdol, v sivi mrak svojih dni. Ah, spoznala sem ta hip: bila je minuta sreče, o kateri pravi Gorjanec, da se človek rodi zaradi nje; tudi moja duša kleči sedaj v pobožnosti in hvali življenje, da me je rodilo!

Moj dragi pa že je mahoma zdrznil ter me oprezno izpustil iz rok; nehote sva se odvrnila drug od drugega in najine oči so bežale narazen.

Kanjuhov smeh, Zgagov bas in Ginino tiho, že trudno govorjenje mi je udarilo na uho. V mojem obrazu pač ni bilo kaplje krvi; položila sem dlan na mrzli kamen portala, da bi se osvestila. Moje prsi so butale, po mojih udih se je le počasi ulegalo vroče valovje ...

„Ah, vendar vaju še vidimo!“ je hudomušno vzkliknila Gina, ko so prišli. „To se vama je mudilo! Gospod profesor ti je spotoma gotovo napravil zanimivo predavanje o grški zgodovini? Boljšega kavalirja imaš nego jaz: z desne mi mlati Kanjuh zaljubljeno slamo, z leve me bombardira Zgaga z dolžnostmi narodnega ženstva...“

„Od zaljubljene slame k dolžnostim narodnega ženstva je prav kratka pot,“ se je zahehljal nadobudni politik.

„Če bi mi jo hotel kdo pokazati,“ je ko-
ketno odrezala Gina. „Nu, lahko noč, in ne zanemarjajta nas spet toliko časa. Pa gospod profesor — ali si ga povabila, Tina? Zelo ljubeznivo bi bilo, če bi hotel kmalu predavati za več poslušalcev.“

Ločili so se s šalami in smehom; star penzionist v drugi hiši je odprl okno in godrnjal na nas, čeprav se je svitalo nad mestom. Vsi so se

zdeli židane volje, razen tete Kalanove, ki ni več slišala niti videla in se je kar opotekala od zaspčnosti. Ivan je našel priliko, da mi je skrivaj še enkrat poljubil roko. Hišni ključ je zarožljaj v ogromni ključavnici, težka vrata so padla med naju; ustavila sem se pod stopnicami ter prisluhnila, da bi ujela vsaj glas njegovega koraka.

Teta je komaj že zehala; slekli sve jo kakor otroka in jo položili spat. Smrčala je, še preden sve zaprli vrata za seboj.

Tudi Gina se je zdela utrujena, zlasti zdaj, ko je bila odložila krinko prisiljene veselosti. Le oči so ji venomer uhajale name; in kadar me je pogledala, se je nasmehnila.

„Zelo nesrečno si se morala čutiti, da tako grobno molčiš,“ me je podražila nazadnje in se ustavila v sami srajčki pred mojo posteljo. „Se nimaš s čim pohvaliti? In ničesar izpovedati?“

To rekši se je naglo sklonila k meni, objela me kakor malo prej on ter me teatralno cmoknila v lice; nato se je sesedla s tihim, krčevitim smehom na rob postelje in zarila glavo k meni, trepljaje se z rokami po golih kolenih.

Planila sem kvišku ter upihnila svečo, da ne bi videla mojih zardelih lic; med tem je sko-

čila Gina preko mene v svoje gnezdo, smuknila pod odejo, objela me ter mi šepnila v uho:

„Ga imaš rada?... On tebe tudi?... Vsaj ti boš srečna, dobra moja Tina!“

In že sve jokali obe, druga drugi na prsih. O, kako se mi je smilila sirota, in kako dobro mi je delo tešiti jo iz preobilja svoje sreče!

„Toda bodi pametnejša od mene,“ je zahtela sredi najinega šepetanja.

„Mari se še vedno ne moreš utolažiti, ubožica?“ sem jo vprašala. Odkimala je v temi, zanikala s strastnim drgetom vsega svojega telesca. Šepetali sve dolgo v jutro in govorili o njem; tako hvaležna sem bila Gini za njeno pritrjevanje, ko sem naštevala Ivanove vrline. Zdelo se mi je, da nastopam posest, ki mi jo mora tisoč drugih zavidati: kakor Gina, tako vedo vse, vse, da je Strnad eden najlepših, najelegantnejših in najboljših mladih mož v našem mestu — in jaz sem tista, ki jo ljubi! Kako bi mi utripalo srce od ponosa, če bi smela stopati ob njegovi strani in meriti svoj stas ob njegovi žilavi postavi! Pol glave manjši od Pavla, pol glave višji od mene, obrit, črte polne duha in dobrote, z eno besedo, človek po milosti božji — ali ni to preveč za

pepelko? Veselejši je od Gorjanca in mehkejšega značaja; Pavel mi bolj imponira, Ivan je srcu slajši ...

„Pa če bi prišel Gorjanec in bi rekel: Bodi moja, Tina?“ je zdajci dejala sestrična sredi pogovora.

Obe sve osupnili, odkod se je vzelo vprašanje. In razsodili sve, da nihče ne ve, kaj bi bilo, zakaj v Pavlu biva čudna sila, in ni se moči ustavljati njegovi volji; toda on ne bi prišel in ne bi rekel ničesar, ker je preveč pošten in moj prijatelj — in ker leži še hlad minulosti na njegovi duši.

„In ti ga ne bi mogla ljubiti?“ je povzela Gina.

„Ne, draga — mislim, da ne. Čemu me zdaj vprašuješ?“

Mikalo me je izvedeti, ali je Gina mislila na svoj namen, da se letos omoži; toda bala sem se dotekniti njene rane. Zaspanec jo je obhajal polagoma. Spomnila se je, da treba spustiti žaluzije, zakaj jutranja luč je lila k nama v širokem valu. Na poti k oknu se je ustavila pred zrcalom; zamišljeno je prijela srajco na ledjih ter si jo zategnila za hrbtom, da so izstopile sloke, malce

šibke oblike života in stegen. Tako se je poljubila z očmi ter prekrižala roke na golih ramednih, kakor bi mislila nekaj trudoohladnega do kraja. Zastora sta brné odrezala svetlobo; Gina se je vrnila k meni, ovila mi roko okrog vratu, skrila glavo pod mojo pazduho in jela sopsti z umerjenostjo žive ure.

Le meni je stal spanec ob znožju in se ni upal približati; lepe misli so me odnašale mirno in svetlo kakor dolga reka ter se izlile neopazno v jezero sanj, kjer so pljuskale vile in tritoni po tekoči sli, vriskaje med sladkimi penami njene plime. In Tina je bila njih blažena kraljica . . .

Pri kosilu sem spoznala, da teta ne ve ničesar; tudi Gina mi je bila sveto prisegla molčanje. Prijetna atmosfera skrivnosti veje v najini sobici — le Bog ne daj, da bi stopil dragi vanjo: malokaj je tako razkopano in razmršeno, tako velo in leno kakor ženska in nje okolica po plesni noči. Ako mi je usoda mila in bom kmalu „srečna nevesta“ — da govorim z ljudmi, ki ne vedo ceniti sreče, ker ne okušajo gorja — je bil snočnji ples moj zadnji; prizanesti hočem Ivanu s to sliko opuljene rajske ptice. Sedela mu bom nasproti ob dolgih, toplih zimskih večerih ter v

srcu blagoslavljalja njegovo delo, in moje oko bo polno nežnosti, moja roka vselej mehka, zmerom pripravljena pogladiti gube na njegovem čelu ter obrisati skrb. Kakor je snoči utonil namišljeni strah moje grdosti, tako se pogrezne na dan združitve vse razen njega, vse drugo, vsa ničevnost tega sveta. Edina priča mrkle sedanjosti bo moj portret, ki ga naslika Pavel Gorjanec; obesim ga dragemu nad pisalno mizo, delo zvestega prijatelja, ki je z močjo svoje vere ozdravil zbegano pepelkino srce.

Bežite, ure! Dogorevaj, ogenj v starikavi peči, gasni, svetilka v rdečem japonskem krilu — mini že, mini, dan čakanja! Jutri pride on, ki ga kliče moje hrepenenje, da zavrisknem z nevesto Visoke pesmi:

„In moj dragi je prišel!“

IX.

Jug je zapihal čez hribe, sneg kopni, ledene sveče se razbijajo pod kapjo; marčevo solnce greje, greje — in mene je mraz. Samo Gorjancu se imam zahvaliti, da je najhujše že minilo in sem prebolela minuto, ki je hotela oborožiti moje gorje k obupnemu dejanju.

„Ne, Tina,“ mi je rekel Pavel, „teh misli naj te bo sram; obup in beg sta delež tistih, ki za veliko niso rojeni...“

Obljubila sem mu ostati in premagati zlo; on pravi, da gre tak človek prost in neranljiv svojo pot. Muči me, kakor ni mučil še nihče nikogar, ali daje mi moč; iz mene uboge, šibke ženske hoče skovati jeklo, kakor ga je skoval iz sebe. Jaz trpim in sem mu hvaležna: koga še imam razen njega?

Saj ima prav! Recimo, da obupam — koga

bi streslo resnično sočutje? Tragedija pepelke, ki ji nihče ne more ostati dober in zvest, bi se pogreznila z mano vred; ohranil bi se zgolj posmeh nad budalom, ki je znorelo v eni noči ter postavilo vse svoje življenje na zakoten poljub. Kako naj jim moj zvezek dopove, da mi niso valčki glave zmešali in nisem obesila bitja in nebitja na prvega, ki mi je prišel naproti: da sem ljubila ljubezen samo, ker mi je bila znamenje odrešenja od sebe in vsega sveta!

Pogum tedaj! Glej, Tina v puhli svet in ljubi ga vzlic trhlobi; glej ljudi, ki nimajo tople cunjice, da bi zavili vanjo tvoje prezeblo, izmučeno srce; veruj, da so ubogi slepci, ti pa kraljica, ki hodi nepoznana mimo njih, pod svojo črno ponižnostjo odeta v zgolj lepoto in bogastvo. Veruj, bodi močna in ponosna; zakaj takšna je volja tvojega zdravnika...

Vsak dan sem se spravljala, da pokopljem svoj klavrni padec iz oblakov, glupo zgodbo svojega razočaranja med te spomine; več ko petnajstkrat sem začela, črtala in trgala. Da bi mogla iztrgati zadnje poglavje z vsemi smešnimi nadami in ogabno sentimentalnimi načrti! Ali ne upam si: v nov tir se obrača moje življenje, in če kateri-

krat ostrmim nad njim, bom imela vsaj kje iskati vzroka, da je tako...

Teško je človeku postati srečnemu, ako nikoli ni bil. Spominjam se noči po plesu: dolgo, dolgo nisem mogla zaspati, in moje zaljubljene sanjarije je bila pomalem prepredla čudna utrujenost; silila sem se čutiti svojo srečo in se takorekoč nadzorovala, ali mi je dovolj sladko pri srcu, kakor bi še vedno ne mogla verjeti, da se tudi meni odpira nebo. Moje spanje je bilo nemirno in polno težkih sanj.

Videla sem se s Strnadom pred oltarjem; cerkev je bila natlačena krasotic in mladih svatov v praznični obleki, bela židana vlečka je šumela za menoj po tlaku, in moj ženin je bil lep kakor solnce. Orgle so pele čudesno, mogočno melodijo sreče in nevestnega hrepenenja; razumela sem sleherni glas, kakor da je vsaka piščalka urezana iz mojega srca. Prišel je mašnik v zlatih oblačilih; že sva klečala, poročni prstan se je doteknil moje roke — takrat pa je svečenik izginil, oltar se je izpremenil v ogromno zrcalo, in v njem sem zdajci zagledala svoj obraz... Ledena groza me je obšla, in komaj sem se mogla spoznati v tisti strahoviti grdobnosti; vsaka črta

se je zdela karikirana, sleherni kotiček s smešnostjo zalit; oči so napol sijale v glupi blaženosti, napol so se rogale same nad seboj. Vzkriknila sem ter se odvrnila, hoteč prijeti ženina, toda on se me je zbal; odmikal se je stran od mene in njegov pogled je jasno izražal strah, osmešenje in sram. Svatje in družice so se grohotali z zvonkimi, pojočimi glasovi — grohot se je dvigal od vseh strani ter se zlival v zabavljivo melodijo. Strašno se mi je storilo pri srcu; nekje v meni je bilo zapisano, da se moram opravičiti in streti zlobni čar, drugače bom pogubljena na veke. V svojem obupu, sama ne vedoč kako, sem mahoma strgala obleko s sebe ter obstala pred množico gola:

„In vendar sem lepa, le glejte me!“

Stena in oboki so se zdajci izpremenili v zrcala, ki so me odsevala v krasoti mlade boginje: grohot se je hipoma prelil v zbor občudovanja, toda ženin je bil pobegnil in se skrnil. Nič več mi ni bilo žal; zmagoslavno sem izprožila nogo, da odidem kdovekam skozi strmečo trumo — tedaj pa je bliskoma izginilo vse: kot naga nimfa sem se izprehajala po oljkovem gaju; ob mojem znožju se je udirala skala v zeleno morje, skrivnostno je temnel visoki breg zaliva, in daleč

tam sta se topila voda in nebo v škrlat večerne zarje. Iz debla oljke zraven mene je zrastel favn; njegov obraz, poln divje, lokave krasote, mi je bil mil in znan, in vendar ga nisem mogla spoznati. Prihajal je bliže in bliže; njegova vroča sapa mi je oblivala ramo in lice, in voljna tesnoba me je grabila ob njegovem bližanju. V roki je držal svirel od votle trstike, in ko je zapiskal nanjo, sem slišala pesem, tako grozno in sladko, da se mi je hotelo umreti; pehnila sem ga od sebe ter planila v beg. Toda že mi je bil za petami; *neusmiljene roke so me objele in prevrnile v mehko travo*; po mojih žilah se je razlilo kakor medena lava, in v krču sle sem se zagrizla v njegovo kosmato polt . . .

Zbudila sem se v znoju; udje so mi bili kakor naliti s svincem, in le s težavo sem pobirala misel za mislijo iz mlačne utrujenosti, ki me je držala. Rdečica me je oblila, ko sem se spomnila sanj, in Gino, ki je hotela vedeti, kaj je bilo ponoči, sem nalagala. Potem mi je prišlo na um, da pride zvečer Strnad; njegov obraz je zaigral v še toplih vizijah noči: ženina ga nisem hotela spoznati, in favn je bil drugi, ne on . . . Polublazna zbeganost me je obšla ob misli nanj: zdaj bi bila

najrajša umrla, da ga vidim le minuto prej, zdaj mi je bilo, kakor da vse ni res in naju mora postati sram, ko se zagledava; zdaj sem se kesala, kot bi mu bila v svojih sanjah zares prelomila neobljubljeno zvestobo, zdaj sem bežala v duhu izpred oltarja v oljčni gaj.

Po obedu sem morala z Gino na drsališče. Lep zimski dan je bil, pota so kar pela pod koraki, dolino je polnila rahla, s solncem prepojena megla. Brez topilne sile, nalik smehljajem ledene deve so plesali žarki na gladkem ledu; letela sem kakor peresce v vetru, in ta legotni beg mimo predmetov in obrazov v iskrenju čistega zimskega popoldneva me je spet zazibal v mehkovdano hrepenenje. Mraz in gibanje sta bila odehnila tudi Gino z rahlo rdečico, toda njene oči so ostale trudne in brezizrazne; sploh je bila danes čudno malobesedna, in zdelo se mi je, da pada med naju spet tista hladna stena, ki naju dela tolikrat neodkritosrčni. A jaz sem zdajci tako zaželela, da bi začela govoriti — o njem!

Na koncu ribnjaka pa me je mahoma ustavila: „Veš, Tina, kaj sem premišljala zdajle?“

Oči so se mi zasvetile; kaj je mogla drugega kakor ugeniti mojo željo!

„O tebi in profesorju,“ je povzela z zamišljenim glasom. „Lep par bi bila. In Strnad bo ubogljiv kakor prvošolček . . . Pedagogi izpuščajo svoje junaštvo v službi, doma pa so takorekoč le ministrantje v zakonskem svetišču, hahaha!“ Zasmejala se je s suhim, nervoznim smehom.

„Kdo bi mislil že zdaj na to!“ sem se branila s skrivno hvaležnostjo v srcu. „In če bi tudi . . . Nihče ne ve naprej; mogoče je zelo energičen! Ali bi ti hotela imeti moža pod copato?“

„Jaz da. Mari naj čakam, da me zaduši s svojo avtoriteto? Človek mora vendar živeti . . . Moj mož bo prvi, ki sme na kolena; in drugi — pridejo za njim. Ne, ne, kar tiho mi bodi o sladki poeziji!“

„Ne mislim zato. Ali hlapca ne bi mogla spoštovati. Pa tudi jaz,“ sem se nasmehnila, „saj veš, da ni trinoštva v naši krvi; ti imaš svojo odločnost po stricu.“

„Meniš?“ je dejala nejeverno. „Nisem si mislila, da sem odločna; Gorjanec bi me bil ovil okrog mezinca — kajpak, on je drugačen ptič kakor tvoj vzgojitelj mladine. In — povej po pravici, ali ti je Strnad močno povšeči?“

Začudeno sem jo pogledala.

„Meni ne,“ je brbljala Gina kakor tjavendan, „Včeraj sem ga hvalila samo tako — tebi na ljubo. Eleganten fant, ali drugače jagnje. Tutka. Prav nič mi ne ugaja. Daj ga meni!“

„Kako — zakaj?“ sem ostrmela.

„Zakaj?“ segla mi je pod pazduho in me potegnila s seboj. „Zato, ker bi bil takšen zame pravi...“

Spet se je histerično zasmejala.

„Norček! Ali je vredno prebledeti za prazno besedo? Imej ga, imej, saj vidiš, da se šalim! Tudi to ni res, da mi ne bi ugajal: vseh vrlin je poln, z eno besedo, ideal... Rastita in množita se, blagoslavljam vaju!“

Oddehnila sem si.

„Gina, dušica, tako rada bi te videla srečno! Na vse, na vse bi bila pripravljena čakati, samo da se uresniči, kar ti zmerom želim...“

„O, zelo srečna bom,“ mi je presekala besedo. „Zame nič ne skrbi: če izlepa ne, pa izgrda. Zadnje solze nad svojim življenjem ne bom jokala sama. — Gospod Tone, odvežite mi drsalke,“ je ukazala malemu Zverinčku, bratu našega kemičarja, ki se je pravkar pobiral nedaleč od stopnic.

Umolknili sve; petošolček je pridrsal rdeč

kakor makov cvet ter ubogljivo pokleknil k nogi svoje tajne opevanke.

Na domačem pragu sve zaslišali smeh tete Berte in dvoje moških glasov. Razločila sem Medico; s prešernim humorjem je razkladal najnovejši škandalček, obširno kurjo tatvino v nedaljnem mestu, v katero je zapletenih mnogo nad vse sumnje vzvišenih ljudi. Drugi glas me je stresel do mozga: bil je njegov. Dih, misel — vse je otrpnilo v meni; ostala je zgolj mameča groza, ki me je vlekla bliže in se mi hkrati obešala na noge kakor sto funtov težka skala. Ko sem v predsobi slačila jopico, sem morala nasloniti kolena ob skrinjo, da mi niso sklecnila od trepetanja. Zdaj ni bilo nič več tiste jutranje negotovosti; vsaka žilica mi je drevenela v zavesti, da me čaka tam notri usoda. Ljubezen me je prešinila iznova z vročo silo — in vendar, odkod ta strah? Ali je tudi lepemu dekletu hudo, kadar gre ljubemu naproti?

„Le omedleti nikari!“ je šepnila Gina z ironijo in pomilovanjem v očeh. „Stopi, stopi — daj, da vidim, kako se gledajo zaljubljeni ljudje.“ In porinila me je naprej.

Bleda kakor zid sem obstala sredi sobe.

Strnad se je zdrznil, vstal nekam preveč naglo ter nama stopil korak naproti. Mašinalno sem mu podala roko in začutila topli dotik njegove. Skoraj osuplo sem gledala premikanje njegovih ustnic: slišala sem besede, toda njih pomen je ostajal nekje med nama, in tudi sebe nisem razumela, ko sem odgovarjala. V prsih sem čutila tesnobo, kakor da se hoče nekaj utrgati; globoko pod zavestjo pa se mi je zdelo, kakor bi tvorilo vse to: moja ljubezen, njegova ljubezen, tetino stanovanje in ljudje, ki so bili okrog naju — blazno mešanico, brezmiseln položaj, ki nasprotuje vsakateri možnosti.

Edino, kar sem ostro zasledovala, je bila igra njegovih črt. Kako izpremenjen je bil njegov obraz, čisto drugačen od predsnočnjega! Nekaj hladnega mu je odsevalo v očeh — in že sem držala tisti blesk, že sem vedela, kaj pomeni: razočaranje!

Gotovo sem mu bolj ugajala v plesni obleki, ob zvokih vrtonogih melodij; zdaj je zaman iskal iluzije, ki mu je bila za hipec zmedla čute in um. Zazdelo se mi je, da slišim tudi v njegovem glasu odmev razočaranja in kesanja. Govoril je z menoj in Gino hkrati; pogled mu je nestalno begal

od mene do nje. Bogve, ali sem videla prav, ali me je varala mrzlična razburjenost — še danes bi prisegla, da se nisem motila: oči so mu nazadnje malodane obvisle na sestrični, k meni so se vračale samo še zdajpazdaj, in kadar jih je uprl vanjo, so se razcvetele, kadar so padle name, se je nekaj utrnilo v njih; Ginin prijazno narejeni smehljaj je kmalu zalil vse kote njegovega obličja. Ali more biti vse to le zmota trenotja, ljubosumna domišljija žejnega srca?

Pekoče sovraštvo do nje me je prešinilo hkrati z instinktivno, srdito voljo braniti in držati, kar mi je tako naglo polzelo iz rok. In morda me je danes najbolj sram tiste hlastne ljubeznivosti, s katero sem prosila gospoda, naj sedeta, pa beraške gostebesednosti in komaj prikritega moledovanja za pozornost, s katerim sem začela zabavati goste. Vsa ljubezen, ki sem jo čutila, se je mahoma izgubila nekam ter se umeknila neznosni, zmedeni skrbi: ne dati, ne izgubiti ga!

Toda že odkraja sem bila nesrečna. Slučaj je hotel, da se je Gina v tistem hipu spustila v kot na zofi, ko je tudi Strnad sedel tja; tako je ostal v sredi med njo in strašno brezbržnim Medico, ki se je malomarno zavalil poleg njega

na drugi konec, jaz pa sem se morala zadovoljiti s stolom onkraj mize, zraven tete; v tem položaju je bila moja borba še očitnejša, in vsi, vsi so jo morali spoznati. Jasno mi je v spominu, da je Strnadovo lice parkrat preletela rdečica ter je v zadregi mencial z rokami, ne vedoč, kam bi jih položil. Gina je nepremično obležala v svojem kotu in z razširjenimi zrenicami zasledovala igro; nekaj mačjega je bilo v njeni pozi — še zdaj se mi vrača ob tem spominu težak in nedoločen strah. Teta dolgo ni izpregovorila besedice; nato se je primeknila k Medicí nadaljevat pomenek o kurji tatvini; gotovo je začutila mučni dojem prizora, ki ga morda niti ni razumela, pa je hotela odvrniti pozornost vsaj enega navzočih.

Kaj sem govorila, sama ne vem. Pepelka, neveščica salonske spretnosti jezika, je hotela zakriti svojo puščobnost s ploho besedi. Kako blazno podjetje! Vsi so morali čutiti smešnost mojega prizadevanja; Gina si je grizla ustnice, švigaje s pogledom od njega do mene, ki sem vihrala iz neuspeha v neuspeh... Kramljala sem o vsem mogočem; lastna misel mi ni mogla slediti — in vse skupaj je bilo pač strašno abotno in dolgočasno. Sestrična Gina je večkrat izkušala poseči v raz-

govor, toda v svojem krčevitem strahu sem jo očitno odrivala. Strnad se je silil biti pozornemu; odgovarjal je z gladko ljubeznivostjo in stresal šale, ki jih nisem utegnila opaziti.

Položaj je dobival obraz katastrofe; Ginine črte so izražale napetost, kakršna pokriva obličje gledavcev v kinodrami. In mahoma sem zalotila v Strnadovih očeh meglo neprijetne misli, kakor bi obračunaval sam s seboj; utrujenost se mu je razmrežila po licu, nekaj ubitega je prepojilo pogled. Glas mi je zastajal, besede so se spotikale na jeziku, potne kaplje so mi stopale na čelo; kako strašno smešna sem morala biti, jaz, ki nosim zmerom vso svojo notranjost na zunaj! In konec je prišel, misel, s katero se je boril moj gost, je zmagala: njegov pogled je postajal hladnejši in hladnejši, dokler ni oledenel. Vzdihnil je pač sam pri sebi: „Kako sem se zmotil!“ — Nemara si pravijo tako vsi moški, če jih mine strast...

Gotovost poraza mi je prinesla trenutno olajšanje: še kadar človek zaigra glavo, je menda vesel, da si lahko oddahne. Toda bol, ki sem jo komaj potem spoznala po pravem imenu, je vrela v meni kakor prej, in bogve kaj bi me bilo dole-

telo, da ni vstopil Pavel Gorjanec. Zadovoljstvo mu je sijalo z obraza; očitvidno je delal tik do večera. Moje zbegane oči so mu povedale, da se nekaj dogaja; tiho je pozdravil ter sedel na mojo desno stran.

In zdaj sledi, kar me je vzlic pobitosti najbolj presenetilo.

X.

Gina je pokimala prišelcu z malomarnostjo, ki drugače ni njena manira; pogled ji je zdrknil od Pavla k profesorju, obvisel za trenotek na meni ter se skrnil globoko pod židane vejice; otrpnila je kakor mramor. Ko je spet povzdignila oči, je žarela v njih kruto in jezno tista zlobna iskrica, ki me je že večkrat prestrašila. Takoj nato pa so ji zaigrale ustnice v neizrekljivo krotkem in laskavem smehljaju; počasi se je sklonila k Strnadu, pogledala ga prav od blizu ter mu rahlo položila prste na roko.

„Gospod profesor —“ je dejala z mehkim glasom.

Strnad se je naglo obrnil k nji; roka mu je nepremično obležala pod njeno, kakor bi je skriiven čar ne dal odtrgati.

„— ali mi izpolnite veliko prošnjo?“ je povzela Gina, ponižno mu gledaje v oči.

„Tudi največjo z veseljem,“ se je naklonil on; smehljal prijete zadrege se mu je razlil po licu.

„Vsi vas hvalijo, da krasno berete,“ je povzela sestrična. „Slišala sem vas žalibog le enkrat, na lanijski dobrodelni akademiji... Ali bi mi hoteli storiti veselje in prebrati danes... v tem ozkem krogu... kaj lepega iz svojega repertoirja? Oh, da, ne odrecite! Vsi bi vas tako radi poslušali — kaj, Medica? In vi, gospod Gorjanec? Vsi vas prosimo — vidite, mama tudi... in Tina, kajneda?“ se je neusmiljeno obrnila k meni. Prosil ni pravzaprav nihče, le za njo smo kimali, ker ji nihče ni vaje ugovarjati. Njen laskavi glas in pogled je koval Strnada z magnetično silo.

Pobranil se je zaradi lepšega; toda Gina je videla, da bo ves srečen, ako se more izkazati pred njo. Name je bil očitvidno že pozabil; še pogledal me ni več. Stekla je h knjigam ter se vrnila s Prešernom v roki:

„Ali hočete ‚Krst pri Savici‘? Ž njim sem nekdanj začela Prešernove poezije; tudi danes ne poznam nič lepšega v našem pesništvu. Gotovo ste ga brali že neštetokrat?“

In profesorja je veselilo, da občuduje „to

večnolepo stvar“; odprl je knjigo ter se okrenil z ramo proti luči, da vidi bolje. Gina se je primaknila k njemu z gorečo pozornostjo v očeh... V molk, ki je zavladal, je prasknila Gorjančeva užigalica; zapalil si je cigareto in se naslonil v somrak. Nehote sem porinila svoj naslanjač bliže k njegovemu, kakor bi bilo tam varneje in mirneje. Strnad si je odkašljajal ter začel z blagodnečim glasom:

„Valjhun, sin Kajtimira, boj krvavi
že dolgo bije za krščansko vero...“

V resnici je profesor mojster slovesne besede; njegov glas se privija k zmyslu stihov s popolnostjo žlahtnega violončela. Poslušavci so kar odreveneli; teta Kalanova je pobožno snela naočnike in sklenila roke. Vame je donela pesnitev kakor tuj, oddaljen šum. Misli so mi vrele v glavi, moj pogled je begal v krčevitem opazovanju od obraza do obraza, in žile so mi butale z burno naglico, kakor bi šteje zloge Prešernovih tercin. Predavatelj se je očitvidno sam naslajal nad seboj; bral je z navdušenjem — bral je za Gino. Herojska panorama uvoda je izzvenela:

„Mož in oblakov vojsko je obojno
končala temna noč...“

In svetla zarja je ozlatila z rumenimi žarki idilo Črtomirjeve ljubezni. Prisluhnila sem... Globine pesmi so oživljale in valovale v zraku sobe, njih bleščeči biseri so padali pred nas; ne, Strnad ne bi umel tako brati, če mu ne bi sedela Gina Kalanova za ramenom! Zdelo se mi je, da vidim svetlikanje magičnega toka, ki lije iz nje do bravca in ga kuje ob dviganju in padanju stihov v svojo oblast. Sovražila sem njo, njega in celi svet.

Nobena črtica na Gininem obrazu ni izdala njene trde, hladne igre. S polupovešenimi trepalnicami je strmela v knjigo: edino to je bilo čudno, zakaj če hoče kdo res poslušati, ne išče tiskanih besed. Njena roka je gracijozno podpirala zlato glavo; rdeči odsevi svetilke so dajali obličju mehak in nežen izraz. Še jaz bi jo bila poljubila v tistem, prav tistem trenutju! Med branjem se je bila še bolj nagnila k profesorju, doteknila se z lasmi njegovega lica, in zamrla tako; vsakatera linija njene postave je bila polna izbrane hotene lepote. In že sem razumela tajni govor predavateljevega glasu: Gina je bila Bogomila, on Črtomir, le s to razliko, da je ostajalo njeno srce mrzlo, ko se je njegovo vnemalo pod večno iskro boginje Žive. Tako se

je v brezgibnem molčanju pollaščala igrače, s katero moja zagrenelost ni znala ravnati . . .

Brezmejna praznota mi je navdala srce; sredi nje pa je ždel beden, izgubljen, po vseh zapuščen otrok ter se pripravljaj, da zajoče na ves glas. Ničesar, ničesar živega ni bilo naokoli, še obzorje se je pogrezalo v temi; niti sovraštvo ni rastlo tam, niti zavist: je revščina, ki ne more več zavidati in sovražiti . . . Ozrla sem se na Gorjanca, kakor bi ga prosila pomoči. Njegov obraz je bil blede, poteze nepremične; bogve kaj je mislil ta hip. Moj pogled ga je vzdramil, in mahoma sem spoznala, da je videl in razumel. Nagnil se je k meni — Strnad je pravkar končaval — ter zamrmral poluglasno, da ga je teta slišala:

„Tina, včasih se je našla pri vas čašica črne kave . . . Ali bi vas smel prositi?“

Takoj se mi je vrnila oblast nad seboj. Z ustrezljivim smehljajem — le odkod sem ga vzela takrat? — sem naglo vstala ter nalašč vprašala pri vratih:

„Nočete čaja?“ Pokazala sem na samovar.
„Ne, hvala . . . Trudnost me tlači; snoči sem malo spal.“

Začela se je pohvala, občudovanje, čestitke profesorju. Kuhinja je bila prazna, svetilka nizko privita, da sem komaj našla omaro. V bledosinjem plapolanju špiritovega kuhalnika sem mašinalno mlela kavo; samota me je hladila in krepila, razburjenje se je umikalo čudnemu, skoraj brezmi-selnemu miru. Čutila sem samo, da me je neiz-merno sram, in hkrati, da se brezmejno smilim sama sebi: Voda je brbrala; da bi se vsaj spomnil Pavel in bi prišel za menoj... Tako bridko me je žejalo dobre besede!

Kljuka na vratih je komaj slišno zaškripala. Nisem se ozrla, saj sem vedela, kdo prihaja. In nehote so mi privrele solze, kakor se žalosten otrok šele prav razjoče, ko začuti tolažnika.

Tiho je šel k svetilki ter jo privil kvišku; nato je stopil k meni, vzdignil mi obraz in se potopil z dolgim, zagonetno tožnim pogledom v moje oči.

„Uboga Tina!“ je zamrmral poluglasno. „Hudo ti je, kaj? Si zelo nesrečna, sirotica? Moj bog, kako široke, žalostne oči...“

Kimala sem pri vsaki besedi; solze so mi drle kakor iz studenca na njegovo toplo roko.

Pavel je sedel k meni.

„Le jokaj,“ je povzel. „Tem prej se boš spet jokala... In kako se boš smejala, njemu in sebi! Neumnost smo napravili, Tinica, veliko neumnost; pa kdo bi nam jo zameril? Nihče, nihče ti ne more zameriti, nihče se ti ne sme posmehovati; ne boj se, dete, nič se ne boj. Saj smo vsi marionete v isti veliki komediji...“

„Do smrti me je sram!“ sem zaihtela krčevito in se vrgla z obrazom na njegov komolec.

Mehko mi je pobožal lase:

„Čemu bi te bilo sram? Ker si se zmotila? In kdo se ni? Kako se ne bi zmotila ti, zbegana dušica, ti, lačna pepelčica, ki sreče še oddaleč ne poznaš? Slabo si me razumela; siromašno leščerbo, ki ti je zasijala, si imela za nevemkakšno solnce, kaj? Ne, ljuba moja, tako izza vseh vogalov ne preži na človeka njegov veliki trenotek... In nikjer ni zapisano, da ti mora ljubezen moškega prinesti najlepše v življenju! Ti hrepeniš po nji — zato si šla tako rade volje v zablodo; z vsemi žilicami hrepeniš, in zakaj? Zato, ker vidiš v njej edino potrdilo, da ni res, kar je tuhtala tvoja uboga glavica leta in leta, in da nisi nič ubožnejša od drugih...“

„Ni res, ni res!“ sem vzkliknila s pridušeno

strastjo. „Kaj mi je do potrdila? Življenje ni matematična naloga, mladost in sreča nista račun, ki bi se dal preurediti in popraviti . . . Kar imenuješ ti potrdilo, je edina velika sreča, ki se obeta ženski! Vi moški živite po samih mrzlih teorijah . . . Kaj je onesrečilo tebe in Gino? Samo brezčutna, ošabna teorija . . . V resnici pa ni tu nobenega računa, nobene pameti . . . nobenega zmisla! Je samo, kar biti mora; čemu vpraševati, zakaj?“

Umolknila sem; žal se mi je storilo, da sem položila prst na njegovo rano. Gorjanec je pomolčal, očitno zadet.

„Mogoče imaš prav,“ je dejal prizanesljivo čez minuto. „Po zmoti bredemo vsi, kar nas diha na svetu! In karkoli nam da življenje, vse treba pretrpeti s pogumom in voljo — tudi lastne grehe, Tina . . . Pustiva stare čase; velo cvetje ima mrtvaški duh, če bi ga še tako zalival. Ti praviš, da je ljubezen vse, da je edino . . . Razumem te; lahko si mislim žejo, ki je nakopičena v tebi. Ali če ti je ljubezen res tako silna in vsegamogočna; vedi potem, da je ne srečaš na vsakem ovinku in ne plava na vsakem valčku, ki ga zaigrajo . . . To je bila zaljubljenost, ne ljubezen; samo ti v svoji zmoti si jo storila za simbol svoje sreče.

Sreča pride — krene ti naproti, če pojdeš pogumno za njo. V osebi našega samoljubnega profesorja ti ni ušla, ne boj se. Strnad ni bil namenjen tebi; nič, nič se mu ne čudim, da se vnelje za Gino. Ko sem opazil vajin romanček, sem vedel vse naprej in škoda se mi je zdelo zate. Tvoj vitez mora biti boljši: globoke duše, preprost in zvest. Ne jokaj — saj ga nisi ljubila.“

„Kaj drugega?“ sem se zavzela — toda v srcu mi je bilo, kakor da je pritisnil pečat na zdavnaj napisano pismo.

„Ljubezen si ljubila, Tina, ljubezen, kakor jo ljubiš vse žive dni. Prav to pa je naš izvirni greh in kal vseh razočaranj; midva, ljuba moja, bova srečna šele, kadar najdeva človeka. Poto-laži se.“

„Ne bilo bi me treba tolažiti,“ sem vzdihnila z zadnjimi solzami, „če ne bi vedela, zakaj... Vem, da sem se varala; ves včerajšnji in današnji dan me je težilo, kakor bi se motala v laži. Ali tako bo zmerom, tudi takrat, kadar bo vse res in me ne bo mogel nihče tolažiti...“

„Zakaj, Tina?“

„Ti veš... Grda sem; in vi iščete samo lepote... Od vnanje grdosti je grdo tudi moje

srce; vse moje misli so grde. In tako bom vsak dan odurnejša, vsak dan mi bo dalje do vas drugih, srečnih ljudi! Čemu vse to? Vedno sem izkušala biti dobra — kaj sem storila, s čim zagrešila?“

Jok mi je iznova stresel ramena.

Pavel je skoraj nejevoljno položil roko na mizico.

„Kolikokrat naj ti še povem, da ni res! Ni res, Tina, ni res! Ali me ne slišiš, ali ne veruješ prijatelju? Ti sama se daviš z okrutno, praznoverno zmoto — in sama boš dajala odgovor za srečo svojega življenja... Mari je peščica bedastih površnežev res vse, kar je na svetu? Imej toliko trme in ponosa, veruj, da si lepša od njih vseh, in hoti biti! Moj Bog, kako naj ti povem, kako dokažem, da se motiš... da grešiš? Na glas bi se ti grohotal, da si možki; toda ve uboge ženske merite samo z vatlom ljubezni. Kako naj te odrešim?“

Premolknil je, čuteč, da je potrdil vse moje muke. Trpel je z mano vred; njegove ustnice so bile stisnjene, ko sem mu pogledala v obraz. Nekaj toplega se mi je razlilo v prsih, in hvaležno sem ga prijela za roko.

„Hvala ti, Pavle!“ sem šepnila. „Vsaj to mi je dano, da nisem sama. In kadar si ti pri meni, mi je laglje dihati . . .“

„Ali kadar me ne bo!“ je vzkliknil skoraj bolešno.

Žalostno in osuplo so se nama srečale oči. „Poslušaj, Tina,“ je dejal mahoma in pogledal na uro, „zgodaj je še; komaj osem . . . Pustiva kavo; vzemi jopico in pojdiva na izprehod. Tako lepa noč je zunaj . . . Krenila bi kam v samoto — mogoče najdem tam besedo, ki te okrepi. — Kaj teta!“ je zavrnil moj pomislek. „Nama dvema je pač lahko vseeno. Sploh te ne bo pogrešala: Gina in Strnad se navdušujeta za Prešerna, gospa in Medica ju poslušata; razgovor je tako živahen in prazen, da niti ne mislijo na naju dva.“

Kradoma sva se oblekla ter ušla brez slovesa. Pavel je zavil z menoj po stranskih ulicah; dolgo sva stopala molče ter poslušala sneg, ki se nama je krhal pod nogami, sprijet v poslednjem mrazu. Pot je vodila navzgor, hiše so prihajale vedno manjše in ždele nazadnje še samo tuintam v presledkih plotov kakor črne kokoši z rdečimi očmi. Pobočje grajskega hriba se je vzdigovalo

Pred nama, na vrhu pa je kazal stolp v migljajne zvezd.

Previdno in nežno je začel Pavel govoriti, vračaje se oprezno k prejšnjemu pomenku. Sredi gazi, ki je vodila navkreber, se je sklonil niže k meni ter dejal:

„Vidite, tudi to je prijetnost, ki jo uživamo le samotni ljudje. Včeraj zjutraj, po plesu, sem spremil Zgago in Jagodiča, in potem sem krenil na izprehod; v naročje sem prestregel dan tu gori. Nihče ne verjame, koliko težkega in nizkega pade človeku z duše, kadar je sam. Tišina take svetle noči je dobro zdravilo za vse naše male bolečine — mari ne čutiš, Tina? Se ti ne zdi, da je bolje ne biti priklenjenemu k onim tam doli? Oh, koliko močnejši in čistejši je duh, kadar mu nihče ne sledi... Osamljenost, ljuba moja, ni delež grdih, ni kazen zlih; le dobro poglej okrog sebe, in videla boš, da cvete ljubezen nižave grdim kakor lepim in se nagiblje vsakdanja sreča k dobrim kakor zlim. Toda ne varaj se — ti iščeš boljšega odrešenja. Človek, ki hodi dolgo neljubljen in nespoznan mimo vseh — tak človek Tina, je vedno v nečem plemenitejši: ali je v njem več lepote ali dobrote, ali več uma in moči. Nje-

gova usoda ni gorje, temveč odlikovanje pred drugimi; le varovati mora, kar nosi žlatnega v sebi, ter čakati svoje ure; ako udari, ga poplača za vse, ako ne udari, je bilo čakanje še vedno boljše od njihove beračije. Ne misli, ljuba, da čakajš samo ti; tudi jaz čakam — toliko nas je čakajočih! Svojo moč treba spoznati, vsebino treba dati svojemu življevju, potem je lahko računati; ako ti je katerikrat mraz pri duši, Tina, pomisli, da prezeba vsa najboljša lepota, dobrotu in modrost človeštva s tabo vred... In kadar te duši samota, spomni se, da imaš prijatelja; mari meniš, da bi mogel čutiti zate, če ne bi čutil tvoje cene?"

Stala sva na vrhu. Mesto je tlelo pod nama, prepreženo s svetlimi pašovi ulic; tam onkraj se je začel temni prostor; le tuintam so ga prebadale luči, komaj da se je risal nad njim bledejši rob neba. Mirijade zvezd so naju gledale v svojem večnem, mirnem blesku. Bilo mi je, kakor da se luščim iz nečesa mrklega in težkega ter postajam vedra in pokojna, sorodna njihovemu sijanju. Tožilo se mi je skaliti to minuto s svojimi besedami; tiho sem stisnila spremljevalcu roko in srebala z vsem svojim bitjem njegov glas,

ki se je bil tako nežno ogrel ter je curljal vame kakor močna, krepilna rosa.

Komaj sem razločila, kaj je govoril; preveč napeto in hvaležno sem stregla zvenenje notranje strune. In ko sva se obrnila, me ni bilo več strah bodočnosti: niti tako ne, vkljub vsemu ne! Ta izprehod mi je odkril prijatelja, ki je toliko moj, kolikor le more biti človek brez ljubezni; ubogati ga hočem in živeti pogumno — vsaj njemu na ljubo . . . Morda me ni prepričal dodobrega; dvom in malodušje še nista izkoreninjena, oglašata se vsak dan iznova. Toda on mi stoji ob strani, on je tako vesel, ko vidi klitje svoje besede v mojem srcu. In vedno, vedno je on močnejši od vse moje nesreče . . . Včasih me obhaja grda želja, da bi ga vsaj enkrat videla šibkega in obupanega ter bi mogla povrniti, kar mi daje!

Obljubila sva si večno tovarištvo. Prihodnji teden začne moja slika; hodila bom k njemu v atelier — tam nama bo laglje govoriti od srca. In ko se razcvete pomlad in pojde Gorjanec na tuje, si tudi jaz poiščem mesto v drugem kraju. Če bi se spodobilo, bi ga prosila, naj me vzame s seboj: gospodinjala bi mu, delila ž njim skrb in veselje ter živela v senci njegovega življenja.

Njegova dobrota je tolikšna, da mi ne bi odrekel. Ali to ne gre; Tina pojde za učiteljico ali vzgojiteljico, kamorkoli. V borbi z usodo in v ljubezni do bližnjega hoče najti nadomestilo za nedosežene blagre, in svetli dnevi njenega življenja bodo tisti, ki ji prinesejo pozdrave daljnega druga ter njegov opomin, kakor ono zimsko noč pod zvezdami:

„Bodi krepka! Bodi ponosna! Bodi sebi zvesta!“

Le en trenotek mi je bil bridek na povratku z gradu. Preden sva prišla do hiš, je Pavel zaključil:

„Velja tedaj kar sva sklenila. Tina se odreče mračnim mislim, in če bi jo kdaj bolelo srce, poišče — od blizu ali daleč — takoj svojega izpovednika . . .“

To rekši me je nežno stisnil k sebi, sklonil se tik nad moj obraz ter mi pogledal v oči; njegove ustnice so se zgenile — morda me je hotel poljubiti na čelo.

„Kaj bi bilo, če bi me bil poljubil kot prijatelj?“ sem se vprašala, ko me je izpustil in stopal mirno dalje ob moji strani. „Pravico bi imel in ne bi mu branila. Mari sem tudi njemu pregrda, vzlic vsem njegovim besedam?“

Ali še tisti hip me je bilo sram obrekljive misli. Brez svoje nežne obzirnosti bi me Pavel poljubil tudi če bi bila stokrat grša nego sem.

Pri hišnih vratih sva ravno prestregla Medico in profesorja; dekla je svetila po stopnicah. Mirno in hladno sem mu podala roko. Teta me ni hudo oštevala, samo rekla je, da se mladim dekletom ne spodobi hoditi zvečer po zapuščenih krajih; in ker to sama vem, ji nisem imela česa ugovarjati. Gini sem odpustila v srcu in dejanju; že drugi večer je spet plakala na mojih prsih. Sirota je še nesrečnejša od mene, četudi pravi, da sama ne ve, kaj jo teži, in si dopoveduje, da je Pavla že pozabila. Strnad je malodane vsak večer pri nas; ne ogibljem se ga, niti ne iščem njegove družbe, in oba se delava, kakor da ni bilo nikoli nič med nama. Po sodbi gospe Kalanove bo zaroka najmanj v štirinajstih dneh; to vam je ugibanj in sladkoganjenega pričakovanja čez vrh glave!

Ah, vsi, kar jih je, ne odtehtajo edinega Pavla . . .

XI.

Moje ozdravljenje napreduje. Neokusno tragi-komedijo s Strnadom sem pozabila, pritožbe zoper usodo me minevajo, pošasti, ki so me plašile, se odmikajo in izginjajo kakor zimska megla pred solničnimi žarki. Lehko in svobodno mi je ko nikoli; zdi se mi, kakor bi hodila po visoki cesti z jasnim razgledom v daljavi, ubitost in malodušje pa bi se potapljala globoko na obeh straneh. Mrkli hipi se še oglašajo, toda sleherni, ki ga premagam, mi pomnoži veselje meriti se z življenjem oko v oko, in lačno srce mi zaječi redkeje, četudi ni pozabilo svojih hrepenenj. Naučila sem se verovati, in kdor veruje, lahko potrpi. Nekaj časa po tistem znamenitem večeru sem videla nad bodočnostjo romantični zastor melanholije; toda kmalu sem spoznala, da se zdaj šele učim veselja. Zunaj vriskajo prve ptičke,

popje sili iz dreves, veter zasiplje ulice z dišanjem sveže zemlje in glej, tudi v meni je pomlad; ne tako sočna in bohotna kakor pod obmorskimi oljkami na vročem jugu, ali vendar solnčnejša in radostnejša od vseh dosedanjih. Prijatelj, hvala ti!

V zadovoljstvo kum in tet, ki so prerokovale srečni rodbinski dogodek, je sestrična Gina že tretji dan profesorjeva zaročenka. Solze so ji usehnile, kakor da je ob strnadjem gostolenju pozabila svojo žalost; še meni je nehala tožiti, ko je napočilo prijaznejše vreme in je slučaj čimdalje radodarneje skrbel za srečanje s častivcem v drevoredu. Pred dobrim tednom sve našli v novi številki literarnega mesečnika venec ljubezenskih sonetov s profesorjevim podpisom; prekrščena je v Beato, pa nič ne de, tudi tako se vidi, kam poet liro moli. Gina jih je patetično deklamirala pred teto in menoj ter jim v izbruhu prešerne veselosti dodala za Strnadove pesniške zmožnosti ne prav posebno laskav komentar; priznati moram, njena lepota je vredna boljše poezije. Omenila mu sonetov menda ni, pač pa je izkazovala poetu sledeče dni mnogo naklonjenosti, diskretno parfumirane s hvaležnim priznanjem. In oni dan se je izpolnilo.

Vsi smo bili pripravljeni, čeprav se Gina z nikomer ne posvetuje in zlasti materi ne dovoljuje govoriti o svojih rečeh. Zgodaj popoldne se je bila odpravila na izprehod „z Zverinovo Alenko“; pol ure nato sem srečala Alenko samo pri škofiji, in ko sem prišla domov, o Gini še vedno ni bilo ne duha ne sluha. Šele na večer, ko je zdavnaj rastla zarja izza streh, je pridrvela z nenavadno razposajenostjo po stopnicah, in profesor je z izrazom ukročenega leva pokorno stopical za njo. Oba sta bila hudo čudna videti; zlasti njene oči so se svetile vročične veselosti. Razumela sem ter se rahločutno umeknila v kuhinjo, ko je Gina zaupno prijela kavalirja za roko in ga potegnila k teti Berti, ki se je bila pravkar pokazala na pragu svoje sobe; videla sem, da je že nateknila primerno ganjen obraz. Kako preroško zanesljive so slutnje teh starih dam v nekaterih položajih življenja!

Vrata so se zaprla za njimi; slišala sem milo presenečen vzklik gospe Kalanove, nato profesorja, ki je izpregovoril v kratkih, zamolklih besedah, in spet teto Berto, ki dolgo ni mogla končati; gotovo jima je napravila pridigo, kakor se spodobi v toli svečanem trenutku. Zdaj se je

oglasila Gina in živahno nekaj pripovedovala; nežna presunjenost ni preveč zvenela vmes. In že so govorili vsi trije; mene se dolgo niso spomnili, pa tudi jaz jih nisem pogrešala. Jerica mi je večkrat zvito namežiknila, kažoč z nosom proti sobi. Nazadnje je prišla Gina s Strnadom ter ga postavila predme:

„Tinica ljuba moja, predstavljam ti svojega ženina!“

In s komaj za spoznanje pretirano radostjo se mi je vrgla okrog vratu.

Profesor, ki je bil nocoj sploh nekam okoren, je zardel kakor potonika; morebiti so ga premagali neblagi spomini? Jaz, hvala Bogu, sem se bila pripravila na to minuto. Brez najmanjše zadrege sem jima želela vse blagre sveta, v prijetni zavesti, da mi le majčkeno utriplje srce in mi ne dela umestni ljubeznivi smehlaj skoraj nobenega truda. Zdaj vidim, kako prav mi je povedal Pavel, da ga nisem ljubila! Tudi on je prišel pozneje in je bil ves srečen, ko me je videl tako mirno in zadovoljno. Teta je pridržala gospoda k večerji; odmašili smo par buteljki žlahtne starine, ki so bile „slučajno“ pri hiši, ter kramljali še dolgo v noč. Gorjanec se je vsega po-

svetil meni, zabaval me do konca in mi dvoril — kakor je rekla pozneje gospa Kalanova — tako živahno, da je Gina skoraj zatemnela zraven mene. In jaz sem se nalezla njegove praznične volje; neznana, kipeča veselost se me je polotila ter vrela bistro in zabavno v sleherni besedi — o, bila sem čisto drugačna nego takrat, ko je sedel Strnad prvič za našo mizo. Večkrat sem ujela svojo sliko v stenskem zrcalu, in moj obraz se mi ni zdel oduren, moj nos ne prevelik, lasje ne prekuštravi; Pavlova dobrotà in moje novo zdravje sta polnili vse črte z malodane privlačno vedrostjo, in kdor bi me bil poljubil, ne bil bi storil smrtnega greha.

Po odhodu gostov sve sedeli z Gino še dobri dve uri v posteljah in šepetali. Nekam trudna je bila po prejšnji veselosti, in kakor da nima zdaj drugih skrbi, me je vpraševala zmerom iznova:

„Tina moja dobra, povej, ali res nisi huda name?“

„Nisem, dete, verjemi vendar,“ sem ji odgovorila. „Saj veš, da sva se motila; prave ljubezni med nama ni bilo. Sam angel varih te je poslal, da si me rešila še bridkejšega razočaranja.“

„Da,“ je rekla Gina zamišljeno, ko se je ta pogovor zadnjikrat obnovil, „stokrat hujše mora biti, ako brsti ljubezen že dolgo časa in mora umreti, ko srce brez nje več živeti ne zna.“

Čutila sem, da obuja lastne otožne spomine.

„Dušica zlata,“ sem se zdrznila, „reci mi po pravici: ali boš srečna ž njim?“

„Bom,“ je dejala mirno in trudno, spuščaje se na blazino. „Saj ga vidiš, da je ves zveličan ako me le pogleda; na rokah me bo nosil in dobro mi bo pri njem . . . Postati srečnemu vendar ne more biti tako strašno težavno — kak zmisel bi imelo drugače življenje?“

Da, grlica moja, postati srečnemu res morda ni težava — kdor se opira na Pavla, ki ga ti nisi znala najti . . .

Poljubila in zavila sem jo kakor vsak večer, in puščoba mi je zavladala v srcu ob misli, da bo kmalu počivala v objemih moža, ki bo ne-ljubljen užival dišavo in med . . . In tistikrat Gina, morebiti ne boš več zaspala kakor židana mucka; minute predpisane sreče se bodo menjavale z urami brezupnega strmenja v nočni mrak, sram in grenkoba ti bosta klečala na sladkih grudih in belem grlu, in v tvojem poučenem srcu

se bo dramila zver ter prožila šapo, da udari! Nič, nič pod solncem ne more biti bolj prekletega od duše žene, ki je prodala svojo ljubezen do smrti; boljša od njenega življenja je usoda izgubljenk, ki se ljubijo s tujimi pomorščaki za uličnim vogalom... Ah, Gina, daj ti nebo vsaj trohico ljubezni do tebe nevrednega, šibkodušnega človeka!

Teta Berta je šla včeraj v hranilnico in sedela potem ves dopoldne s svinčnikom v roki, čečkaje številke na kos papirja. Po kosilu so jo znanke zmotile v materinskih skrbeh; po gospe Zverinovi, s katero je govorila na zjutranji poti, so bile zvedele novico, da se je Gina zaročila. Prav do večera so si podajale kljuko, in malo je manjkalo, da se ni Gina zgrudila pod tem brzo-strelnim ognjem čestitk in vsiljivopriliznjene zvedavosti. Vobče se čudim strastnemu zanimanju starejših žensk za srčne zadeve mladega pokolenja; po zvodnički hotljivosti mi diši, ki se gnete naslajat zdavnaj dremajoči nagon ob nevestinem trepetanju. Nekatero so hvalile profesorja, druge so previdno zabavljale, da lahko Boga hvali do vrh neba: Kalanova Gina bi smela izbirati do devete dežele, samo če bi hotela. In teta kima

tem kakor onim, dasi je v njenem obličju in glasu ves čas nekaj elegičnega, češ: dobro vem, da polagam biser v nevredno posodo. Sama pri sebi pa je srečna in zadovoljna. Omožiti hčer — zaradi Tine naj ljubi Bog ukrene — je njena poslednja resna skrb; človek si rad oddahne na stara leta. Rajska jesen življenja se razgrinja pred njo, reka čebljanja, vijoča se brez prestanka med dvema vrstoma čašic bele kave. Zraven pa se zna delati, kakor bi bilo vse zgolj njena zasluga in zreli plod njene materinske ljubezni.

Ah, rajša se vrnem k svojemu prijatelju!

Življenje nama teče tesno skupaj; bogve če je v zakonu mogoča intimnejša delitev misli, skrbi in težav. Drug razodeva drugemu vse, karkoli naju navdaja in tare; zdi se mi, da še ni skrivnosti med nama. Skoraj nevedoma sem jela občutiti njegove načrte za svoje, njegove uspehe kot lastno zadoščenje; grejem se v žarkih njegove slave in obupavam, kadar mi pove, da s svojo novo sliko ni zadovoljen. Če bi vsaj ostal do jeseni, ko se poslovim od našega ljubeznivega mesta in se zakopljem bogvekam med kmetske šolarčke, rosit svojo nežnost na nedolžna srca in

sanjarit o lepoti daljnega sveta. Povsod, prijatelj, povsod te bodo spremljale moje sanje!

Pa tudi zarote snujeva med seboj; najini žrtvi ste obe, sestrična in teta, in če bi ne bilo tako skrivnostno, bi se mi zdelo greh. Jaz namreč nikakor nisem hotela, da bi vedeli doma o mojih potih v atelier; tudi njemu nisem dovolila govoriti. Slabo vreme nama je dolgo napotovalo, zakaj Pavel se je branil začeti pred prvim pomladnjim solncem: gotovo me želi videti veselo in dobre volje, da bi me slika tem bolje prepričala o puhlosti mojih strahov. Mudi se že, maja bi rad odpotoval; in tako je prišel nekega dne s ponudbo, ali bi hotela učiti njegovo nečakinjo umetnega vezenja ter se v nagrado zadovoljiti z italijanskimi lekcijami. Obljubila sem mimogrede — samo da imam izgovor. Nečakinja, ki se je z materjo šele nedavno priselila iz Gorice, je izmišljena oseba; stanuje pa čisto na onem koncu mesta, kamor gospa Kalanova nikoli ne hodi, prav blizu Pavlovega atelierja...

Včeraj sem bila prvič pri njem, da se privadim in udomačim. Sam je hotel priti pome; toda prosila sem ga, naj me rajši čaka doma. Poiščem ga brez vodnika, da odkrijem njegovo

svetišče kakor Robinzon svoj zeleni otok sredi morja.

Z utripajočim srcem sem stopila iz električnega voza in korakala dalje tja med predmestnimi hišicami, ki se pomalem obdajajo s hlevi in kozolci, postajajo skromne in kmetske ter se naposled razkrope ob njivah kakor zadnje v čredi črnkastih ovac. Pri duši mi je bilo podobno kakor imenitni dami, ki se krade po stranskih ulicah k skriti vrtni hišici svojega ljubimca; v romanih ne manjka takih prizorov, in jaz sem jih zmerom zasledovala z drhtečo napetostjo. Krotko solnce je mežikalo v brezmadežnem sinju, mlačna sapica mi je igrala v laseh; temna, polusuha zemlja je prožno odbijala noge. Komaj sem našla poljsko stezo, ki zavije kmalu navkreber ter se pne k stari, okrhani vili na griču. Dva visoka oreha jo stražita na desni in levi, zadaj leži obzidan vrt, nanj pa gleda veliko okno v prvem nadstropju; tam je Silov atelier. Bogat Tržačan je davno posedoval vilo in jo čisto zanemaril, ker se nikoli ne mudi v našem kraju. Živa duša ne prebiva v staromodnem poslopju; samotno je, od rok leži, in stari ljudje vedo skrivnostne zgodbe o krvavi drami, ki se je tu zgodila. Pavel se prvi ni plašil

duhov ter si je uredil v dveh sobah tih, le malo-
komu dostopen umetniški dom.

Ni bilo treba zvoniti pri velikih vratih; moj prijatelj hodi v hišo skozi vrtna durca, nad katerimi se zgrinja bezeg z obeh strani, tako da nihče ne vidi prišelca kreniti s ceste. Grede so bile zaraščene z debelo rušo, prod stezic je komaj noga čutila pod listjem in plevelom; zdelo se mi je kakor v preddvorju začaranega gradu. Naravnost po kamenitih stopnicah, naravnost po hodniku, in zasopla sem se ustavila pred vrati, kjer visi velika paleta s pisanimi barvnimi ostanki namesto Pavlove vizitke. Potrkala sem rahlo, skoraj plašno.

V kotu sobane je zaropotal stol, nagli koraki so se približali — trenotek nato je stal Gorjanec pred menoj.

„Pozdravljena,“ je vzkliknil s toplim glasom. „Le noter, da vidiš, kako se je Tina razcvetla na poti!“

In postavil me je pred starinsko zrcalo v rezljanem okvirju. Zares, pomladnji zrak je bil storil čudež nad mano; vse trde črte obličja so se tajale v sveži mehkobi.

„Grofovsko stanujem, ali ne?“ je vpraša

prijatelj in pokazal s šaljivo pretirano gesto naokoli. „Pohišstvo so mi pustili, prav lepe kose vidiš vmes; škoda le, da je vse polno moljev in prahu. Postrežnica se boji in noče pospravljati brez mene, jaz pa se žrtvujem le po enkrat na teden; saj mogoče veš, da moški neradi gledamo takšno početje. Nu, davi sem zamenil paleto s smetiščnico; vseeno se je bilo treba pripraviti na ženski obisk... Vidiš, tudi kosilo si kuham sam, kadar delam: kavo in mrzel prigrizek — po meščansko se hranim šele zvečer.“

Tako govoreč me je prijel pod pazduho ter mi začel razkazovati svoje slike po stenah in prostorno sobano s starinskim rezljanim pohištvom. Bledopisana tapeta je vsa lisasta, mavčeve okraske na stropu so leta zgrizla in potemnila, oslepeli parket se zgrinja v široke staromodne figure, in okrogla sivovišnjeva peč na levjih nogah gleda nerodno in trudno kakor plešast ded, ki je zablodil trikrat predaleč v nove čase. Rahla melanholija visi v ozračju tega prostora liki nevidna pajčevina in se vendar ne prepira niti z živimi barvami platen niti s solncem, ki je drhtelo ob uri mojega obiska v širokem, skoraj telesnem stebru od okna do tal. Zlati odsevi so poigravali

na vseh robovih in vogalih ter budili v zaprašenem lustru drobne kristalne smehljaje. Stopila sva k oknu; z vzklikom občudovanja sem pozdravila onkraj vrta panoramo našega mesta s prelepo ravnino kroginkrog in beloglavimi planinami v ozadju.

„Oh, tu je dobro biti,“ sem se obrnila k Pavlu, ki je nemo in pokojno spremljal moj pogled. „V naši mrkli, tesni ulici leze vsakdanjost kakor pošast na človeka — tu pada od njega kakor umazana halja.“

„Da,“ se je nasmehnil on, „v tej lepi samoti se duh rad obrača vase in snuje visoke načrte, ne meneč se za vnanje skrbi. Kadar sem tu, se komaj še spomnim vsega onega majhnega sveta ...“

„Greh bi bilo misliti drugam, kadar ustvarjaš v tem zatišju!“

„Včasih vendar mislim, Tina. Pri delu vidim mnogokrat obraze dobrih ljudi; med njimi tvojega, sama veš. In kadar se mi prikažeš tu, si na poti po široki, ravni cesti v lep in blaženi kraj.“

„Pa vidiš tudi mojega vodnika?“

„Vidim ga; toda njemu ne sije toliko solnca

naproti. Kjer se Tina ustavi pri cilju, zavije on mimo, naprej.“

„Kako naj te spet razumem?“ sem se zavzela. „Tebi da ne sije solnce naproti, ki tako skalno veruješ v srečo?“

„Tvoja in moja sreča ste daleč narazen,“ je odgovoril skoraj trudno in pogled se mu je izgubil mimo mene v daljavo. „Sploh je sreča čudna beseda: toliko gre vanjo, in tolikemu je pretesna! Kdor služi vse življenje nevsakdanjemu cilju, ne more zahtevati navadne sreče in je tudi ne utegne iskati.“

„Je ne utegne iskati, Pavle? Kakšen bo potem veliki trenotek, za katerega živiš?“

„Morebiti ne manj svetel od onega, ki ga tebi privoščim. Ali ko bo tebe obdajala vonjava rož in pesem ptičev v toplem maju, bo meni — če mi je tako usojeno — kakor popotniku, stoječemu na visoki gori, tako visoki, da više ne drži nobena pot; še njegova želja se odtod ne ve kam povzpeti . . . Široko se vidi naokrog, preko vseh vrhov, tja onkraj zemeljskega obzorja. Mogoče je drugim bolje tam spodaj? On ne primerja . . . Tiho je tu in samotno; kuga in vojna bi lahko iztrebili svet, ne da bi slišal, ne da bi

videl tako globoko. Luč okrog njega je nemara preveč tiha, zrak, ki ga diše, je mogoče preveč mrzel; toda njemu je dobro.“

„In to traja do konca, Pavle?“ sem vprašala tesnobno.

„Kaj vem?“ je zamrmral. „Biti tam gori — vse drugo je postranska reč. Ostati na vrhu ali strmoglaviti se v prepad in nehati biti — kdo vpraša po tem, kadar je življenje izpolnjeno?“

Prijela sem ga za roko in ujela njegove oči.

„L'jožec si v vsem svojem bogastvu. V čisto novi luči sem te zagledala zdajle, in ne vem, ali bi te blagrovala ali pomilovala. Meni bi srce zastalo na tvoji visoki gori; ni prav, ni prav, da preziraš zemeljski paradiž.“

„Ne preziram ga, Tina, samo ne iščem ga več, niti ne čakam nanj pri durih kakor berač na miloščino. Resnica je nazadnje vendar ta, da nas vanj pripelje slučaj. In če se kdaj odpre tak paradiž ob moji poti — misliš, da ne planem vanj vriskaje kakor ti in vsak drugi?“

„Zdaj vidim, da bi bil brez svoje umetnosti nesrečen človek; smiliš se mi. Ne, tudi ti najdeš enkrat svoj rožni gaj... Tako blizu si mu že bil!“ sem dodala nehote.

Prestregel mi je misel v očeh ter se blede nasmehnil.

„Mari je res vse mrtvo?“ sem tiho povzela. „Včasih si pravim, da jo sam pri sebi še pomniš . . . še ljubiš . . .“

„Mrtvo je, Tina; ne morem pomagati . . . Še v sanjah več ne zaječim. Zelo sem jo ljubil, saj veš; ali še bolj sem ljubil svojo ljubezen do nje — to je moj greh. In Gina je ponevedoma stopila nanjo; ljubezen je mrtva — kako mrtev je šele obraz, ki mi je bil manj od nje! Gini odlega, v meni je že utihnilo; zdaj vidim še jasneje svojo pot navzgor.“

„Pa te vendar zebe v duši, le priznaj! O, tudi ti potrebuješ zdravnika.“

„Imam ga, tu notri . . . Pustiva to, ljuba moja; ostani mi zmerom prijateljica, in imel bom toliko gorkote, kolikor je potrebujem. Ti mi zadoščaš.“

„Tebi je treba več nego prijateljstva.“

„Meniš? Nerad si izprašujem vest. Moj Bog, še vedno si v jopici!“ je prevrnil razgovor ter me začel slačiti. „Odloži vendar pa izvoli semkaj, da se okreпчаš.“

In galantno me je peljal v stransko sobico, ki jo ima najeto zraven atelierja. Preprosta po-

stelja stoji tam, mizica, rdeč kanape, omara in dvoje foteljev: stene so do stropa pokrite s študijami in načrti. Snel je cvetnobeli prtič, s katerim je bila miza pregrnjena, ter pokazal na mrzlo malico z južnim sadjem in steklenico sladkega vina.

„Saj ne odrečeš, kaj?“ je poprosil skoraj sramežljivo. „Mislil sem, da se spodobi nekako proslaviti prvega ženskega gosta v teh prostorih...“

„Prvega?“ sem se zavzela hudomušno. „Ne vem, če je resnica.“

„Bogme da; za modele je španska stena, ki si jo videla tam.“

Posadil me je na kanape, spustil se v nasprotni fotelj ter mi začel streči z vso svojo nežno pozornostjo. Ko mi je nalival kozarec, sem mahoma zardela od bedaste misli, ki mi je prešinila glavo in sem jo takoj zapodila; on pa je ujel neumnost na begu in zardel z mano vred:

„Samo če ti je ljubo,“ je zamrmral v vidni zadregi. „Drugače skuham čaja, ruskega imam... Ne, ta je lepa!“

Toda že sem se smejala sama sebi, in zdajci se je smejal tudi on; veselost naju je obvladala,

potekla je urica prisrčnega kramljanja, in ko sva se domenila še vse podrobnosti radi portreta, sem vstala malodane z obžalovanjem, da moram iti. Močna pijača mi je gnala kri hitro po žilah, topla rdečica mi je ležala na licih, ustnice so se razklepale, nosnice so igrale, čutila sem bliščanje svojih oči. Pavel me je začudeno pomeril, ko sva se poslavljala pri vrtnih vratih:

„In praviš, da nisi lepa!“

„Nu, čisto grda ne morem zapuščati kraja, kjer je lepota doma . . . Tak pojutrišnjem do svidenja, Pavle.“

„Do svidenja, Tinica. Težko te bom pričakoval!“

Urnih nog sem hitela proti domu z naprej pripravljenim poročilom o svoji prvi italijanski uri; vso noč se mi je sanjalo o zakleti vili, Pavlu in njegovih slikah. Zlasti prekrasni ženski akt, ki sloni v kotu atelierja, mi je neprestano pred očmi. Slikal ga je na Laškem, in pravi, da ga ne bi dal od sebe za noben denar; mogoče mu je drag spomin? Bog, koliko lepote je v našem telesu: ni pod solncem večjega čuda, ni je milejše prelesti! Ah, da morem stopiti iz sebe ter se pri-

merjati s Florentinko; rada bi videla, v čem je popolnejša od mene ...

In z zmrzljivim trepetom si predstavljam prijatelja na vrhu samotne gore; žal mi ga je in skoraj bi hotela za njim, da ne bi ostal tako izgubljen in sam.

XII.

S tiho zasanjanim smehljajem obračam liste svojega zvezka in ne vem, kdo jih je popisal. Kje si, pepelka z razdvojenim srcem in dušo polno zmede? Kam si izginila? Daj, pokaži se, vstani, skloni se bliže, da vidim tvoj obraz in ga pozdravim, kakor pozdravljajo žalostne spomine... Zdaj, ko vem, da se ne vrneš več, bi hotela prešteti vse tvoje solze, zložiti vsa tvoja uboga blodna koprnenja v cvetno gomilo ter jih zasuti visoko, visoko z vriskom in smehom. Kako dobro te razumem zdaj, podoba Tine Gramontove izza minulih dni! Kako sočuvstvujem s teboj, kako te pomilujem, nesrečnega, nevednega otroka... Rada bi pobožala tvoje lice in naslonila glavo na tvoje utesnjene prsi, da slišim iz njih globin še enkrat tvoj deviški vzdih!

Zakaj postala sem tako pametna in vsega-vedna, da te v sebi več ne spoznam. Vse, vse

razumem zdaj; moja duša leži na krilih pomladnega vetra, ona kliče v željni sočnosti razoranih njiv in je sama kakor veter z juga, in je sama kakor zemlja, ovenčana v slavo paganske slasti življenja: moja duša je poljub in objetje, vetrovi neba in bučeče šume so orgle njenega praznika.

Hitite, dnevi, pridi že, cvetni maj, ne ustavljaj se pred vrati; naj sije solnce naravnost, naj pada vročina kakor žareč slap z zenita! Približaj se, zveneča tihota poletnih njiv, da povzameš pesem mojih žil in sladko molčanje mojih misli... Ah, vesni je daleč v naše kraje; mrzli sever jo je odrezal, ko je stala z eno nogo že med nami, in zdaj mora čakati doli ob sinjem morju, da ji žarki izkrešejo pot. Toplo vreme, v katerem je bila zaigrala vsa ravnina kakor en sam zelen usmev, se je pred nekaj dnevi nenadoma izprevrгло, in ko sem hitela k Pavlu na prvo slikanje, mi je sikal za jopico mrzli veter z vedrega neba ter mi česal lase tako cigansko, da sem prišla vsa razmršena in zasopla. Toda moj prijatelj ljubi gorkoto in ne dela rad v mrzli sobi, češ da je v starih časih dovolj prezebel; njegov atelier je bil toplo zakurjen, in s pravo slastjo sem pla-

nila k peči, da si ogrejem premražene roke in nos, ki mi je bil potemnel na poti.

Pavel je begal praznične volje po delavnici semintja, pripravljaj barve, premikal stojalo in obračal naslanjač, ki je bil namenjen zame. Ugajal mi je v dolgem, nekdanj belem, zdaj pisano marogastem slikarskem plašču. Romantičen dojem prostora je dišal ta dan še živeje po tvorni pričujočnosti genija, in nekam slovesno se mi je storilo, ko sem slekla jopič ter si začela urejati lase. Veliko, prazno platno na stojalu je prijetno in skrivnostno vračalo popoldansko luč; drugo, še večje, je v kotu zaslanjalo florentinski akt, pokrito z začetno risbo „Bakhtov“, ki jih nosi Pavel že toliko časa v glavi.

Smejal se je moji skrbi zaradi rdečega nosu ter me pohvalil, da se razcvetam od dne do dne.

„Vsak dan si lepša, Tinica,“ je govoril, posajaje me v brokatni empirski naslanjač. „Vidiš, kako prav je odganjati čemerne misli? Samo ne drži se tako praznično, bakor da greš k papežu v avdijenco; govori, čeblijaj, bodi vesela in razposajena — tem bolje zame! Dobra slika mora odsevati človekovo dušo; odpri se prijateljica, daj mi listati po sebi, kakor bi listal po tvojem

dnevniku — saj ga pišeš, ne? Oh, dovoli, čaša vina te ogreje in razigra . . .“

Skočil je v sobico ter se vrnil z nalitim kozarcem; napijaje sem ga pogledala skozi rujno tekočino.

„Reci, Pavle, ali nisem oblečena predolgočasno?“ sem se zdajci spomnila ter ozrla po svoji skromni črni bluzi, olišpani s preprostim čipkastim ovratnikom. „Vzela sem najboljše, kar imam; izposodila bi si bila od Gine, pa nisem hotela. Skrivnost je, saj veš; ne maram, da bi me teta obrekovala s prismojenimi domnevanji.“

„Zakaj bi ne bilo?“ je vskliknil mereč me z očmi. „Se pravi, škoda je tvojega lepega vratu in ramen . . . Greh je zatajiti, kar ima človek popolnega; morda ti smem ponuditi nekaj iz svoje garderobe?“ Odprl je omaro in razgrnil po mizi temnordečo židano haljo antičnega kroja. „Za ‚Judito‘ sem jo bil dal napraviti lani . . .“ Položil mi jo je na rame in odstopil.

„Čudovito pristoji k lasem in polti!“ je vzkliknil z odkritosrčno vznešenostjo. „Primeri jo, Tina, pred zrcalom.“

Sama sem ostrmela nad seboj; sredi svetlikanja karminaste žide so dobivale skrivnost

zmisel in eksotično lepoto prav tiste posebnosti mojega obraza, ki sem jih prejšnje čase najbolj sovražila. Naglo odločena sem vrgla haljo čez komolec ter se obrnila k španski steni.

„Stoj,“ se je spomnil Pavel ter prijel za poluporisano platno, ki je slonelo v kotu. „Naslikam te rajši v celi postavi — da vidiš svoj prelestni stas... Hočeš, Tina? Le trohico več potrpljenja bi moral prositi, ne mnogo...“

„Kolikor hočeš!“ sem pritrdila vsa vesela; in že je bil zamenil platni. Tedaj pa mi je obvisel pogled na Florentinski krasotici, ki me je priklenila z nepremagljivo silo. V prsih se mi je stesnilo kakor od predrzne, težko izrekljive želje, ki še nima imena. Pavel je opazil moje strmenje in smehljaje obstal pri meni.

„Pa ne da bi se zaljubila vanjo!“ je požugal s prstom. „Nimaš ji česa zavidati.“

„Pokaži jo bliže k luči,“ sem ga prosila. „Najlepše skrivaš v temi.“

Pokorno je snel prazno platno in postavil sliko na njeno mesto:

„Da, sam jo imam rad; to je najdovršenejše telo, kar sem jih videl v svojem življenju, in sli-

kal sem ga s takim navdušenjem, da tudi skromna podoba narave ni slabo delo.“

„In praviš, da ji nimam kaj zavidati,“ sem zamrmrala skoraj malodušno in bolj sama pri sebi, prevzeta po božanski goloti vitke mlade žene, ki je ležala na beli medvedji koži ter me sanjavo gledala z velikimi, temnimi očmi.

„Prepričan sem...“ In rahločutno je preskočil: „Njene zgodbe ne poznaš? To je slika sloveče igralke, po naročilu ruskega kneza, njenega ljubimca. Znani kritik Slepokiškin ga je bil privedel gledat moj atelier, in dva dni nato me je stari gospod predstavil krasni signorini Giuliji kot nje presrečnega vpodobitelja. S knežjim avtomobilom sem se vozil vsako popoldne k njeni vili v Fiesole... Toda čimdalje sem jo slikal, tem težje mi je bilo misliti, da bo treba dati podobo iz rok; čez teden dni sem z zvijačnimi izgovori dosegel, da smo prenesli sliko in seje k meni ter sem se mogel zaklepati v prostih urah in skrivaj napraviti zvesto kopijo, ki jo je dobila potem njegova svetlost namesto izvirnika. Ko je ves srečen izvlekel čekovno knjižico ter me vprašal za ceno, sem povedal majhno svoto, kakor pač sme zahtevati človek za dober posnetek;

tako neznatna je bila, da je knez ostrmel in mi sam ponudil desetkrat več. Rekel sem mu, da se nočem okoriščati z umetnostjo; ako misli, da mi je še kaj dolžan, naj dá tisto v dobrodelne namene. Spravil sem svojih tritisoč lir ter se poslovil s pomirjeno vestjo; drugi dan so poročali časopisi, da je velikodušen tujec „v znak svojega oboževanja do našega slavnega mesta“ naklonil florentinskim revežem vsoto s štirimi ničlami na koncu... Marsikdo bi videl v mojem ravnanju smešno muho; ali hvala Bogu, prodati ali razstaviti podobe kot pošten človek ne morem, njeno zgodbo slišiš ti prva, in tako sem varen pred norčevanjem.“

Raztreseno sem ga pogledala; njegova pripoved je komaj dosegla moja ušesa, zakaj misel, ki je zorela v meni, je dobila sredi zgodbe o podobi signorine Giulije ostre obrise. Bila je brezumna misel: biti naslikana kakor ona! In oglasila se je tako zapovedujoče, da je ni prevpila niti plašna dekliška sramežljivost. Ali jo je narekovala usoda, tiraje me naprej po zapisani poti? Jasno sem čutila samo, da moram videti vso svojo sliko: ona bo pečat na veljavnost prijateljeve tolažbe in — čeprav le med štirimi ste-

nami Pavlovega atelierja — meni sami vidno zmagoslavje lepote, ki je tudi pepelki dana, pa je ne more pokazati ljudem. Kri mi je šinila v lice in tema se mi je storila pred očmi, ko sem vprašala z motnim glasom, ogibaje se njegovega pogleda:

„In ko si jo slikal — ali si mislil na žensko v nji?“

Presenečeno se je ozrl name.

„Kako ne bi? Njeno krasno telo je vendar čudapoln izraz njenega ženstva.“

„Ne, nisi me razumel... Kadar se odkrije ženska pred teboj... pred umetnikom, kakor je drugače ne sme videti nihče razen enega... kaj čutiš takrat?“

„Zdaj vem, kaj misliš!“ je dejal skoraj užaljeno. „Kaj čutim? Vsekakor ne tega, kar čutijo navadni ljudje: ne — hlepenja, ne strasti... Ljubezem je stvarjajoča sila, in sleherna lepota je nekako njen izraz; umetnik je v trenutku stvarjanja mogoče njen svečenik, toda njena igrača nikoli.“

„Potem nisi... preziral signorine Giulije?“

„Preziral sem jo, ker je bila prodala svoje božansko telo pohlepnemu starcu; ali ko sem

slikal te ude, so mi bili sveti kakor le kaj na zemlji.“

„Pohvalil si moj stas...“ Prsi so mi butale dušeče nestrpnosti.

Pavel me je osuplo pogledal; komaj daljnja iskrica umevanja se je užgala v njegovam očesu.

„Če bi te prosila — ali me naslikaš tako?“ Pokazala sem z glavo na Florentinko, čuteč, da umrem sramu, ako mi odreče.

Toda on se je srečno nasmehnil in tiho sklonil glavo.

„Rad, Tinica,“ je izpregovoril čez trenotek; obraz mu je sijal toplote. „Nisem legal, ko sem rekel, da te občudujem, in sam bi te bil prosil, toda bal sem se, da me boš krivo razumela. Samo — slika bo morala ostati pri meni, kakor Giulijina,“ je dodal z obžalovanjem.

„Skrij jo ali jo pošlji na vse razstave; kakor hočeš, stori!“ Položila sem mu roke na rame ter mu s solzno blaženostjo pogledala v obraz. „Tvoje slike se ne bom sramovala pred ljudmi. Ali začneva danes?“

Snel je mojo desnico in jo poljubil.

„Te ne bo zeblo, Tinica?“

„Saj je vroče, kakor sredi srpana.“

„Takoj določim . . .“ Odprl je sobico. „Ne, prosim, ne za špansko steno kakor navadni modeli — meni na ljubo!“ In zaprl je vrata za menoj.

Slišala sem ga vlačiti višnjevo brokatno zofo, ki je stala zraven peči, ter dokladati drva na ogenj. Moje misli so ugašale v srečni omotici; prstje so komaj nahajali zaponke in gumbe, kakor da imam tujo obleko na sebi. Trepetaje sem potegnila nogavice z nog ter odpela srajco; stopila sem k zrcalni mizici za posteljo: čegave so bile te cvetoče ustnice in bleščeče oči? Z utripajočim srcem sem sedla na posteljno odejo in nehote zardela ob misli, da spi tukaj mož . . . Čakala sem; pri srcu mi je bilo kakor signorini Giuliji, ko je stala prvikrat za dvigajočim se zagrinjalom. Rahel, nežen strah mi je mrgolel po grudih; in čudno, sram me ni bilo . . .

Pavel je potrkal in odstopil; vznešeno strmenje mu je pokrilo obraz, ko sem stopila pred njega.

„Tinal“ je vzkliknil in razprostrl roke, „ali veš, da bi dalo tisoč in tisoč njih življenje, če bi mogle biti le en dan enake tebi? V stari Heleni bi bila postala najlepša Fidijsva Afrodita . . . Ah

Bog, da smeš iti takole križem bedastega sveta, kako bi ležali pred teboj na kolenih!“

Pobožno me je spremil k zofi, ne da bi se me doteknil. Pod zglavje mi je vrgel Juditino haljo, k znožju črno baržunasto blazinico, pošito z rdečimi in zelenimi rožami. Napol sem ležala napol sedela; z desnico sem podprla glavo, dočim je levica v instinktivni sramežljivosti obležala na krilu. Za hip se je Gorjanec ustavil prav pred menoj ter izmeril živo sliko s pogledom.

„Otani tako, ostani,“ je zamrmral poluglasno, kakor bi se bal preplašiti čar trenutja. „Lepše poze ti ne bi mogel najti.“

Kakor v sanjah je prižgal cigareto in prijel za oglje.

Nekaj svetlega je napolnilo atelier; strop se je zdel višji, stene širje; Pavel v svojem belem plašču je stal za stojalom kakor svečenik pri oltarju; kakor hitro sem zaprla oči, sem se zagledala v starodavnem templu, polnem dišave jutrovskih kadil. Samo tiho drsanje njegovega oglja in prasketanje ognja v peči je odganjalo dremotico misli in čuvstev, ki se je zgrinjala name. Bilo mi je, kakor da sem planila mahoma k cilju vseh sanj in hrepenenj ter si nimam več česa

želeti. Velik umetnik stoji pred menoj in me moli z očmi, ki so zdavnaj trudne gledati lepoto; Pavel Gorjanec strmi nad mano, on pravi, da bi me zavidali tisoči! Nisem se motila, ko sem natihem ljubila svoje telo in verovala vanj, v zaklad, s katerim je priroda oblagodarila skromno, prezirano pepelko . . . O, kako bom močna poslej in kako vesela, kako lahko bom srečna in dobra, ko se bo zgledovala duša nad zavedno popolnostjo telesa! Že sem videla cvesti milobo na trpkih črtah svojega obraza v posvečujočem božanju radosti in ponosa; vpraševala sem se, ali ni ta minuta svetli višek mojega življenja. Kam je še držala cesta hrepenenja? Ah, kje sem mogla nevednica slutiti, da se mi kmalu odgrnejo novi, brezmejni svetovi želja . . .

Pavel se je mirno in prijazno oziral name izza platna; včasih sem prestregla njegov smehljaj, in moj mu je zletel nasproti kakor škrlaten metulj. Tako blago mi je delo gledati nanj; če bi bil rekel, da mora pomočiti čopič v mojo srčno kri — še roko bi mu bila poljubila, da jo hoče. V tej vdanosti sem zamrla; oko mi je počivalo na sliki pevke Giulije, ki je slonela pod oknom. In kakor da jo vidim prvikrat, sem opažala po

vrsti njene oble prsi, žlahtne oblike života, vitka stegna in noge. Nehote sem jo zagledala v objemu plešastega kneza; njegovi poljubi so migljali kakor umazane lise na ustnicah, na vratu, ramenih, na cvetih grudi, povsod... In že ni bil več stari knez; bil je moški, vsem podoben, razjarjen v strasti. Drobna zona mi je oblila polt; šele zdaj sem s čuvstvom dosegla dno svoje golote. Misli so zavrele iznova, in kakor da stojim izven sebe, sem se videla celo, od vseh strani, merila s pogledi telesnost svojih udov, begala po njih z nervoznim tipom zagonetno razdvojenega razpoloženja. Neizrekljivo sem zaželela, da bi se Pavel oglasil; toda zamaknjenost v delo mu je bila odvzela govor — sama pa zdajci nisem mogla odpreti ust. Ogenj v peči je hrumul, topli valovi so lili name, siti vonj lastne kože me je navdajal s čudno tesnobo. Stik golih stegen mi je postal neznosen, v grudih sta izvirali dve tegotni struji ter groznično brneli do mezinca na stopalu; neznan strah je naraščal v meni ob slehernem Pavlovem pogledu, grlo se je zamašilo kakor s krhljem — in zdajci me je zvalo krčevito, glasno ihtenje, tako nepričakovano, da je slikar ves preplašen spustil oglje ter skočil k meni.

„Jočeš, Tinica? Zakaj?“ je vzkliknil tiho in me nehote vzdignil za ramena. „Mari ti ni dobro? Govori, dete — za Boga, kaj ti je?“

Hoteč me posaditi, je slučajno zdrknila njegova topla roka čez moje prsi, odmaknila se v hipnem strahu in obležala na komolcu. Moj jok se je utrnil v bliskoviti grozi, ki je šinila iz tega dotika po vseh udih ter jih zalila z vročim drevenenjem; misleč, da mi je umreti, sem omahnila k njemu in se oklenila njegovega vratu; moj obraz je obvisel bled in vlažen pod njegovim. Skozi migljajočo mrežo, ki mi je padla na oči, sem videla, da so se zdajci skalile Pavlove zrenice, dočim so začele njegove roke drgetati, silneje, čim dalje silneje — dokler me niso zdajci objele in stisnile k sebi. Dvoje ustnic se je zrastle z mojimi v omamen sad, ki je združil najino neutešeno žejo. Groza v meni je prikipela do roba duše, ali postala je tako brezmejno sladka, da mi je komaj še tlela zavest. Zaprla sem oči ter jih pokrila z rokami, čuteč, kako me ogrinja plašč koprnečih poljubov vso doli do nog; nato me je objelo nekaj silnega, kakor bi me hotelo odnesti: pogledala sem in videla nad seboj obraz, ki ga takrat v sanjah nisem spoznala.

„Favn!“ sem dehnila, in duh mi je ugasnil v ognju in bolečini...

V poševnem solnčnem pramenu se je začrtalo pred mano Pavlovo lice, pokrito s turobno žalostjo, ki je preje nikoli nisem opazila; toda v svoji medleči blaženosti, se nisem menila za ta bridki izraz, niti nisem posegla s spominom v dogodke prejšnjega trenutja. Čuvstvo prerojenja in lehkote je radostno utripalo v meni, groza in tesnoba sta se bili izpremenili v srečo utešenja in duša Tine Gramontove ž njenimi dvomi in sencami v svetlooko dušo žene, ki je vriskala brez strahu in dvojbe v jeziku zrelega, preprostega hrepenenja. Polagoma in samoumevno kakor glasovi lepe melodije se je zvrstila resnica v moji zavesti, polneč me z jasno hvaležnostjo, dočim se je mračil njegov obraz od hipa do hipa ter zatemnel nazadnje v brezmiselnem kesanju.

Vriskajoča duša žene mu je vrgla moje roke naproti:

„Ljubi, dragi moj...“

In čutila sem, kako mu sije v sladkem smehljaju vse moje telo in obličje.

Pavel pa je stresel glavo in vzdihnil s težkim glasom:

„Tako čudovito lepa si, Tina, v tem trenutku, da se krasota vsega sveta ne more primerjati s tvojim obrazom; nisem te vreden gledati, še glasu nisem vreden povzdigniti k tebi... K prijatelju si se naslonila, k varuhu in pomočniku, našla pa si nizkotno zver, ki je strgala brzdo in zlorabila tvoje zaupanje! In prepozno je, niti z življenjem ne more odkupiti, kar je bilo... In strah in sram jo je prositi odpuščanja, da te je storila nesrečno.“

Med tem zmedenim mrmranjem je bil zdrknil na kolena ter skrtil glavo v rokah. Plašna tegoba me je prešinila: kaj se mu je zgodilo, odkod nenadni obup, ki hoče zasenčiti mojo srečo?

„Nesrečno, Pavle?“ sem vzkliknila preplašeno in ga prijela za sence. „Kdo pravi? Srečna sem — tako srečna, da sama sebi ne verujem... Ali je mogoče biti še srečnejšemu na svetu? Poglej me, Pavle, ljubi... daj, da ti vidim v oči...“

Toda iztrgal se mi je, stresel rame in obupno prestopil po atelierju; nato se je vrnil k meni:

„Brez ljubezni sem ti vzel, česar dvema dati ne moreš... Tinica, ali je odpuščanje? Edino popravilo zahteva novo žrtev od tebe: ali si upaš živeti ob moji strani? Kar morem, storim; od te minute sem tvoj pred vsemi.“

Zdaj sem ga razumela! Jok in smeh sta me napadla hkrati; prijela sem ga za roko in ga potegnila k sebi na zofo.

„Pavle, vzdrami se! Toliko lepote nama je daroval današnji dan — mari hočeš, da ga končam s solzami zaradi teh nespametnih misli?“ sem šepetala, boreč se zanj v instinktivnem domotožju po sladkosti, ki je bila zlezla preko naju. „Srečna sem, Pavle — o, kaj naj ti dam od sreče? Kdo govori o žrtvah? Da me ne ljubiš, vem dobro; nikoli, nikoli se nisem drznila misliti, da bi me mogel ljubiti . . . Čemu se spominjaš tega? Misliš, da bi Tina hotela postati tvoje breme na poti k cilju? Rajša umrem na mestu! Molči, molči o tem; niti besede — več, niti besede . . . Kaj ni tudi brez tega solnčno živeti? Bodi moj prijatelj kakor doslej; bil si mi dober v moji nesreči, zdaj bodi še v sreči z menoj. Daj mi živeti v tvoji senci, da ne boš tako sam in bo meni topleje; hvaležna ti bom, pokorna in hvaležna . . . in vse, kar bo tebi ljubo, storim — vse, vse! Ne kesaj se — mari ne vidiš, da se smejem? Poljubi me še enkrat, drugače poklekнем jaz pred teboj in bom jokala, dokler se spet ne nasmehneš . . . Poljubi me . . . Pavle, bodi srečen, smej se z me-

noj . . . Ne misli, dragi, daj, da te poljubim . . .“

Sklonila sem ga k sebi, ovila ga z golimi rokami ter pila slast njegovih ust, dokler ni zasumel nad nama oljčni gaj k mamljivi pesmi favnove svireli.

Nebo nad mestom se je škrlatilo. Ko sem stopila skozi vrtna durca, so padale prve somračne koprene, in črte pokrajine so se tajale v rahli, nevestnonežni megli. Pavel je šel z menoj, čeprav sem ga prosila, naj ostane. O najini skrivnosti mu nisem dala govoriti, ker sem se bala, da ga iznova popade kes in dvom nad seboj; tudi brez tega je bil otožen, kakor bi ga spremljala vso pot do naših vrat postranska misel. Prosila sem ga, naj pripoveduje o brezbrežnih mestih, kjer utone človek liki peščeno zrnce, o zemljah juga, kjer pojo še, kadar kolnejo, in o visokih obalah, pod katerimi se gibljejo barke v gloriji solnčnega zatonu; toda celo njegove povesti so bile pretkane z žalostjo, in ko mi je na pragu poljubil roko, je odšel sključen kakor morilec, ki ga podijo kače vesti.

Zvečer sem sedela v kuhinji, dokler ni Gina zaspala: nisem je hotela poljubiti, zakaj slajša

rosa ni bila še usehnila na mojih ustnicah. In ko sem začula skozi tiho odprta vrata njeno umerjeno sopenje, sem se kradoma splazila v posteljo, sedela še dolgo, povezla vso temo najine sobe z rožnatimi spomini ter obnovila v duhu sleherni srečni drhtljaj. Srce mi je prekipevalo nežnosti do sebe; najrajša bi bila poljubljala svoje telo za lepoto, ki ga odeva in za raj, ki mi ga je odprlo; sredi te mehke ganjenosti pa je igral še nežneje droban posmešek nad Pavlovim kesanjem. O, lahko bi ga storil srečnega, kdor bi mu znal odvzeti brezsrčno, hladno moč mišljenja! Siromak ima svoja začrtana pota, in kar leži količkaj stran od njih, tega ni vstanu razumeti; današnji hip je meni ustvaril novo dušo, njemu pa je zgolj dejanje, ki ga meri s kratko, tesno moralo poštenega moža . . . Bogve ali so vsi dobri moški takšni? Kadar je sebi zvest, rani žensko srce do smrti; kadar osreči žensko do neba, obupava; mari zares ni luči zanj, ki bi grela hkrati njega in ubogo Evino hčer? Po mislih njegove zveste Tine bi zrastle visoka gora v taki sreči prav do srede paradiža. Predrzen sklep sem storila sama pri sebi: z lepoto in sladkostjo svojega telesa hočem zgraditi prijatelju most v vrtove večnega

smehljaja. Če zmorem svojo nalogo, bom blažena ob njegovem znožju; če onemorem, mi ostane vsaj dan, ki je bil. Nič ne utrne njegovega bleska.

Zdaj razumem, uboga mamica, zakaj si tako vdano trpela v svoji bedi in zapuščenosti . . .

L . . .

XIII.

Je li to mogoče? Vse naj bo končano? In — nikoli več? Ti ljubi, trdi, neusmiljeni? Potem vzemi, kakor si dal; toda odvzetega bo stokrat več — kakor je bodočnost zmerom svetlejša od preteklosti, kakor so hrepenenja vedno brezmejnejša od prežitih sreč. Mirno in pokojno čakam tvoje volje; toda preden me zavržeš, podleže eden ali drugi: ti ali jaz . . .

Zgovorjena sva bila, da se vrnem šele peti dan, zakaj vmes je imel s tovariši opravke in seje zaradi bližnje razstave. O ta večnost čakanja! Za vsako minuto, ki bi jo skrajšala, bi bila dala dan življenja; nove velike izpremembe so se bile zgodile v meni ter ovenčale minuto svidenja s še milejšimi obeti. Mari je resnica, kar sem brala nekje; da je ženska po darovanju telesa tudi z dušo na vekomaj priklenjena k možu? Če bi mu vsaj mogla razodeti to hrepenenje in bi vedela, da ga ne bo žalil z nizkim imenom!

Povedal mi je vnaprej, da nas te dni ne obišče; tudi jaz mu nisem prigovarjala, ker si nisem bila v svesti potrebnega ravnanja v navzočnosti drugih ljudi. Danes popoldne bi bila morala priti v vilo; toda zjutraj je prestregel Jerico na trgu — nedaleč je menda čakal nanjo — ter mi poslal po nji list, ki ga vložim obenem s svojim odgovorom.

Pavel piše.

„Uboga Tina,

Zakaj ne smem po najini stari šegi tudi zdaj pregovarjati tvojemu srcu, naj ostane krepko in pretrpi, kar se ne da izpremeniti! Nejeverno bi se posmehnila mojim besedam, ti, ki si me videla tako šibkega in majhnega... Ne, rajši jaz položim svojo vest v roke tvoje dobre, velike duše ter pričakujem od njene sile tvojega olajšanja, od njene plemenitosti odpuščanja sebi ske-sanemu, ki niti daleč od tebe ne preneha biti tvoj brezmejno vdani prijatelj.

Ne bom te mučil z opravičevanjem trenutja, ki ga ne morem več popraviti; ne samo, ker ni opravičbe zanj, ampak tudi, ker ti, blaga moja,

nočeš videti storjene ti krivice. Priznam, da me boš težko razumela; priznam, da bi čutili tisoči drugih na mojem mestu podlo zadoščjenje ali pa lehkomišno veselje in bi te prav tako radi obdržali pri sebi, kakor radi bi te enkrat pehnili v še večje gorje in še globljo zapuščенost; toda izkušnja in opazovanje sta me zgodaj primorala razdeliti dobro in zlo po nekršljivih zakonih, ki mi tudi zdaj ne puščajo druge izbire kakor ločiti se od tebe, najdražja, preden se razraste minuta izpozabljenja v radovoljno skrunitev svetinj.

Edino, kar bi ti mogel ponuditi, je moje ime; ti veš, da je bila to moja misel v prvem trenutku zavesti. Če si med tem premislila in te smem ponižno prositi, da sprejmeš za ljubo skrb in vdanost vsega mojega življenja, odpiši mi nemudoma; jaz ti ostanem stari zvesti prijatelj, ti boš uživala ob moji strani sleherno svobodo, ki si je moreš želeti. Karkoli bi prišlo, te moje besede ne pozabi!

Bojim se, da tvoja velikodušnost še ni zmožna oceniti prenešene žrtve, kakor se tvoja neizkušenost upira ločitvi; ti, dobra moja, hrepeniš po ljubezni, ki ji plemenitosti ne odrekam — saj vem, da bi tvoje mehko žensko srce nemara

samo poglalo čuvstva, katera nama niso svetila v brezumni uri. Toda sedaj stoji le eno: ti me ne ljubiš z dušo; prijateljstvo ni ljubezen, in lahko bi prišel čas, ko bi pogrešala zamujeno cvetje. Gorje tvojemu pokoju in varnosti tvoje usode, če bi spoznala, da si se zmotila, in bi zahlepela drugam! Niti tvoje prijateljstvo, ki mi je tako drago in sveto, mi ne bi ostalo ohranjeno.

In jaz? Ti veš, uboga Tina, da vsa nežnost mojih čuvstev k tebi ne zasluži imena ljubezen; moje srce je trudno in vdano v višjo voljo, ki mi te sreče ni dovolila. Da morem ljubiti, katera bi bila ljubezni vrednejša od tebe? Toda jaz, ki edini poznam tvojo lepoto in sladkost, bi le podlegel njuni omami; vem, prekrasna moja, da bi po onem hipu moral, vedno iznova moral videti žensko v tebi, ti pa bi enkrat spoznala v meni slabiča... Ljubezen teles, neblagoslovljena po duše hrepenenju, bi naju storila drugega drugemu stvar, sužnja, predmet naslade in kmału morda tudi sovraštva in zaničevanja. Ali je mogoče bogokletneje skruniti čudesno lepoto človekovo — povej, Tina, izvoljena med izvoljenimi! Kako majhna in slepa bi morala postati, kako nizko bi morala ceniti drug drugega, kako malo draga

bi morala biti nama obema tvoja sreča, da bi krenila rade volje v takšno bodočnost!

Moje srce je bilo toplo zate od prvega trenutka; vsa najboljša njegova čuvstva so bila pri tebi, in če nisem mislil na te v ljubezni, sem mislil v zvesti, globoki vdanosti, ki mi je postajala tem višji zaklad, čimbolj sem bil deležen tvojega trpljenja. V veliko tolažbo mi je zavest, da sem ti dal nekoliko moči, pokazal ti široko cesto, prižgal ti luč poguma; opri se nanj sedaj, ko tvoj prijatelj, zaščitnik, zdravnik tvoje duše in njen vodnik v visoko carstvo svobode in lepote ne more biti tako okruten, da bi potlačil z lakomno roko, kar lahko še kdaj toli jasno zasije v tvojem življenju.

Zbogom, Tinica! S težkim srcem se poslavljam od tebe; ne smem te več videti, ker sem preslab, da bi mogel zavreči, kar sem nevrednež okusil. Jutri zvečer se odpeljem v daljnje kraje čakati, pod drugim nebom, dokler leta ne izbrišejo trenutka. Do zadnjega se nadejam tvojega sporočila, da si pripravljena sprejeti, kar mi narekuje čast in kesanje, in če me pustiš odtod brez popravila, premisli si kadarkoli ter pokliči, ne tehtaje moje pokore... Ako pa ostaneš po-

nosna, kakor si bila onidan, in preziraš bedno zadoščenje, ki sem ti ga zmožen dati, potem, prelepa moja, bodi silna in pozabi: na stara leta, ko se ogenj mladosti umiri v najinih žilah, utegneva spet kje sloneti in kramljati kakor nekdanje dni, in takrat oživi najino izpozabljenje v spominu, posvečeno in očiščeno po žrtvi, ki sva jo prinesla njegovi lepoti.

Zbogom! Ako te kdaj obide spoznanje, koliko mi imaš odpustiti, spomni se takrat, kar sem ti zmerom pravil: da je vse življenje človekovo borba s silo, ki ga vleče k tlom... In misli prizanesljivo nanj, ki z vso dobro voljo ni mogel premagati večne resnice.

Bodi krepka! Najdi srečo vredno tvoje duše in tvojega telesa; v tej edini želji ti poljublja drage, drobne roke tvoj do smrti vdani prijatelj
Pavel.“

Tina odgovarja.

„Nesrečni, krivični moj Pavle,

Ne vem, ali bi odgovorila na tvoje zaslepljeno pismo z očitki ali s pomilovanjem: oboje

zaslužiš v enaki meri. Ah, da moreš spojiti svojo misel z mojo in razumeti sleherno besedo, kakor privre iz uboge ženske duše tvoje Tine! Toda dobro si me umeval še nedavno; odkar pa je tvoja lastna topla kri slišala najtišjo pesem mojih žil, ne razumeš niti sebe ter mračno gledaš na trenutje, ki naju je vneslo tako blizu k višavam tvojega hrepenenja ... Najrajša bi te prosila, če ne bi videla zdaj meja tvoje dobrote in bi znala jemati vbogajme — tako pa mi ostane le ena prošnja: pomni, preljubi moj, da sta sreča in dobrota ograjena last srca, ne uma, in poslušaj s svojim srcem, kar ti moje govori; ne pozabi, da se tudi jaz ne morem motiti o tem, kar mi je namenila priroda kot cilj in krono življenja. K temu cilju sem šla za teboj, s to krono si me ti ovenčal, brez tebe ostanem pogubljena, zakaj ti si ključar mojega raja. In ne pustim te od sebe, ne da bi se borila s teboj; poslušaj in sodi — potem me pehni od sebe, če tako spoznaš. Toda v mojo rešitev ne pojdeš, lažnivega zadošččenja, ki te mami, ne poneseš s seboj: jutri večer, ko udari ura tvojega odhoda, hočem ležati ali zmagavka v tvojem naročju, ali pa strta na veke pred tvojimi nogami.

Kakšni orjaki ste možje, kadar se upirate zlu, in kakšni slabiči, kadar treba zgrabiti bližnjo srečo! Ti, dragi, hočeš izruvat svobodno cvetlico ker ni zrastle takrat in tako, kakor vелеvajo tvoji naprej gotovi računi; tvoja dobrota se zgleduje sama nad seboj, pripravljena sejati vsakatero gorje, da le obvelja katekizem, katerega si je spisala. Praviš, da si mi storil krivico . . . Ako je krivica, da sem šla od tebe polna blaženosti in ponosa, ako je krivica, da sem spoznala v enem hipu ves blesk in blagor sveta, ako je krivica, Pavle, da ljubim življenje, ki sem ga prej obtoževala — kdo je storil ta greh? Ne ti, ne ti! Jaz sem te prosila, da se smem razodeti pred teboj, moje solze si prihitel otirat, jaz sem se vrgla na tvoje prsi in spoznala trenotek potem, da so bile solze zgolj koprnenje po tvojem poljubu; lahko bi me zapustil, če bi mene sodil zato — kes te ne sme, ne more pregnati!

Bojiš se, da te bom težko razumela; o, kako dobro ti vidim v dušo, ti slepi ljubi moj! Bogve koliko si jih že objel v svojem življenju, in vendar si nevednejši od mene . . . Minuto preden sem postala tvoja, sem ti bila najlepša na svetu; in ko je strast potrdila tvoje besede, ti je prišlo na

um, da se nisva ljubila, namesto da bi se bil čutil srečnega kakor jaz. Kaj je ljubezen, ako ne — ljubezen? Mari ni narava ustvarila vseh tistih dehtečih čuvstev, da vodijo bitje bitju v naročaj? Kaj sva izpolnila, če ne zakona prirode in ljubezni same? Povej, ti, ki mi ponujaš svoje ime, ne da bi me ljubil: koliko jih je, ki se združijo v manjšem prijateljstvu, nego je bilo najino, in vendar ne bi več dali svoje sreče — svoje ljubezni! — za vse blagre tega sveta? In moreš li reči, da me ne ljubiš? Da v tvojem prijateljstvu ni zorelo žarko jedro hrepenenja? Mogoče je manjkalo samo še tednov, le še dni, in biser bi se bil izluščil. Pa jaz, ki me je nevidna sila vlekla k tebi, kakor se prižemlje šibki slak k nezlomnemu drevesu? Da ni bilo nesreč, ki so me teple ter mi kalile dušo, kdaj bi bila že spoznala na svojih ustnicah tvoj smehljaj, v svojih očeh sijanje tvojega pogleda, v svojem srcu tvojega utrip, kot ga spoznavam zdaj! O, če se ozrem nazaj, na vsakem listu mojega življenja je zapisana ljubezen do tebe, samo da nisem vedela njenega imena . . . Nič krivice mi nisi storil, ubogi moj, nič žal mi ni bilo, nič me ni sram, ne pred teboj, ne pred seboj!

Glej, dragi, knjiga življenja leži odprta pred

mano, vse črke v njej so mi zdaj poznane, in vse govore o vročem koprnenu, ki je položeno v prsi vsake hčere našega rodu ter jo vodi v mukah in dvomih, dokler ne najde njega, ki ji prižge ogenj izpolnitve, kakor mora vsaka rosna kapljica najti svoje morje. Zaradi trenutja, ki ga ti sumničiš, se rodimo, zanj zorimo, vanj upamo nevedoma, zanj trepečemo in trpimo, njemu je posvečena vsa naša lepota, njemu so veljale vse solze in bridkosti tvoje Tine! Enkrat si rekel, da živi v meni duša davne Eve; to dušo si odrešil in zdaj jo hočeš poteptati? Sladkost neba in zemlje je igrala v naju tisti dan, in ti razbijaš čašo rajskega opoja, ko sva ga komaj okusila? Izmeri temo, v kateri me zapuščaš, premisli blaznost žeje, v kateri bom ječala za teboj! O, kako strašna krutost je tvoje prijateljstvo, kako brezdanja grehota je tvoja poštenost...

Ali dobro: ti svoje ljubezni ne slišiš in moji ne veruješ, ker misliš, da je dete sle; povedal si mi strah, da bi vedno iznova podlegel tistemu; kar imenuješ slabost, in bi moral neprestano videti žensko v meni; to se ti zdi nevrednost in skrunitev... Povej, zveličar moj: v čem je nevrednost dežja, ki rosi na zorano njivo? S čim

skruni žejni vino, ki ga pije? Ali nam je dana sladkost, da hodimo mimo nje? Ti, dragi, si potrdil čar mojega telesa, ti si ostrmel nad njim, že davno prej si mi obujal vero vanj; o, kako bogato si me storil! Kaj morem zato, da sem te razumela po žensko in sem ponosna na tvoje občudovanje s ponosom živega bitja, ki mu je sreča lepote več od njene formule in lepota življenja več od lepote v umetnosti? Še ti, njen svečenik, si za hip omahnil v mojo stran; takrat je človek izpregovoril v tebi ... Čemu ga zatajuješ in bežiš pred njim? Ali moreš ti, umetnik, nevredno uživati, kar je krasno in popolno? Ah, ljubezni pogrešaš, in prijateljstvo ti je premalo ... Vse, vse si smeva dajati v prijateljstvu: dušo, srce, misli, želje, besede in dejanja, zadnjo kapljico krvi in celo brezdanko bol, kakor mi jo ti ponujaš — samo najslajšega, najlepšega ne? Daj, ljubi, da zdravim tudi jaz tebe, in sprejmi, kar je tvojega v lepoti; vse, kar je drago umetniku, vse, kar je milo človeku, prinašam prijatelju v dar. Ostani, brezsrčni moj, odpri svoj dom in svoje srce starodavnim bogovom; ne plaši se, dvigni se z mano vred v svetlem, posvečenem objetju duha in telesa — daj, da zletiva vriskaje k višavam, kamor streliš!

Mari meniš, Pavle, da te pred oltarjem mine, kar po krivem obžaluješ, in boš pod eno streho laglje moj neusmiljeni prijatelj? Ne, dragi, tvojega imena ne bom nosila, dokler mi ne poveš, da me ljubiš; in če ne dočakam tega dne, ne bom tožila. Tina Gramontova zdaj ni več neumno dekle, ki vidi v zakonu vesoljno odrešenje; tvojega poleta, sokol moj, ne bo kazila. Samo enega hočem od tebe: da se odrečeš namenu, ki ni v tvojo, niti v mojo srečo; samo tega, da me ne pogubiš v svojo namišljeno pokoro. Če greš od mene, kje najdem utešenje? Kakor mi je dala mati življenje, si mi ti dal njegovo krasoto in sladkost; s teboj je moje hrepenenje sveto, brez tebe ostane zgolj temoten glad — o, reši me pred njim! Ali veš, ljubi, da je žena v svojem obupu zmožna sleherne strahote? Ne bom ti grozila, da vržem življenje od sebe; kako more človek umreti, ko je vse njegovo zveličanje tu? In tvoj račun bi bil prelehak: v svoji poštenosti bi se čutil krivega moje smrti in bi jo poplačal s svojo; tvoja kazen bi bila kratka in majhna. Ne, drugo sliko ti odkrijem. Predstavljam si mene tavajočo v sveti žeji, ki si mi jo dal: čarodej z bleščečim kelihom je izginil. Tina omahuje, pada, vstaja, kliče, išče,

umira in ne more umreti, dokler se ne napije Rajske pijače ni; sirota je v svoji muki že čisto pozabila njen okus in vonj, ostala je samo še blazna žeja; in zdaj se zgrudi ob cesti, nagne se, pije iz mlake in te preklinja . . . In ko se je napila, ne more umreti, strašna žeja je ostala — Tina stopa dalje in pije, pije, pije iz mlak . . . Kaj pravi tvoja vest? Tega, neusmiljeni, ne popraviš, ne odkupiš, ne izbrišeš. Ako greš. me pogubiš; in to ti obljubim v maščevanje za tvojo kruto dobroto, za tvoje brezsrčno prijateljstvo, za srečo in krasoto, ki si ju izdal.

Razveži kovčege, ki si jih pripravil, in čakaj jutri popoldne svoje

Tine Gramontove.“

XIV.

Groza me obhaja še danes, kadar se spomnim svoje poti k njemu. Vso neprespano noč sem v mislih razgrebala življenje nazaj in naprej; težka zagrinjala so se trgala pred menoj od vrha do tal, in vendar, ko je zasijalo jutro, nisem vedela nič razen imena strašne, mistične uganke: mož in žena. Bilo mi je, kakor bi me odnašala črna voda brez dna, obrežja in izliva; vse misli so molčale, noben živec ni trepetal v tem usodnem miru. Kakor brez duše sem čakala popoldneva z edino tragično zavestjo, da je postavljeno vse na eno karto. Vse? V meni ni bilo ničesar več razen tega — razen njega; bila sem pismo, veljavno na vekomaj, in roka usode je ležala na njem kakor ogromen pečat. Ali je ljudem pogostoma tako pri srcu? Bilo je plavanje onkraj zemeljskih mer, tam, kjer je vseeno, kaj se zgodi; nič več se ne čudim od tistih dob, da so ženske,

ki ubijajo najdražje, in so druge, ki umirajo smehljaje za puhel nič . . .

Dež je škropil; kapljice so tiho in trudno spajale zemljo s slepim srebrom neba; komaj se je razločilo, ali padajo, ali plavajo kvišku. Počasi sem stopala po spolzki ilovi stezi, kakor da nisem nikamor namenjena in se nikdar nikamor ne vrnem; še ustrašiti se nisem spomnila, kadar mi je spodrsnil korak. Vrtna vratca so bila odklenjena, v veži je slonelo več plitkih, širokih zabojev, kakor jih rabijo za pošiljanje slik. Mokra in blatna sem tiho potrkala na njegova vrata in vstopila, še preden se je utegnil ozreti.

Sedel je na zofi, čelo naslonjeno v dlan, očitvidno globoko zamišljen. Ko me je začul, je planil, skočil mi naproti in obstal na pol poti, ne vedoč kaj storiti; molče je iztegnil roko ter me pozdravil z otožnim pogledom.

Počasi, kakor v sanjah, sem šla k njemu in ga trdno prijela za roke; oči so se ujele z očmi, njegova usta so se zgenila brez glasu.

„Ali me zapuščaš?“ sem izpregovorila nato; komaj da se je dvignil moj glas nad tišino.

„Nel“ je šepnil Pavel in me potegnil k sebi. Šele zdaj sem mogla zaihteti; strašno, temno

breme se je počasi valilo od mene na njegovih prsih, umikaje se vrtočlavemu občutku lehkote. Obvisela sem z rokami na ramah ljubega ter poslušala svoje lastno hlipanje in nagli utrip njegovega srca, čutila njegov poljub na svojih laseh in strmeč spoznavala sebe v bitju, ki je preživelo današnji dan in snočnjo noč.

„Ne zapustim te, nikoli te ne zapustim!“ sem zaslišala njegov drhteči glas. „Ne ločiva se, Tina, dokler mi ne porečeš, da lahko živiš brez mene...“

„Brez tebel!“ sem vzkliknila ter ga pogledala skozi solzo svoje zmage in odrešenja. „Brez tebel!“

„Odpusti mi, Tinica; vse, vse je res in prav, kar si pisala. Tako majhnega, tako plahega sem se pokazal pred teboj; grešil sem, Boga samega bi bil zatajil v tebi, ljuba... Ko sem prebral tvoj list, mi je padlo z oči kakor mrena, in nisem si mogel verjeti, da sem ga res zaslužil v svojem zmotnem malodušju. Tema me je bila udarila po svetlobi... nesrečen sem bil od prevelike sreče! Dobra, svetla, velikodušna ti moja, odpusti! Toliko više si zletela od mene, toliko boljša si bila — bodi še usmiljena in pozabi moje brezbožno pismo... Tisto pa, kar praviš nazadnje, tisto

strašno misel izbriši, da se ne oglasi nikoli več: ali veš, da sem blazno zaječal, ko sem jo bral?“

Pogledal mi je v oči ter me z grozo stisnil k sebi, da sem obležala znak na njegovi roki. Videla sem, kako strahoma išče, ali se skriva moja pretnja še kje v kotičku obraza. Jaz pa sem uprla oči v njegove in nemo vzdržala to plaho, bolešno prošnjo; molčala sem, in le moje srce je klicalo samo pri sebi:

„Ne boj se, ljubi moj, za svojo prijateljico! Tina ne bi izpolnila grožnje, če bi jo prav zapustil; tiho bi se bila obrnila od tvojih zaklenjenih vrat in krenila domov po ovinku: tam doli pri mostu bi jo bili potegnili izpod brzovlaka. Nalegala te je, ker še ni hotela umreti; ali kadar te izgubi zares, pojde rajša v smrt nego v ponižanje!“

Iz ljubezni, mili moj, sem pustila želo v tvojem srcu; ako more ženska povedati vso svojo resnico, ne ljubi...

Z naglim drgetom je otresel Pavel temno misel ter vzdignil svojo glavo k sebi:

„Reci, dete, da mi odpuščaš!...“

Odpela sem mu telovnik in skrila obraz na njegovih prsih.

„Bodi prizanesljiva z menoj,“ mi je mrmral

v lase, „in pomagaj ozdraveti moji duši . . . Grej mi srce s svojim vročim srcem, Tina, da te smem enkrat vprašati . . . tako, veš, po tvojem! Vse bodi tako, kakor praviš, vse, Tinical!“

„In vse po starem?“ sem dehnila k njemu.

„Vse po starem, vse v veselju in svetlobi; v tvojih rokah je blagoslovljen sleherni dar . . .“

Zajela sem mu obraz v dlani, gledaje ga z dolgim, radostnim smehljajem; nato sem tiho vprašala:

„In zdaj boš slikal, Pavle — kaj?“

Pokimal je . . .

Slonela sem na zofi kakor oni dan; in vse, kar je bilo tedaj tesnoba, je bilo danes blažena jasnost in vase zamišljen obet. Pavlovi pogledi so me božali izza platna in široke palete; čutila sem, kako nastaja tam moja podoba liki pesem, v kateri bo vsak dan več njegovega lastnega, živega koprnenja. In izkušala sem ugeniti po njegovih očeh, kaj slika ravno zdaj: obraz — grudi — ramena — noge? — Včasih mi je njegov občudujoči vzklik potrdil, da ugibam pravo; slikal me je ter mi govoril o meni, in vmes o vsem mogočem, toplo in milo, z nežnim odmevom kesanja, kakor bi hotel odkupiti vso krivdo in bol.

Minute so plule z medlečo legoto; škrabljanje kapljic na steklih je bilo utihnilo; robovi pohištva so zaživel v odsevih vedrega neba.

„Daj, da vidim!“ sem vzkliknila smehljaje, ko je odstopil in radostno premeril delo tega dne.

In rahlo, rahlo sem se vzdignila, prišla k njemu ter mu položila roko okrog vratu. Oblike mojega telesa so se razcvetale na platnu v še neuglajenih ploskvah barv. Pavlova roka me je objela pod pazduho; s komaj slišnim glasom je dejal:

„Če bi mogle barve povedati tvojo sladkost!...“

Molče sem se zrastle ž njim v koprnečem objemu ter spustila glavo nazaj; ustnice so vzmedele k dragemu kakor zrela jagoda z belimi jedri: vzemi, vzemi! Zaprla sem trepalnice in čutila, da me je vzela na roke ter zdajci nekam pobegnil z menoj. Preplašil me je svež hlad pod tilnikom in rameni; ko sem pogledala okrog sebe, sem ležala v njegovi sobici na samem cvetju... Šele zdaj sem opazila blatne kropice na njegovih čevljih: tik pred mojim prihodom se je moral vrniti iz mesta, kamor je hitel, da postelje Tini s cvetlicami kesanja...

In bilo mi je kakor mladi boginji, ki stiska heroja na svoje srce ter ga poji z nektarjem solnčnega pozabljenja.

Zdaj je že dolgo temu. Drugo jutro sem se v drevoredu začudila zelenemu brstju, ki je čez noč udarilo iz mladik; pozni hlad se je bil umeknil dišečemlačni sapi, in solnce je vriskalo na sočnih travnikih tako veselo, da mi je bilo, kakor bi klilo vse pomlajenje sproti pod mojim lastnim pogledom. Ah Bog, kako željno in hvaležno sreb-ljem to pomlad, ko razumem pesem njenih ptičev in bleščanje njenih barv ter vem, da je zgolj sva-tovska okolica moje sreče. Poslednje dneve maja štejem zdaj; kakor lije nebeški val vsak dan bolj vroče in žehti vonjava travnikov čimdalje bolj opojno, se razvnema kri mojih žil vsak dan v bolj žarki radosti, se dviga nebo mojega pa-radiža vedno više, postaja njegova globina zmerom nedoglednejša; poletni mir, ki se bliža v prirodi, obuja tudi meni mistično slutnjo zorenja in iz-polnitve.

O te moje poti k ljubemu! Zakleta vila se komaj vidi iz zelenja; oreha jo zasipljeta s šepetom mladega listja, in bezeg je pognal sito goščo kroginkrog vrta; ko me zagrne in razkrenem veje,

mi odgrnejo na zemlji stopinje mojega zadnjega obiska. Na vrtu je dal Pavel osnažiti dve gredici, ki sem ju izbrala; kmalu bosta polni cvetja, in trgala ga bom za naju... Vrtnice so vse obrezane, v juliju bodo krvavele od temnih rož, ki jih prijatelj ljubi; ž njimi bom venčala njegovo glavo, in Pavel jih bo zatikal v moje črne lase. Kamenita klopica je sredi med njimi; tam sediva pred mojim odhodom, in dostikrat molčiva, nič ne utriplje kroginkrog razen listja in vetra in medenotrudnih spominov najine krvi... Pa včasih priskaklja pred mene ščinkovec ter čivka in suče glavico, kakor bi hotel vprašati: Si srečna, Tina?

O, srečna sem! Toda cesta moje sreče vodi še daleč za obzorje in je zmerom svetlejša in zmerom širja od kamena do kamena. Tina hiti naprej in si ne more oddehniti, dokler ne zagleda vsega svojega raja v prijateljevih očeh.

Njegova nežnost izmišlja vsak dan nove možnosti, kako bi se prekosila; in kadar pridem z zamudo, se mu pozna na licu, da je hrepenel. Toda ogibljem se besede o ljubezni, in če se ji on približa, mu pokrijem usta z roko. Imej potrpljenje, Tina, le malo še: tvoj ljubi naj ti pove svojo ljubezen, kadar bo tvoji enaka...

Zdaj mi ni treba več legati, iskati izgovorov ter čakati ugodne ure: teta in Gina se krepita na Dolenjskem pri sestri gospe Rožajeve, ki ju je povabila. Sestrična piše, da se redi na kmetiskem zraku in postaja kar grda od samega zdravja, tako da je gotovo ne bi maral nihče več razen profesorja, ki jo prihaja gledat vsako nedeljo in je čimdalje bolj zaljubljen. Pravi tudi, da se je čisto pomirila in pokopala vse „romantične spomine in tragične sklepe“; zdaj hoče postati zgledna filistejska žena ter mi svetuje, naj o prvi priliki storim takisto. Od srca ji privoščim pozabljenje: z nekdanjim Pavlom bi bila nemara srečna, toda v mojem ljubem ga ne bi spoznala več; ta je moja last, in kadar bo gotov, bo tudi moje delo. Baje ostaneta še par mesecev na kmetih; dotlej gospodinjim z Jerico in lahko živim po svoji volji. Včasih iznenadim Pavla, kadar me ne pričakuje — toda le, da ga poljubim in mu povem, kako težko mi je brez njega; in že me ni, zakaj nočem ga motiti. Samo enkrat, ko sem si vtepla v glavo, da ga moram zbuditi, pa sem ga našla zares še spečega... nu, takrat sem se vrnila po kosilu. Ali vsega ti vendar ne zaupam, moj črni izpovednik!

Za nič na svetu ne bi hotela podtikati Pavlu sebičnih misli; toda včasih me gleda izmed vrstic njegovega grešnega pisma instinktiven strah pred čarovnico, ki utegne parati umetniku jadra in slabiti njegovo moč. Kako se je motil dobri moj! Karkoli zdaj začne, vse prekipeva jasnih sokov; zdi se, da je najino paganstvo šele razbrzdalo v njem duha, ki večno išče in ustvarja. Moja slika je gotova; sama ne vem, kaj še dodaja dan za dnem — in vendar je zmerom lepša v svoji čudoviti popolnosti, kakor bi se podoba mojega telesa čudežno razcvetala od slehernega poljuba, ki ga sprejmejo živi udje. O, v tem delu bo živela moja mladost, ko bom že zdavnaj siva babica; v črni zemlji bo trohnela Tina Gramontova, njena duša bo spala enkrat v naročju prirode, ali blesk njenega telesa ne ugasne . . .

Tiho in neprestano kaplja sreča v najino življenje, mladi nama obličje in srce. Ogrela je mirno luč Pavlovega pogleda in položila vanj veselo iskro, ki se nikoli ne utrne; storila ga je brezskrbnega ter osvežila njegove gibe z mladeniško prožnostjo in lehkoto. A jaz? Vse ostre in trpke črte obličja mi zaliva skrivnostna mehkoča, glad oči se je izpremenil v milobo utešenja, slad-

kost poljubov je dala ustnicam nežno koprneč izraz, ki nikoli ne izgine; čutim, da sem lepa, kadar se gibljem, čutim ritem svojih linij, kadar se ustavijo v pokoju. O, kolika slast mi je živeti v tej zavesti! Znanke mi pravijo, da sem interesantna, gospodje mi delajo poklone, tujci na ulici se ozirajo za menoj. Gospa Zverinova me je onidan ustavila na ulici:

„Križ božji, dete, saj bi te kmalu ne bila spoznala... Kaj se godi s teboj, da se odpiraš kakor solnčnica? Menda se nisi zaljubila?“ In šaljivo mi je požugala s prstom.

Zardela sem v prvem hipu, nato pa sem ji smelo pogledala v oči. Ako je ljubezen vtisnjena obrazu, naj jo le vidijo vsi; moja vera je, moj bog — ali ga ni greh tajiti? Mari se je zgodilo med nama le najmanjše, kar ni zgolj krasota?

In vendar je sladko, da nihče ne ve... Kako bi smel sedeti tretji z nama, kadar me Pavel gosti v svoji sobici? Prelesten kotiček je uredil tam in pustil po stenah samo najlepše slike; miza je pogrnjena s snežnobelim prtom, sadje in meso naju vabi s starodavnega porcelana, in keliha, iz katerih srebljeva južno vino, sta žlahtno brušen kristal; vse to je ljubi pripravil zame. Prostor

med krožniki in kozarci je s cvetjem posejan, sredi mize pa stojita dve krasni vazi, ena s šopkom, ki mi ga je Pavel zjutraj sam povezal, druga s poljskimi cvetlicami, ki sem jih spotoma natrgala zanj. Jaz slonim na kanapeju v Juditini halji, moje grudi se leskečejo izza rdeče žide, in moj dragi mi kleče naliva grško vino ter ga pije iz mojih ust na zdravje lepote in mladosti...

Nedavno me je iznenadil: ko sem pogledala v njegovo sobico, sem vzkliknila od radosti nad šopom bujnih južnih rož, ki so se obešale čez vso mizo ter polnile oči s svojo hrepeneče temno barvo in zrak naokoli s sladkim, opojnim dišanjem; izmed sitega rožnega listja so temnele mlade lavorike.

„Solnčna dežela pošilja Tini svoj pozdrav,“ je dejal moj ljubi. „Te rože so rastle ob sinjem morju, kjer je poldan vroč in jasen kakor ti.“

In vzel je dve najlepši roži in dvoje lavorik, da mi jih primeri v lase, po vsaki strani eno; jaz pa sem se zdajci spomnila Gininih in njihove zgodbe, in ko sem ga objela v nemi hvaležnosti, braneč se vrtnice z roko, je bil moj pogled tako žalosten, da me je Pavel takoj razumel.

„Ne, Tinica,“ mi je šepnil v poljubu, „tako drago niso plačane kakor one takrat; ali če bi mogel, bi ti jih kupil za svoje življenje ... Mari si nevoščljiva davnim spominom?“

„O ne, Pavle, nisem ljubosumna. Bodi zahvaljen, dragi; toda moja najlepša roža je tvoje srce ...“

Daj mu cvesti, daj mu dehteti, daj meni, da pogreznem vanj svojo srečo! Nikoli, nikoli nočem biti žalostna zaradi tebe; kvečjemu, ker ne morem preliti zate vse svoje žarke krvi in napraviti iz njene zadnje drobne kapljice ponižne cvetke, da jo pripnem na tvoje prsi ... Zakaj ljubim te z brezkončno, neutešno ljubeznijo neveste, komaj čakajoče umreti za izvoljenega ženina; in moja ljubezen ni plod pijanega trenutja, ne, ne! Že davno, davno se je oglašala v meni, ko sama nisem poznala njenega obličja in sem komaj slišala njen glas: ves moj strah pred teboj, vse zaupanje, ki me je gnalo k tebi, je bilo zgolj zarja njenega svetlega vzhoda. O, strmel boš v uri, ko mi prineseš zreli grozd svoje ljubezni in zastane čas, da prisluhne najinemu šepetanju, in ti izpregovorim z besedami, ki leže pripravljene v mojem srcu: nobena pesem jim ni enaka, no-

beni molitev doseže visoke pesmi, katero sem zložila tebi, predragi moj!

In ura prihaja; njeni koraki zvone čisto blizu, minute pričakovanja, glasnice njene, pojo kakor zlato kapljanje v brušen rubin. Vidim jo v tvojih očeh, slišim jo v drhtenju tvojega glasu, slutim in spoznavam jo v koprneči nežnosti, ki me obcveta. Ali jo čutiš ti tudi, dragi moj? O, kliči jo, da pride hitreje! Lehko bi čakala, mučila bi te, da se ulije slaje iz tvoje duše, toda bojim se te raniti, zakaj tvoja ljubezen je rahla in plaha, in če bi umrla, umrem tudi jaz . . .

Včasih si mislim, da jo skrivaš že dolgo in čakaš, ker ti je vsak trenotek premalo krasan; pokazati mi jo hočeš v blagoslovljeni uri, ki jo slutim!

Kadar dežuje, mi ne dovoliš priti k tebi. Ti nočeš, da so moji šolni blatni in moja jopica mokra; bojiš se, da se prehladim. Doma te pričakujem takrat in te sprejemem svežega in rosnega; v svoji sobi za oknom ti češem lase, in na strehah onkraj ulice nama cveto vrtovi juga, ki mi jih obetaš.

„Tinica,“ si rekel snoči, „pomlad uhaja, kres je pred durmi, in ko začne padati listje, bo ža-

lostno tod. Vsak dan mi gre po glavi, kako bi te odvedel bliže k solncu; ali bi hotela z menoj v Italijo?“

„O, da!“ sem vzkliknila srečno. „Kam ne bi šla s teboj?“ In pomislila sem natihem, da utegnem najti zaliv, ovenčan z oljčnim gajem, kjer si me v sanjah prvikrat zmagal, prečudni moj favn...

„Ti hočeš, Tinica? Ko pihne hladni veter, se vzdigneva za lastovkami.“

„Le kaj poreče teta?“ sem se spomnila mahoma, in senca žalosti mi je legla na oči.

Na ustnicah mojega ljubega je igral skrivnosten smehljay...

XV.

Avgustove rože se osipljejo. Veter odnaša njih cvetne liste čez obzidje Pavlovega vrta, in jaz jih trgam tuintam, da jih prinesem k njemu, nežno med dlanmi kakor boječe ptičke, ter mu jih trosim na glavo, v naročje, na posteljo, povsod. Ko gledam to voljno, komaj da tožno osipanje, premaguje tudi mene čuvstvo velikega, ugankepolnega zorenja...

Zadnje čase govoriva venomer o svoji poti na jug. Dragi živi samo še v teh načrtih; mizica v njegovi sobi je pokrita s kažipoti in zemljevidi, po katerih mi razlaga deželo ter me izprašuje, kje bi rajša živela. In potem se večkrat obrne k polici ter poišče knjigo s podobami polno palač, bazilik in kampanilov ali album s posnetki slik po galerijah ali s fotografijami laških mest in bregov, da mi razkazuje krasote, ki jih bom občudovala. Lehko bi rekla, da poznam zdaj vso

Italijo od Gardskega jezera do Taormine, in dasi ni daleč tako lepa in poetična, kakor sem jo sanjala v svojem brezmejnem hrepenenju, vendar mi ugaja, ker se v spominu nanjo užiga dragemu oko, in ker bom srečna povsod, če bo le on pri meni. Samo včasih postajam skrivaj ljubosumna nanjo . . .

V soboto sem dobila z Dolenjskega brzojavko, in predsinočnjim, v nedeljo zvečer, sva s Pavlom pričakala Gino in teto na kolodvoru. Gospa Kalanova se je stokaje spustila z voznihih stopnic, zdrava kakor dren, okrogla ko zemlja; bluza in krilo pokata na nji pri najmanjšem pre-gibu. Pozdravila me je teatralno in me objela z dobro igrano radostjo, ki se je dojmila bolj ali manj vseh navzočih razen mene: jaz je nisem bila prav nič vesela, zakaj njen prihod pomeni konec moje neomejene svobode, in meni je tako žal vsake ure, ki jo izgubiva z ljubim! Tudi Gina me je iznenadila. Njena dekliška vitkost je postala polnejša, drobne grudi so se napele, koža obraza in rok je porjavela na solncu, in oči so dobile brezskrbnejši, prešernejši blesk; nekam robustnejša je videti, ali kolikor je izgubila milobe, toliko je pridobila zdravja, ki sije od nje bohot-

neje ko kdaj v življenju. Objela sem jo prisrčno v tešilni zavesti, da je vsa moja pepelkina zavist na vekomaj pokopana. Komaj je stopila na peron, že me je zasula s podrobnim raportom o vseh svojih zabavah na kmetih: bila je nepregledna vrsta izletov, izprehodi h gradičem in razvalinam, ribji lov, fantovska podoknica, kuhanje dolenskega ‚medveda‘ — še žeti je pomagala nazadnje. Pavlu je podala desnico kakor staremu tovarišu; videla sem, da je vse minilo.

Strnad je bil ž njima, ves zaljubljen, dresiran do popolnosti, obložen s kovčegi, pledi in zavoji. Ne, dragi moj, takšen ne boš nikoli!

„In zdaj vama povem veliko skrivnost,“ je čebljala sestrična, držeč se mene in Pavla pod pazduho, dočim je profesor jadrал spredaj s teto Berto in vdano poslušal njeno modrovanje. „V nedeljo štirinajst dni je moja poroka, tako smo zdaj sklenili; natanko dva tedna nama še ostane za majhno popotovanje, potem mora Ivan v šolo in jaz za ognjišče.“

Čestitala sva; Gina pa je nadaljevala:

„Poroka bo tiha, brez vseh priskutnih komedij; kdo bi gledal neumne obraze in poslušal trapaste napitnice v tako genljivem trenutku, haha!“

se je zasmejala z zvonkim, hladnim smehom. „Toda zadovoljna sem, dobro se mi je godilo; veš, Tina, stvar je vredna vsestranskega priporočila. Kaj če bi se tudi ti ogledala? In takole ga potem nauči,“ je nekam zlobno pokazala z glavo na ženina.

Kradoma sem ošinila Pavla z očmi ter spet ujela zagonetni smehljaj, ki sem ga bila že večkrat opazila.

Komaj smo ostale same in je vrgla teta domačo obleko nase, že je zvihrala v kuhinjo, da se prepriča o dobrem redu gospodinjstva; po natančnem ogledu vseh predalov mi je milostno izrazila svojo zadovoljnost, samo nad sladkorjem in kavo je majala z glavo, ne sluteč, da nosi uboga Jerica križ skrbi za lepo vrsto kum in tetk. In jeli sta žlobudrati o vsem mogočem, od slabih časov in tržnih cen pa do zadnje pridige pri frančiškanih.

Naveličala sem se poslušanja in šla postiljat, toda kmalu me je popadla omotica, da sem morala sestiti na tetino posteljo in oddehniti. Nekam tesno mi je prihajalo že vse te dni; jed in pijača sta se mi uprli, glava je bila kakor zakovana v obroč. Komaj sem soplela; mrzel znoj se mi je

v kapljah utrinjal s sencev, in pred očmi so se vrtili pisani krogi z geometričnimi, čudno pravilnimi ornamenti. Spomnila sem se, da stoji v kuhinjski omari še lonček črne kave.

Teta in Jerica sta stikali glave in šušljali; slišala sem poluglasni vzklik: „Ni mogoče!...“ Ko sem vstopila v kuhinjo, je pomenek mahoma utihnil; teta je spustila v strmenju sklenjene roke ter se v zadregi ozrla name. Komaj sem opazila njeno vedenje; nalila sem si čašico, izpraznila jo in odšla z nejasno slutnjo, ki se je le polagoma obličila v gotovost.

Ko je prišla teta po lahko noč, me je oplazila s strupenim pogledom, katerega pa je naglo zamenil smehljaj; poljubila je Gino in mene ter nedolžno pripomnila med vrati:

„Preden izbereta pohištvo, Ginica, bi se posvetovala z gospodom Gorjancem, kadar pride k Tini...“

To rekši naju je zapustila z dostojanstvom vsegavedne avtoritete.

Čudila sem se se Gini, ki je zaspala molče, ne da bi me kaj vprašala o materinem namigljaju. V postelji mi je slabost odlegla; samo droban trepet je še igral po mojih udih ter polagoma

prehajal v občutek mlačne trudnosti. Notranji glas mi je govoril, da se bliža obračun za vse; ni me prestrašil. Skoraj z navdušenjem sem si predstavljala možnosti razpletka: genljiv rodbinski prizor, moralno pridigo, dramatičen nastop s solzami ukanjene varuhinje, ali navaden sirov škan dal s krikom, tepenjem in vlačanjem za lase — zakaj teta je temperamentna, če mora biti. Kar zaželela sem prilike, da zakričim komu svojo srečo v obraz: svojo srečo vzlic zapostavljanju in prikrajševanju ...

Sanjala sem težke sanje: z dragim sva se bila vkrcala na velik parnik, poln neznanih ljudi; tudi pristanišče in panorama gor, ki so ga obkrožale, sta mi bili tuji. Stroj je zapiskal, ladija se je stresla, prav kakor sem brala v romanih; začela se je dolga vožnja pod škrlatnim jutranjim nebom, na bisernih vodah, ki so se iskrile na vse strani, gorele daleč nekje s slepečejasnimi plameni ter prelivale svoje žarenje v ognjeni rob neba. Parnik je vozil z vrtoglavo hitrostjo; više od krova je šumela pena spredaj ob ladiji kakor dvoje razpetih labodjih kril, in brazde so se razgrinjale za krmo v izpreminjasti židani vlečki. Roko v roki sva šla z ljubim na sprednji konec; vsi potniki

so se ozirali za nama in šepetali: „To je Tina Gramontova, ljuba velikega slikarja; ste videli njeno podobo v razstavi?“ Že se je risala v daljavi tenka proga obale s komaj razločnimi drevesi na skalnem robu in drznim gradom, skoraj vdolbenim med pečine: tam bova živela, pila iz cizeliranih zlatih čaš, hodila po težkih preprogah, katerih mehkoča požira noge, in se objemala pod starim brokatnim baldahinom... Tedaj pa je mahoma otemnelo nebo, kakor bi se svinec razlil od vzhoda do zahoda; viharno morje je vzdignilo ladijo s črnimi pestmi ter jo treščilo na podvodno skalo. Borila sem se z valovi, naenkrat sama, in uhajala morskim volkovom, ki so me obkrožali z odprtimi žreli ter gnusno butali s smrčki v razgaljeno kožo mojih stegen in pleč. Zaklicala sem dragega v smrtnem strahu; in že je bil pri meni. Pošasti so izginile, morje se je polehlo, rahli valovi so naju zanesli na nizek breg z drobčkanim svetlim peskom in aromatičnim, sinje in rožnato cvetočim grmovjem. V hvaležni strasti sem ovila rešitelja z rokami...

Sladkost mi je še rosila ustnice, ko sem odprla oči. Gina je sedela na postelji ter me opazovala z začudenim, vprašujočim pogledom.

„Dobro jutro, grlica . . .“ sem zamrmrala v medlobi prebujenja. „Bediš že dolgo?“

Sklonila se je k meni ter mi dehnila poljub na ustnice.

„Kaj te je tako izpremenilo, Tina?“ je šepnila tiho, še vedno s širokim strmenjem v očeh. „Nič več te ne spoznam! Ta smehljaj . . . ta svetli, zamišljeni pogled . . . že sinoči si me presenetila . . . Niti oblike niso več tiste kot nekdanj: še mnogo, mnogo lepša si postala,“ je govorila kakor sama pri sebi, gledaje na moje prsi, ki jih je bila nehote odgrnila s komolcem. „Kdo te je poljubljal, ko mene ni bilo tu?“

Molčala sem.

„Ti ljubiš Pavla?“ je mahoma vprašala sestrična. „V sanjah si klicala njegovo ime . . . Ljubiš ga?“

„Da!“ sem odgovorila tiho in goreče.

„In on — tebe?“

„Morebiti . . .“

„Morebiti!“ je skoraj nejevoljno vzkliknila z zamolklim glasom. „Pa če ti povem, da si bila vsak dan pri njem? . . .“

„Kako veš?“ Planila sem na obe roki, bolj osupla ko preplašena.

„Anonimno pismo je prišlo; toda ne boj se, prestregla sem ga ... Tedaj je resnica?“

„Resnica je,“ sem dehnila s plamenečimi lici ter potegnila njeno glavico v svoje nedrije, še toplo od spanja.

„Kaj on tudi tako sloni pri tebi?“ je povzela čez minuto.

„Tudi ...“

Zaprla je oči; koža na njenem čelu se je zgrbančila v napeti misli. Potem se je ozrla k meni:

„Bodi srečna ... Zdaj ti nimam več pravice zavidati!“

Ali komaj je rekla, že je skrila obraz; topla kapljica mi je zdrknila med grudmi navzdol.

„Ne, ne!“ je vzkliknila Gina z nenadnim tihim smehom ter me ujela za roke, da je ne bi mogla obrisati s srajco. „Pusti jo, naj teče — za kazen, da me bo sram: to je prva in zadnja solza moje zavisti ...“

In tedaj se je začela muckati okrog mene, da naj ji vse razpovem; z žarečimi očmi in sklenjenimi rokami je moledovala kakor razvajeno dete, če prosi bonbonov:

„Daj, daj! Tinica daj ...“

Vse . . . Če premislim! Napol me je mikalo povedati, napol, da bi jo pretepla. Odločila sem se za srednjo pot in pobegnila iz postelje.

Kakor hitro sem bila na nogah, se je iznova stisnil obroč okoli čela; slabost me je davila prav za srce.

Kuhala sem kosilo; vročina ognjišča mi je gnala kri v obraz ter množila mojo tesnobo. Teta me je zdajpazdaj pomerila skozi naočnike; toda Jerica se je sukala okrog naju, polna radovednosti, kako obrodi seme njenih snočnjih novic.

Nazadnje sve ostali sami.

„Zdaj izgubim ubožico Gino,“ je začela teta Berta sredi razgovora o prednostih kurje juhe. „In potem še tebe, ki me tudi ne maraš več . . . Eh, težko je starosti; vse jo zapušča.“

„Kdo pravi, tetka?“ sem se zavzela. „Nikoli nisem rekla, da vas ne maram. Prav narobe je res: jaz sem vam v napotje, ko bi gotovo radi sledili Gini v novi dom; že večkrat sem premišljala . . . Čas je, da vas rešim bremena, ki ste ga nosili od mamičine smrti; in ne iz naveličanja, temveč iz hvaležnosti, tetka.“

V zadregi, ker sem ji tako izvila orožje iz rok, je trmasto ponovila:

„Dolgčas je s starim človekom; mladost potrebuje mladosti, saj imaš prav. Ali vendar, lahko bi mi povedala, da me kaniš zapustiti in se bojiš živeti z menoj, ki stojim z eno ного v grobu . . .“ Tragično je zavzdihnila. „Tvoj blagor mi je bil zmerom pri srcu, ljuba si mi bila kakor lastno dete; in zdaj mi ne zaupaš. Mari meniš, da te hočem do smrti prikovati nase? Oh, nisem tako slepa, da bi pričakovala toliko hvaležnosti! Gini in njemu nočem biti v nadlego, tebi ne smem zamoriti življenja; znala bom umreti sama in zapuščena . . .“

„Joj teta, ne govorite tako!“ sem vzkliknila skoraj nejevoljno. „Gini se ne odrečete, če bi se vas profesor še toliko branil; stavim, da je že zdavnaj sklenjeno in dogovorjeno, kako bo gospa tašča skrbela za red in strah božji v mladem zakonu.“

Za hip mi je prišlo na um, da me le pripravlja na ločitev; toda že je povzela z ostro pomembnostjo:

„Ljudje vse vidijo in vse vedo; samo lastna teta — Bog ne daj! Namesto da bi bilo mlado dekle previdno in bi se ogibalo govoric . . .“

Premolknila je, opazujoč me postrani. Moj

obraz ni izražal ničesar, samo v prsih je vstajala tesnoba vse više in više, in ustnice so se mi zgibale v napornem premagovanju nečesa težkega, neznanega . . .

„Dobro ime je najboljša dota, posebno če druge ni. Od tvoje resnobe, Tina, bi bila pričakovala, da ga boš znala bolje ohraniti . . . Zdaj vem, da si lehkomišelná kakor — Bog ji daj večni mir in pokoj! . . . In komaj je človek odnesel pete . . .“

„Komaj je človek odnesel pete —?“ sem ponovila nehote s tujim glasom. „Kaj veste o meni, teta?“

Grozničav občutek, pol strahu, pol slasti, se mi je zdajci ulil po hrbtenici.

„Kaj vem?“ je izbruhnila teta s piščeečo zlobo. „Kaj vem? Ako se ti ne spomniš, kaj vem — nu, dobro; vprašali bomo tvojega Gorjanca, ko se prvič prikaže! Vprašali ga bomo, kaj misli o našem poštenem —“

Tetin glas se je utrgal, hudobni iskri v njenih očeh sta se umeknili širokemu strmenju.

„Kaj ti je? Za božji čas!“ je vzkliknila komaj slišno in planila k meni.

Moj obraz se je bil spačil v nenadni slabosti,

ki je bliskoma udarila na dušo in telo. Toliko da sem še utegnila pritisniti roko na usta, odriniti teto z drugim komolcem in planiti iz kuhinje.

Kosilo se je skuhalo brez mene; ležala sem v sobi na otomani, gledala topo v strop in molčala na vsa vprašanja zbegane sestrične, v nedoločni zavesti, da se bližajo reči, ki jih ne razumem. Čuvstvo strašne bede mi je polnilo srce, in solze so se mi utrinjale v enakomernih presledkih, kakor bi štele minute. Jasno sem vedela **samo** eno: da mi ne pomore nihče razen njega -- da ga potrebujem in moram, moram izjokati svojo tegobo na njegovih prsih.

Ko smo sedle za mizo, me je popadel neznošen gnus, kakor hitro sem zagledala juho na krožniku.

„Ti ni dobro, Tinica?“ je vprašala Gina, gledaje me z velikimi očmi, ter položila roko na mojo ramo.

Zmajala sem z glavo.

„Pusti jo, saj vidiš, da ne more jesti,“ je odgovorila teta namesto mene; njen obraz je bil zelen kakor strup. Zdelo se je, da mi srdito zameri slabost, ki je vendar nisem kriva. Čemu to?

Bridko užaljena sem se pobrala izza mize,

da odidem v kuhinjo; toda zunaj sem mašinalno vzela klobuk, tiho odprla vrata in se ukradla po stopnicah. Notranji nagon mi je vodil korake v vajeni smeri, ki sem jo tolikrat ubirala. Vroč, prečuden dan je trepetal nad pokrajino; zdelo se je, da si odpevata zemlja in solnčni zrak. V tej mirnosanjavi gorkoti sem začela svobodneje sopsti, in ko sem prišla nekam upehana do vile, mi je bilo vse odleglo razen nerazrešene slutnje, ki je ležala na dnu srca. Zamišljena sem stopila na vrt; trohico sram me je bilo zgodnjega prihoda in pomanjkljive toaleta, zlasti ko sem opazila na desnem mezincu sled kuhinjskih saj.

Pogledala sem, pridržala dih in tiho zaprla vratca, da ne bi zaškripala: na kameniti klopici pod bezgovim grmom je ležal Pavel golorok in z debelo knjigo pod glavo ter spal, omamljen po solnčni vročini. Lahno sem prikleknila, oprla se s komolcem na klop, položila čelo v dlan ter se zagledala v ljubega. Moja sapa se je križala z njegovimi pokojnimi, enakomernimi dihi; spuščene trepalnice in poluodprta usta so imela nežen izraz, kakor da je zadremal z dobro mislijo v srcu; senica, ki mu je čivkala nad glavo, je razumela moj pogled in odletela.

V tej speči zamrlosti sem šele videla, kako ga je izpremenil zadnji čas. Ostre linije ustnic mu je ugladila igra najinih smehljajev, oblika energične brade je postala manj trda in plemenitejša, odkar je tolikrat počivala med mojimi dlanmi; zapazila sem prvikrat majčkeno rjavo znamenje na levem ušesu, in prijelo me je, da bi ga poljubila. Rajša ne; spavaj, dragi, spavaj . . . Dolgo sem zrla nanj, in prsi mi je napela brezmejna ljubezen; zdelo se mi je, da mu hočem povedati nekaj sladkega, še nikoli rečenega, in ko nisem vedela kaj, me je speklo kakor greh. Rahlo sem sklonila glavo k njemu ter dehnila skozi tenko poletno srajco na njegovo srce.

Zgenil se je; usmev mu je šinil po kotih ust in se razširil po vsem obličju. Nato je odprl oči ter me začudeno pogledal, očividno meneč, da sanja. Molče sem vzela njegovo roko, poljubila jo ter si jo stisnila na grudi. Šele zdaj se je osvestil.

„Tinical“ je planil kvišku. „Malo je manjkalo, da se te nisem ustrašil, ko ždiš tako tiho in molčiš ko duh . . . Ali si že dolgo tu? Daj, vstani, vstani, k meni sedi lepo; kako žalostne očke imaš . . . Ali se je kaj zgodilo?“

Nehote sem zmajala z glavo.

„Zgodaj prihajam, ne? Si hud name, dragi?“

„Jaz nate!“ Zajel mi je lice v dlani. „Nekaj je v očescih, Tinica; srce moje vile ni veselo... Kaj so ti storili? Si bolna, kaj?“

„Tako dobro mi je pri tebi,“ sem dehnila. „Govori mi, Pavle, pripoveduj... Oh, da sediva daleč kje; tako strašno se mi hoče odtod! Kdaj pojdeva, ljubi moj? Kmalu?... Da, glavo na tvojem srcu... tako rada ga slišim biti... Povej historijo, Pavle!“

„Povem; čisto novo sem iztuhtal zate, preden sem zaspal: o novem čopiču, pregrešnem platnu in ljubosumni paleti. Ali zdaj pojdiva gori, da vidiš svojo sliko v okvirju, ki je dopoldne prišel; in potem bi pol urice nadaljevala — tako krasna luč je danes! Ko se shladi, postavim mizico na vrt — oh škoda!“ se je spomnil zdajci. „Teta je doma... Nu, pojdiva, tem bolj se mudi.“

Zdaj me slika drugič, kot bakhantko s tirzom v roki; napol stoječa, napol plešoča poza je utrudljiva zame, zato dela pomalem. Čudno me je gledal med slikanjem in molčal skoro ves čas; medtem sem pomislila, da mu treba povedati o domačem razburjenju. Ali beseda mi ni hotela iz

gria; bogve če bo razumel, da mi je samo zaradi njega? Naj si pripravi izgovor, naj ve naprej — in naj misli namesto mene... O, zase ne zahtevam ničesar; pripravljena sem vse utajiti ali vse pretrpeti, kakor mi on poreče. Okno je bilo zaprto in belo zavešeno, ker hodijo ljudje po stezi onkraj vrta; v razgretem zraku in oljnati dišavi barv se mi je spet zvrtilo v glavi.

„Ali nehava kmalu?“ sem vprašala z medlim glasom.

„Gotova sva,“ je dejal Pavel, odlagaje paleta s čopiči. „Tako čudna si danes, Tinica, ne morem ti povedati; obraz je ves drugačen — glej, kako sem ga skazil! In tudi ostalo: vse oblike...“

Premolknil je; njegovo oko se je v plahi zamišljenosti ustavilo na mojem životu. Čutila sem, kako se zibljejo tla pod menoj. In zdajci sem omahnila v njegove roke.

„Moj Bog, vsa bleda — Tinica!“ je vzkliknil pridušeno, sam bel kakor zid. „Ubožica moja... Nič se ne boj. Tinica, to mine...“

Oprezno me je vzdignil v naročje, nesel me na svojo posteljo in mi stregel tako genljivo, da me je smehljaj posilil. Ležala sem znak; notranji pritisk je pojenjal in trudnost olajšanja mi je

legala na trepalnice. Pavel je sedel na postelji ter me držal za desnico. Roke in ustnice so mu drhtele. Tiho sem mu potegnila s prsti po laseh, in čuvstvo mistične hvaležnosti mi je zalilo pogled z mokroto. Zdajci pa se je vzdramil.

„Povej, Tinica,“ je šepnil, tesno sklonjen nad menoj, „ali imaš to že dolgo?“

„Ne, danes prvič... Dopolodne, ko sve bili s teto v kuhinji, in zdaj... Čemu vprašaš?“ sem vzkliknila v bliskovitem občutku groze, ki je padla name kakor ogenj in led; nekaj brezdanjega se je odprlo v meni. „Kaj misliš, Pavle?“ In oklenila sem se ga z obema rokama, krčevito in obupno kakor ponoči v sanjah med valovi.

„Tinica, blagoslovljena bodi!“ je zamrmral pobožno in goreče, kakor v molitvi.

Široko sem ga pogledala in si nisem upala izmisliti svoje slutnje; on pa je šepetal:

„Vsak solnčni prah na svetu ima svoj namen, vsaka sladkost svoje naprej zapisano posvečenje... Lepota, dušica, ki jo vidiš okrog sebe, ni rojena, da ovne brez sledu, temveč, da spočenja novo; cvetke se odpirajo, da cveto druge za njimi, in človek ljubi, da klije iz slasti in mladosti nova slast in mladost. Tinica, ljuba moja —“

Položil je obraz v mojo dlan ter umolknil; vroče kaplje so se zbirale vanjo in pripovedovale, česar sam ni mogel izreči.

„Pavle!“ sem zavrisnila v neizmernem blaženstvu. „Dragi, ljubljani moj . . . Ti meniš —“

Pogledal me je nemo in pritrdil z očmi.

„— da je to najino dete!“ sem končala na njegovih prsih, ihteč od žarke, prekipevajoče sreče.

Moj Pavel pa je zdrknil na kolena; in kakor poljubljajo božje svetinje, tako je poljubil telo svoje ljube, ki mu je bilo v tem hipu dražje in svetejše od vse umetnosti na zemlji.

To je bila izpoved njegove ljubezni; spričo bogastva, s katerim me je obsula, sem mahoma pozabila vso svojo visoko pesem, vse zlate besede, ki sem jih bila pripravila zanj. Moje življenje od rojstva do današnjega dne se je pogreznilo globoko za obzorje, ognjena sla najinih objemov je zatemnela, in ure medlenja med rožami so bile komaj še revne kresnice ob vzvišenem solncu, ki se je užgalo nad nama . . .

Večerne sence so nama rezale pot, ko sva se bližala mestu. Na vogalu naše ulice me je čakala sestrična, vsa zbegana in razburjena.

„Tina, otrok božji!“ mi je zaklicala naproti.

„Kod hodiš vse popoldne? Mama divja po stanovanju kot furija . . . Odkraja sem jo mirila, potem pa nisem mogla več poslušati; nihče ne bi verjel, kako malo izbirčna je ta dama v svojih izrazih . . . Že dve uri te čakam s svarilom: palico je pripravila, da te pretepe.“

Pavlov smehljaj je ustavil tok njenih besed. Osupla naju je obletela s pogledom in zdajci iztegnila roke:

„Čestitam . . . Greš k nam, Gorjanec? . . . Moj Bog, ta strah in skrb!“

In zletela je naprej vsa srečna, da vidi nevarnost odvrnjeno.

„Pazita vendarle!“ se je obrnila na stopnicah. „In čakajta, da ji ukradem palico . . .“

Naš strah se ni uresničil. V okvirju vrat sem res zagledala gospo Kalanovo, ki jo je vlekla Gina z vso silo zadaj za krilo.

„Gospod Gorjanec!“ je kriknila teta s sršečimi očmi ter zavihtila palico v mogočni gesti. Gospod Gorjanec, od danes zanaprej —“

„— od danes zanaprej, milostljiva,“ se je poklonil Pavel z ljubeznivo ironijo, „je gospodična Tina Gramontova moja nevesta in vabi vas in

gospodično Gino na svojo poroko, ki bo v nedeljo tri tedne; ura in kraj se posebej naznanita.“

Tetina palica je omahnila in padla z ropotom na tla.

„Vseeno, vseeno...“ je hotela deklamirati ogorčena matrona v komaj razoroženi jezi, „recita kar hočeta...“

Premislila si je ter dala z mnogimi solzami in prizanesljivimi očitki zelo učinkovit materinski blagoslov. Ako pomislim, da je morala v tem kratkem trenutju zatajiti vse svoje skrito ogorčenje nad usodo, ki je bila oropala princesine sanje, da obdaruje in poveliča mene pepelko, ne morem odreči stari dami pohvale za toli značajno zmago nad seboj. Njenim dolžnim solzam so se pridružile Ginine in moje, in ni mi žal priznati, da so vrele vsaj te iz resnično ganjenega srca. Vse je bilo pozabljeno, vse odpuščeno; prav nič več nisem bila huda nanjo — saj je nosila enkrat tudi ona dete pod srcem in je bila sama takšno majčkeno dete...

Da morem zdaj poklekniti pred rajno mamico, skriti glavo med njena kolena in dejati:

„Češčena bodi, o mati, in blagoslovi me v svetosti svoje s trnjem venčane duše!“

XVI.

Tako tiho in žalostno je v našem stanovanju. Zunaj škropi hladni septemberski dež, sobe so prazne, kakor bi bili odnesli mrliča; kos življenja se je utrgal odtod, in zdaj šele čutim, da je rasel tesno ob mojem srcu. Zlatolaska nas je zapustila; njen srebrni smeh se je zadušil v ihtenju slovesa, nje drobni koraki ne begajo več okrog mene, in ko sem legla sinoči spat, se ni oglasila ob moji strani: „Tina, poljubi me...“ Včeraj se je odpeljala s profesorjem k morju, „da si zagotovi lep spomin na medene tedne“, kakor mi je rekla pred odhodom s svojo neukrotno posmehljivostjo. Tudi njo zdaj objemljejo moške roke, tudi pred njenimi lepimi očmi se je raztrgal veliki zastor; bodi ji dodeljeno zagledati srečo na oni strani! Žalovanje za njo visi kakor siv oblaček na mirnem nebu mojega pričakovanja.

Smili se mi teta Berta, ki sedi v svoji sobi za oknom in joče, tiho, neprestano, enakomerno kakor stara ura z obrabljenimi osmi. Z mrzlo slutnjo sliši nemara v svojem ihtenju siganje agonije, zakaj nje živa pot je končana; zdaj ostane še dolg oddih, dremotica zaslužne starosti, bela kava in godrnjanje, kakor ga tašči predpisuje dolžnost. Drugih opravkov nima več na svetu, in naj se ga drži še tako obupno, vendar se ne otrese misli, da žvižga vlak proti zadnji postaji.

Ona in vse, kar ima, obleka, stanovanje in pohištvo, vse je dobilo čez noč izraz siromaštva. Ginino židano krilo več ne šumi, njen fini solnčnik se več ne sveti v kotu, lakasti šolnički ne škripljejo po izhojenih tleh, njeni klobučki so izginili s postelj in foteljev; vonj njene čarne navzočnosti se je razprhnil, kakor ugasne luč med gledališkimi kulisami, in ležnivo blagostanje uradniškega doma z godnimi dekleti zija gostu sivo in raztrgano naproti. Še meni se zdi čaj voden, kosilo pičlo, tetin obraz popisan z runami bede; kako more biti šele nji pri duši!

Dan po zaroki mi je vzdihnila v zadregi:
„Le kako se bosta jemala, Tina, ko denarja ni? Vidiš, nič, prav nič ti ne morem dati; zadnji

vinar sem pobrala iz hranilnice, da kupim Gini tisto ubogo perilo in kar je drugega. Kdo bi si tudi mislil, da boš tako nenadoma... Saj veš, kar sem potrosila za Gino, je bilo njeno po očetu.“

„In moja mati,“ sem prestregla besedo, „je bila uboga: vem, teta, nič ne skrbite. Pavel hoče mene — denarja za onih bore par potrebščin ima sam dovolj; in razvajena nisva, ne on ne jaz. Grdo nehvaležno bi ravnala, če bi se zanašala na vas, ki imate tako dolgo usmiljenje z menoj.“

Teti Kalanovi je bilo vendar težko, in hotela mi je pokazati dobro voljo; sedla je k meni ter mi obljubila v uho, da kupi otroško perilo in voziček.“

Zardela sem in povesila oči.

„Čeprav sem huda nate,“ je končala teta. „Moj Bog, ako bi ne bil poštenjak —! In ti, ki sem te imela za tako pametno... Ampak mlado življenje je greh postrani gledati, še preden je na svetu; pleničice, v katere ga poviješ, bodo moje darilo — da mi ga prineseš katerikrat popestovat, starki zapuščeni.“

Uboga teta je začela z naslado uživati svojo zapuščenost; vedno jo ima na jeziku, in kadar bo že zdavnaj pri Strnadovih in kup otrok okoli

nje, bo še vedno trdila, da je sama ko kamen na cesti.

„Čeprav sem mislila, da bom prej zibala pri Gini!“ je dodala s sebičnim obžalovanjem.

„Kdo pravi, da ne boste?“ sem dejala jaz „Ako se s Pavlom dolgo pomudiva v Italiji, se kaj lahko zgodi... Za ono, tetka, pa lepa, srčna hvala; razen vašega dobrega spomina ne vzamem ničesar — ne bodite hudi.“

„Braniš se? Kaj se ti je zamerilo? Še tega veselja mi ne privoščiš!“ je vzdihnila očitljivo.

„Vse veselje vam privoščim, tetka. Samo tisto... tisto hočem šivati sama, do zadnje, do zadnje cunjice; in še mi bo težko, da jih ne morem tkati iz lastne srčne krvi...“

Teti se je milo storilo:

„Vsa materina si,“ je zamrmrala. „Tiha voda vroča kri, toda dobra, dobra... Ali mi je odpustila na onem svetu, da sem bila trda proti nji?“

In poljubila me je na teme.

Odkraja si je vtepla v glavo, da morata biti obe poroki isti dan; v materinski ničemurnosti je že naprej okušala ta zmagoslavni hip, kakor vojskovodja, ki hoče združiti lavorike dveh zagotovljenih zmag. Zakaj na tihem šteje vse sebi

v zaslugo — tudi moje, sam Bog ve, da; kakor prihaja luč od solnca, tako je možitev od matere, pa naj bo prav stokrat narobe. Starost se drži svojih dolžnih časti, in svatba, pogrebščina njenega gospodstva, bi morala biti po mislih tete Berte vsa posvečena njeni gloriји. Toda uprli smo se vsi trije, Gina, Pavel in jaz.

„Že ena ceremonija je priskutna,“ se je postavila sestrična po robu. „Moja svatba je moja stvar, genljivost me nič ne briga; imeti hočem tako malo pozornosti, kakor je sploh mogoče, veš, mama, in če ne boš mirovala, dekretiram ženinu kratkomalo civilno poroko.“

Prestrašena teta je iskala pomoči pri naju dveh:

„Ali premisli, Tina in Gorjanec bosta užaljena ...“

„Prav narobe,“ je izjavil Pavel suho. „Kaj meniš, Tinica? Če si tudi ti za civilno ...“

Ni mi treba povedati, da se je uboga teta s povzdignjenimi rokami odrekla svojim naklepom!

Z dragim sva že davno zgovorjena: poroka bo na vse zgodaj v samostanski cerkvi, brez slavja, venca, pajčolana, fraka in cilindra, v pre-

prosti potni obleki; iz cerkve se odpeljeva naravnost na kolodvor, in potem dalje, v jesensko jutro, goram naproti, in dalje, dalje pod njihovim snežnim bleščanjem, dalje, dalje na solčni jug!

Niti takšne poroke nočeva imeti, kakor je bila Ginina. Teta, ki je še na Dolenjskem sanjari o svatbeni pojedini in vsem običajnem sijaju ter se v dosego svojih namenov niti ni plašila dajati profesorju lehkomiselnih nasvetov, je vzlic hčerinemu ogorčenju izvojevala vsaj popoldansko uro, kočije, šopke tja do konjskih ušes in seveda tudi slavnostno toaleta; ženin, ki se je hotel postaviti z lepo nevesto, je odločno potegnil ž njo.

Sestrična je bila mila ko šmarnica in izprva sijajne volje; poreden škrat ji je plesal v očeh prav do malice pri teti. Potem pa jo je umorilo praznično razpoloženje, in pri slovesu je plakala, kakor da se ne vidimo nikoli več.

Zdaj, ko je svatba opravljena in je izsrebala poslednjo kapljico zadoščenja, preganja teto velika skrb. Že snoči sem jo brala v njenem pogledu; in davi je mencala, dokler se mi ni razodela v kuhinji:

„Kje je zdaj moja uboga ptičica, in kako ji je pri srcu!“ je zastokala, brišoč si rdeče oči. „Ali

veš, ponoči sem mislila na to . . . profesor vendarle ne zasluži take žene!“

„Tem več ima vzroka biti dobremu ž njo,“ sem se nasmehnila.

„Bogve ali bo srečna!“ je povzela teta Kalandova. „Sirotica je zmerom kazala vesel obraz, da mi ne bi težila srca; in vendar, njen jok pri odhodu . . . Tako čudno se je razpletel ves roman! Ko si je Gorjanec opomogel, sem vedno mislila: to bo par po milosti božji! On jo je gledal kakor monštranco, Gina ga je rada videla — in zdajci, kakor bi odrezal; tovarišija, prijateljstvo, da, o vsem drugem pa niti govora — saj si jo slišala. In ga je vendarle rada imela, še potem, ko je Ivan prišel; komaj na Dolenjskem je pozabila . . . Venomer se vprašujem, kaj se je zgodilo med njima?“

Premolknila je, pogledala me skoraj boječe in vprašala negotovo:

„Povej mi, Tina, po pravici . . . da ne bom nosila krive misli zoper tebe . . . Ali te je maral Pavel že takrat?“

„Ko se je razbilo? Pomirite se, tetka: ne takrat, ne kmalu potem; še dolgo, dolgo ne . . .“

„In tudi ne, ko je prišel Strnad? Tisti večer po plesu — pomniš, ko si bila tako čudna?“

„Tudi takrat ne, tetka; ne bojte se, Gini ga ne bi bila hotela vzeti. Sama sem upala, da se najdeta — privoščila sem jima od srca; in vse, kar je med nama dvema, je prišlo šele po zakroki.“

„Da, da, tega ni prav storila,“ je vzdihnila gospa Kalanova v materinski brezčutnosti. „Saj je vendar videla, da ti profesor ugaja! Ona pa, svojeglavka, si ga je privoščila za šalo in obvisela zares . . . Človeku se zdi prava kazen božja: da te ni odrinila takrat, mogoče bi se bila z Gorjancem vendar našla; to je drugačen mož! Ugled, slava . . . in kako se mu godi zadnje čase, kakšno bodočnost ima pred seboj! Eh, srečna boš, Tina, Boga zahvali,“ je dodala z vidno nevoščljivostjo.

Nisem ji zamerila, ne glede na hvalo mojega dragega: katera mati bi mogla čutiti, da ne cvete vsa sreča na zemlji za njenega otroka! Slišiš, ti ljubo, blagoslovljeno, pod mojim srcem?

„Tetka, bodite brez skrbi, tudi Gina bo srečna,“ sem odgovorila trdno. „Bogve kako bi se bila ohranila harmonija med njo in Pavlom; ali ste prepričani, da sta ustvarjena drug za dru-

gega? Ona je sama svoja, vladati hoče, in v profesorju ima moža, ki ji bo zmerom pokoren; Gorjancu pa treba žene, ki ljubi tiho, vdano . . .“

„Kakor ti?“ je dejala teta zamišljeno. „Da, če bo vse po tvojem. Ali tiha vdanost mine človeka . . .“

„Saj ste me videli, tetka, vsa ta leta; mami sem kdaj mrmrala? Ste kdaj čutili, da mi je težko živeti?“

„Težko živeti? Kaj nisi bila zadovoljna pri nas?“ je osupnila.

„Zadovoljna? Mogoče; kako ne bom zadovoljna, kjer so me sprejeli siroto brez matere in mi rezali od svojega kruha? Srečna nisem bila: strašno je živeti človeku, če nima ničesar svojega — ne po milosti in usmiljenju, marveč tako, ker je njegovo: ne žive duše, ne drugega. In jaz sem vedno hotela imeti svoje, tetka! Če bi Pavel ne bil, kar je, če bi bil poslednji berač ob cesti, šla bi za njim, ker ne morem biti dobra, ne morem ljubiti srečnih ljudi, ne morem dihati, ako nimam ničesar svojega, samo mojega na svetu. In zdaj sem mirna — zdaj imam.“

„Julija!“ je vzdihnila gospa Kalanova kakor sama pri sebi; debela solza ji je kanila v juho.

Odkar je rešena misli, kaj bi z menoj, da more preživeti stare dni pri hčeri, se pomalem dramijo v njenem srcu nežna čuvstva, v katera je nekdam tako pristransko zavijala Gino; kes se oglašča, in semtertja pade beseda, kakor bi hotela odkupiti staro krivdo. Revica ne čuti, da ne potrebujem ničesar več: niti če bi me kleče prosila odpuščanja, bi ji ne mogla odpustiti, ker nimam, nimam več česa odpuščati.

Malo dni še, in za Gino pojdem jaz. Vse moje drobne reči ostanejo tu; noben spomin na pusta pepelkina leta naj me ne spremi. Obleko in čreveljčke, v katerih sem hodila k dragemu, sem podarila ubogi mladi šivilji, ki stanuje pod streho in ima tako lepe, žalostne oči; morda najde v mojih šolnih tudi ona cesto k ljubezni, morda zavrisne pod mojo obleko tudi nji enkrat srečno srce.

Komaj sem ukradla čas za pisanje; radostne priprave me zasipljejo s skrbmi preko glave. Ko se odpelje Tina s svojim ženinom v južne kraje, bo elegantna mlada dama, in marsikdo se utegne ozreti za njo ter zavidati spremljevalcu. Obleka in vse drugo leži urejeno v ličnih novih kovčegih; nakupov in primerjanja ni bilo konca ne kraja,

denar za nabave pa je prihajal ves iz tetinih rok. Pavel prizanaša revni ljubi z mučnimi trenutki, on hoče, da prejme od njega le eden dar: njega, preljubega, ki je že davno moj. In še za to ne mara zahvale, marveč porabi vsako priliko, da mi pokaže, kako bogato je sam obdarovan.

Zadnje dni opažam v njegovem pogledu skrivnostno veselje, kakor bi vedel nekaj lepega, pa me hoče iznenaditi; vsa vprašanja so zaman. Tudi on, siromak, ima zdaj polne roke opravkov; prodal je menda vse slike razen svojih dveh.

„Poskrbljeno je, Tinica,“ mi je rekel včeraj, „da bova živela nekaj mesecev kakor evangeljske ptičice, ki ne sejejo in ne žanjejo: skromno, toda na solncu. Nobena senca ti ne sme temniti življenja na svatbeni poti.“

„O, saj bom srečna — sama s teboj!“

„Tvoja sreča,“ je povzel tiho in vroče, „je dragocenejša od življenja naju obeh. Ona pomeni srečo najinega otroka . . .“

Ali čutiš očetov blagoslov, ti zlato, nerojeno? O, pridi že, da slišim tvoj glas in te napojim iz svojih grudi!

Za ves današnji dan se je Pavel opravičil; in vendar sem ga videla dopoldne, ko sve se z

Jerico vračali s trga: nedaleč od samostana je stal na ulici z visokim, sivolasim menihom, ki mi je bil čudno znan, pa se ne morem spomniti, kje sem ga srečala. Pokimala sem dragemu, in ko mi je odzdravil, se je pater ozrl ter me pomeril z dobrim, zamišljenim pogledom, ki sem ga čutila še daleč za seboj.

Blizu hiše me je ustavila moja stara prijateljica, gospa Rožajeva:

„Nu, ljuba moja, še pomniš, kaj sem ti pre-rokovala o novem letu? In to ni vse; kadar bo listje spet rumenelo, bo Tina še mnogo srečnejša, nego je zdaj.“

Smehljaje me je potrepkala po licu s svojo materinsko roko.

Kje si, moj dragi? Morda sediš v zakleti vili, premišljaš igro življenja z našimi srci ter se poslavljaš z očmi od sten, ki so varovale najino srečo? Se veseliš jutrišnjega popoldneva, ko jih pridem tudi jaz še enkrat pozdravit? Nič več nisva tolikrat sama, odkar vedo ljudje, da sem tvoja: ti ne dovoliš prisluškovati umazanim mislim na pragu. Ali jutri ko se odpelje teta za ves dan, bom vendar spet pri tebi — še enkrat, preden ostanem zmerom s teboj. Še enkrat naj zveni

po milih prostorih najin smeh, še enkrat naj
strneta oreha svoj visoki šum nad najinimi po-
ljubi! Toda oprosti mi, zlati, ako zagledaš sredi
usmeva dve solzi v mojih očeh: dolgujem ju tvoji
sobici, ki je poslušala jecljanje najine sreče, dol-
gujem ju zapuščenemu vrtu, ki je osul vse svoje
rože na mojo svatbeno slast...

XVII.

Po osmih mesecih zakona sem nocoj prvič sama; vzlic Pavlovim prošnjam ga nisem hotela spremiti v Sieno. Vrne se komaj jutri zvečer, in tožilo se mi bo, kadar ležem spat in ne bom imela koga poklicati: „Prideš kmalu, predragi?“ Toda morala sem si urediti spomine, da jih zaupam dolgo pozabljenemu hranitelju svojih prigod. Zakaj vpričo ljubega nočem pisati; skrivaj bi rada končala povest o nesrečni in presrečni Tini ter mu jo kdaj položila na zglavje, majhno znamenje moje hvaležnosti, da je postal njen junak.

Svetla majeva noč miglja vsa v zvezdah nad cvetno Florenco. Città dei fiori! Če bi smela odpreti oknice nastežaj, kakor jih doma odpiramo, da nam posteljejo mlačne sape s svežim dehtenjem naših severnih trat, potem bi videla pod seboj iskrenje tvojih ulic, štrleče sence tvojih stolpov

in cerkva, in v daljavi onkraj Arna beli masiv katedrale, ki se zdi ponoči tako lahka in zračna, da plava iz lučne globeli piazzze liki pravljíčna sanja, srebrna pesem o mramorju k temu nebu brez nijans in hrepenenja; v odsevih večernih svetilk bi se lesketale pod menoj mlakuže opevane reke, toli pestre v bleščanju florentinskega jutra in tako umazane v solncu florentinskega dne!

Ali okno mora ostati zaprto vsaj z redko ploskvo tenčice, da ne planejo moskiti na mojega dečka, ki spi... In nič mi ni žal te južne scenerije; ob njeni sliki bi se spomnila preveč živo, koliko širje se odpira človeku srce v naših podgorskih nočeh, pod dobrimi, modrimi zvezdami domačije; namesto spominov bi zapisala zgolj njeno ime, ki ga je dolbla sleherna krasota juga le globlje in svetleje v mojo dušo.

Z nasmeškom mislim zdaj na svoje davno koprnenje po zemlji oljk in pomaranč; bilo je sen, tako žareč in polhen gloriije, da me je bilo natihem strah njegovega uresničenja. Potem bo vse izpolnjeno; katera želja mi še ostane, kaj me bo še veselilo? Zdelo se mi je, da mora vse ugasniti v meni, kadar se ustaviva z možem roko v roki nad zalivom mojih sanj; z lenim, praznim

srcem se obrnem od njega ter postanem vsakdanji človek, natura enako dolgočasne vsebine kakor vse, ki so me kdaj odbijale. Hvala Bogu, teh oljčnih gajev in morskih zalivov, cipres in pinij, palač in kampanilov poznam zdaj več, nego sem mislila, da jih more biti; lepi so vsi — toda lepša je dežela onkraj teh golih gor, lepše so naše planine, naša polja, tihe kočje naših ljudi in bele cerkvice nad njimi; slajša od misli, s katero sem nekdanj pozdravljala Italijo, je radost mojega srca, ki leti že danes njim naproti.

Od Benetk do Milana, od Ženeve do Rima in Vezuva, tja doli do Taormine sva prepotovala s Pavlom vso solnčno deželo; mnogokrat sva strmela nad njo; pozdravila sva nešteto pomnikov slavne preteklosti, ali največje čudo je bilo zmerom v naju dveh, in naju ljubezen je bila vselej tako mirna in jasna, tako veliko in močno sva jo bila prinesla že seboj, da se ni mogla više in lepše razžareti niti pod lavami Vezuva, niti v kraljevskih večerih na zadnji točki te latinske zemlje, kjer sega pogled do afriških obal. V Rimu, sredi slovesne maše pri Sv. Petru, se mi je zdajci zbudila grešna misel, da je otrok pod mojim srcem Bogu bližji kakor večno mesto in San Pietro

s papežem vred; in ko sem jo povedala Pavlu, je dejal smehljaje, da to že zdavnaj ve.

Ti, dete moje, si bilo angel varih, ki je čuval v meni, da je ostala sreča tvoje matere pokojna in ni izgorela na tujem kakor bengalski ognjemet; tvoja mala, še nezbujena dušica me vodi rahlo in nežno v lepši svet, kjer so vse ceste ravne in vsa polja zlata, nad njimi pa se blišči le eno sveetišče: visoki tempel materinske ljubezni. O, pomnim še, kako se mi je odvrčal pogled od vsega vnanjega mika na znotraj, k tebi, kako se je zbiral zmisel vsega mojega življenja v eni sami uri: ko ti zagledaš luč sveta! In čim bliže je prihajala, tem veselejša je bila, tem bolj sem čakala samo še tebe, pripravljena umreti v hipu tvojega rojstva, pripravljena živeti zate in s teboj.

Toda čudno mi je zdaj, ko listam po zapiskih prejšnjih dni: obličje nevoščljive pepelke mi je tuje, duša nimfe v zakleti vili ni več moja; edini ti, moj mali Jurij, si ključ, ki odpiraš mojo preteklost. Spančkaj sladko, ves rožnat sredi belega perila; tebe hočem gledati, ob tebi dramiti spomin . . .

V okolici Palerma sva se ustavila; Pavel je poiskal skrito gnezdece, dve sobi v pritlični hišici

z razgledom na morje, in me privedel tja rekoč:

„Tu se naseliva, Tinica, dokler ti mali Gorjanec ne zapoje pesmice, po kateri tolikanj hrepeniš. Varna pred mrzlimi vetrovi in daleč od hrupnega sveta počakava tvoje ure, in kadar bo mlada mamica spet lahko popotovala, se pomakneva više, bliže k severu...“

„In kdaj domov?“ sem ga vprašala.

„Kadar bodo zopet cvetle rože v naših krajih. Boš tu zadovoljna, Tinica?“ Pokazal je skozi okno, na mali vrtič in trto, ki se je vzpenjala ob zidu. „Glej, koliko lepote! Tu doli bodo padali tvoji smehljaji kakor jagode v pisan predpasnik; bodi vesela, draga moja, da bo veselo in srečno, kar prihaja.“

Ves čas se ni genil od mene. Hodila sva na majhne izprehode, previdno in legotno, da se ne bi utrudila; o, kako je bil v skrbeh! Ob lepih in mirnih dnevih naju je vozil star čolnar z romantično brado in teatralnimi gestami po morju, zvečer pa je sedel Pavel ob mojem vznožju, pripovedujoč mi zgodbe in spomine. Bog sam ve, koliko sva kramljala tisti čas; „meniti se“ nama je postalo sladka, intimna ceremonija, ki sva jo opravljala zvesto kakor otroci večerno molitev.

Utrínki ljubezni in preproste, skromne modrosti so prepletali najina besedovanja z neskončno dobrodejnimi žarki. Teh žarkov nisi dajala ti, krasna dežela; izviral so globoko v tihi pobožnosti najinih src, v ljubezni in sreči, ki sva jo prinesla s seboj.

„Ali bi se rada menila, Tinica?“ je vpraševal Pavel, kadar se je temnilo.

In že sem sklenila roke na krilu ter poslušala, oči potopljene v njegovih zrenicah.

Včasih je nežno položil dlan na moj život, kakor bi ga hotel blagosloviti ...

O, srečna in vesela sem bila do konca; bodi takšno tudi ti, preljubo moje, in če se oglasi otožnost v tvojem srcu, naj bo ljubeča misel na domačo zemljo, kakor jih je mislila tvoja mati, ko te je nosila!

Slikal je Pavel malo: komaj kdaj nagel pogled v prirodo, majhen izrezek iz življenja, igra jutranjih in večernih barv, zapisana v par kratkih potezah. Lov na tuje motive je po njegovem bedast in neodkritosrčen kakor afektirana raba tujih besed; on pravi, da je poslikal za svojih študij dovolj platna po drugih deželah, zdaj, v letih

mojstrstva, pa hoče poveličevati domačo lepoto. Če ga poslušam, kako se venomer domišlja zdaj tega, zdaj onega kotička pri nas in z besedami riše načrte, ki jih ima spravljene v glavi, mu verjamem nehote, in še tem rajša, ker utemeljuje ves prirastek moči in vse dobro spoznanje zadnjih časov s skrivnostjo svoje notranje sreče. Ali vendar mislim, da vem še drugi vzrok: Pavlov čopič je počival za potovanju, ker so hitele vse njegove misli otroku naproti. Hip za hipom sem videla v njegovih očeh in slišala v njegovem glasu odseve in odmeve nestrpnega očetovskega pričakovanja. In kako je naraščala njegova skrb za mene! Ako bi ne bilo ljubezni in hvaležnosti v mojem srcu, lahko bi rekla, da mi je ta trinoška opreznost proti koncu že kar grenila življenje in sem komaj čakala rešilne minute; hvala Bogu, da sva bila ogoljufala koledar moralnega malomeščanstva za cele blažene štiri mesece!

Da bo deček, je bilo že odkraja sklenjeno med nama; nobeden ni dvomil o tem. To se pravi, skrivaj sem večkrat pomislila, da sloni ves ta račun na hudo negotovi podlagi; kar tresla sem se pred razočaranjem, videč njegovo genljivo, zaverovano hrepenenje po nasledniku. Iz golega strahu

sem obnovila v spominu pozabljeni očenaš ter premolila marsikatero nočno urico, roteč Boga, naj mi pomore srečno prestati izkušnjo in me ne pusti že prvikrat na cedilu.

Lepega januarskega dne sem ležala vsa bleda in izmučena med blazinami najine široke postelje; izpolnjeno je bilo, in moja prošnja je bila uslišana. Mlada babica mi je kazala zgrbančeno stvarco, ki je kremžila obrazek na prvi jok; najina gospodinja, kuštrava petinštiridesetletna signora s huzarskimi brki in debelimi zlatimi uhani, ki se po trikrat na leto umiva in pudra po trikrat na dan, je sklepala roke ob mojem zglavju ter žlobudrala vame, bliskaje z belimi zobmi; Pavel in stari dottore sta skrivnostno momljala pri vratih. Le pomalem je padala v mojo trudnost luč spomina: mislila sem, da mi je umreti; Pavel, ki je slišal z vrta moj krik, je planil ves prepaden v sobo, pobral me s tal in me položil na posteljo; nato sem zagledala tuje obraze in trpela, trpela, o Bog, kako, ter se oklepala njegove roke, da ne bi šel od mene... In zdaj je bilo vse končano; moje oči so šle neprestano za rdečo stvarco, ki je bila moja kri in meso, in komaj sem verjela, da so se moje usode, moje

muke in slasti, moje sanje in objemi strnili v to edino drobno bitje. Toda čutila sem, kako živim vsa v njegovi majčkeni dušici in se ž njo šele začenja moje pravo življenje. Moj otrok je bil posvečenje ljubezni, materinstvo moja velika maša duše in telesa, in vse prejšnje zgolj pot k njemu, le blagoslov pred začetkom večne daritve. Neizmeren ponos me je prešinil ob tem spoznanju; zdelo se mi je, da plavam na svoji postelji kakor izvoljenka božja na rajskem oblačku! In zdajci smo bili sami, otrok v majhni posteljici zraven moje, jaz in moj dragi, ki je klečal pri meni ter mi poljubljal roko z mrmranjem brezumne, molitvene hvaležnosti... O, sreča, kam više naj me vzdigne tvoja perot?

Ime sva izbrala svojemu dečku, ali krščeni še ni, sklenila sva počakati vrnitve; če se ne bodo razpenjali nad njim romanski oboki in ga ne bodo gledali mramorni kipi, ki jih občuduje ves svet, bo zato krstni kamen od domače skale in voda iz naših tal, in kadar ga odnesemo iz cerkve, ga bodo pozdravljali jadrni oblaki slovenskega neba, pod katerim naj raste moj sinko v moči in pogumu kakor njegov svetnik in vsi davni hrasti naše dobrave, ki so nosili njegovo ime. Najin

Jurček bo krščen doma, v samostanski cerkvi, kjer sva se poročila.

In zdaj se spominjam genljive podrobnosti pri svoji poroki; naj bo zapisana v tej zgodbi, kakor je zapisana v mojem srcu.

Ko nama je položil pater štolo na roke, sem mu ostreje pogledala v obličje: bil je tisti, ki sem ga videla nekaj dni poprej govoriti s Pavlom. Lepa starčevska glava z drznim nosom in žarkimi očmi me je presenetila od blizu še bolj nego prvokrat, zlasti ko sem opazila drget njegovih ustnic in drhtenje njegovega glasu ter prestregla rosno toploto pogleda. In mahoma sem ga videla v duhu dosti mlajšega in krepkejšega, kako je sedel pri nas ter me ujčkal štiriletno deklico na kolenih, kramljaje z mojo ubogo rajno mamico . . . O sladka, radostna beseda, ki je nisem nikoli izrekla, kako vroče te je tisti hip zaklicala moja duša! Odkod je vedel Pavel materino skrivnost? Meni ni bil povedal ničesar; ali jo je zamolčal tudi njemu, da iznenadi oba? Mož in žena sva vstala izpred oltarja; toda Tina ni bila samo žena, bila je tudi hči in toliko da ni padla pred patrom Kristijanom na kolena ter vzkliknila: „Oče, oče, pojdi še ti z menoj!“

V železniškem vozu sem prijela ljubega za desnico ter šepnila tiho:

„Hvala ti . . . Kje si našel patra Kristijana?“

„Že tri leta je zopet tu; mari ga še nisi videla?“

„Samo zadnjič s teboj . . . Kaj — veš?“

Pavel se je nežno nasmehnil:

„Ničesar ne vem, Tinica; toda vse, kar misliš v srcu, je res . . . Zahvaljevati me nikari, saj je bilo tako lahka reč in — moj sveti dolg, pripraviti mil trenotek človeku, brez katerega bi vse moje sreče ne bilo! Toda s teboj vred, ljuba, sem pogrešal nje, kateri se ne morem več izkazati hvaležnega . . . Molčiva, Tinica, o njeni skrivnosti; ali kadar ti bo solnce najlepše sijalo, ne pozabi se v srcu spomniti matere in — očeta Kristijana . . .“

Da, on bo krstil mojega Jurčka; če molitve le količkaj pomagajo, njegova bo močna in vroča kakor nobena, in če imamo vsi skupaj res očeta nad oblaki, ona bo letela naravnost k njegovemu tronu ter mu oklepala noge, dokler se ne nasmehne v srebrno brado in ne iztegne desnice k blagoslovu.

Moje moči so se naglo vrnile. Marec in

april sva užila na Capri; živo mi je v spominu Tiberijev grad, višnjeva jama in blede lice Maksima Gorkega, ki sem ga tolikrat gledala veslati v belem čolnu, z očmi zamišljenimi v valovanje domačih stepi.

In zopet sva v Florenci, da jo vidiva v najbohotnejšem cvetju ter vzameva slovo od njenih znamenitosti, h katerim se menda ne vrneva nikoli več. Pavel, ki je govoril nekdanj s tako vznesešnimi besedami o tej žlahtni zemlji, se čuti danes tujca na njenih tleh; z mano vred se mu toži po gnezdu, ki ga spleteva sebi in sinčku tam gori pod našimi hribi. Pred dvorcem Della Signoria, ki s svojim drznim stolpom nad kocko zgradbe tako čudovito spominja ošabnih florentinskih gospodov, me je nedavno spet opozoril na to v kamenu izraženo misel, potem pa je dodal:

„Prejšnje dni sem ga ljubil kakor živega prijatelja; njegova popolnost je bila eden temeljnih stebrov mojega sveta. In kadar grem zdaj mimo njega, se mi zdi, da ga slišim govoriti mrzlo in prezirno: Samemu sebi sem vstal pred stoletji, ne vam, tujci, ki vam denar odkriva mojih stavbarjev ponosno zapuščino! Vaše občudovanje me ne časti, moja lepota se zapira pred vami

kakor vse, kar je žlahtnega in ponižanega, dragocenega in za sold razstavljenega v komediji; nikoli, nikoli me ne boste razumeli, ne vi, ne podli dediči moje slave! Čemu iščete v nas častitljivih spomenikih, kar mora najti vsaka doba, vsako pleme in vsak stvarjajoči duh v svoji lastni globini? Moje pokolenje se ni učilo drugje in ni iskalo krasote na tujem, postavilo me je iz sebe, svoje duše simbol; vrni se domov, o barbaro, ki te mrzi še tlak pod tvojimi nogami — vrni se in stori takisto!“

Pomolčal je in dodal čez minuto:

„Vsak dan govoriva o teh rečeh, in vendar, ljuba moja, ti ne morem izraziti vsega; preveč globoka skrivnost je to spoznanje domovine iz daljave . . . Odkar sva se spravila na pot, mi je pri duši, kakor bi stal na barki, in ona, domovina, bi se vzdigovala pred menoj iz morja, čim bližja, tem širja in strmejša; težko je pristati, ali vsi obeti leže na njenem bregu, vsi blagri, vsa krona življenja. Krištof Kolumb gleda s krova svojo Indijo, tisto pravo, ki ni več prikaz hrepenenja, in dobri veter ga nese naravnost.“

Vroč se je ozrl name, kakor bi hotel reči:

„Za vse to hvala tebi in najinemu otroku . . .“

Če zdaj pomislim, da je hotel bežati pred ljubeznijo!

Nedavno sva se vračala zvečer iz Cascinskega parka; hitela sva, zakaj skrbel me je mali, ki sem ga bila zaupala gospodinji, signori Margheriti. Pod nabrežnim zidom so škrlatele kaluže Arna v zahajajočem solncu. In tam naju je prehitel eleganten avto; krasna dama se je nagnila iz njega ter gracijozno pozdravila Pavla z roko. Množica se je ozirala za njo in na naju; ljubosumnost me je popadla, da sama nisem vedela čemu, in hkrati se mi je zazdelo, kakor bi bila nekje že gledala te višnjevočrne lase, ognjevite oči in bujno sladka usta.

„Si jo videla?“ je zdajci vprašal moj mož. „Kaj je več ne poznaš?“

Tedaj sem se spomnila podobe, ki je odločila mojo usodo, in sem v duhu zagledala golo krasotico na beli medvedji koži:

„Giulia!“ sem vzkliknila nehote.

„Da, ona; prav, da si jo videla. Ravno snoči sem zvedel njene zadnje aventure. S knezom sta že dolgo sprta; ko je zapravil pol imetja za njene kaprice, konje, avtomobile in dragoceno lepoticje, ter ji postavil dve res knežji vili, eno tu in drugo

v Nizzi, je oddala njegovo mesto simpatičnemu lancirskemu kapitanu. Tudi ona, ubožica, je hotela videti, ali more biti ljubezen sama sebi namen.“

„In knez?“

„Skesal se je darežljivosti in se zaletel v nasprotno stran; ti stari gospodje so nepreračunljivi. Po dramatičnem prizoru z zaljubljeno dvojico se je odpeljal v Monte Carlo delat pokoro za svoj jesenski roman; opravil jo je tako širokopotezno, da je ostala vsa njegova zemeljska last na zeleni mizi, še preden je utegnil pozabiti Giulijo. S poslednjimi franki se vlačí zdaj za njeno senco, takšen, kakršnega vidiš...“

In z glavo mi je pokazal visokega, sključnega starca, ki je naglo krevsal ob palici mimo naju; ponošena obleka je pričala še zdaj o fini krojačnici, na redkih, nepristriženih sivih laseh je čepel slep cilinder, v blodnih očeh in še vedno prevzetnih črtah strniščastega lica je ležala srepa toga, in prosta roka mu je od hipa do hipa zakrilila v čudni gesti, kakor bi hotela zgrabiti nekaj bežečega za vihrajoči pajčolan. Streslo me je, ko sem preletela v duhu njegovo istorijo; instinktiven stud nad sivolaso hotljivostjo mi je pokazal Giulijino nezvestobo v skoraj prikupljivi luči.

Bogve kaj jo je bilo pehnilo v njegovo naročje; zdaj se mu je iztrgala, vrgla se v svobodo — prav je imela sirota!

„Srečna ni in ne bo nikoli,“ se je oglasil Pavel, kakor da mi bere misel na obrazu. „Vse svoje zaklade bi dala za najino zadovoljnost, če bi mogla obnoviti cvet mladosti, ki ga je pustila v objemu starege satirja. Eh, dušica, koliko bogatejša si od nje!“

Meniš, da ne vem, predragi? Toda ponagajala sem:

„Te nič ne miče biti na mestu njenega kapitana?“

„Saj veš, da sem imel priliko; pri vsej svoji skromnosti bi si bil upal izpodriniti njegovo svetlost, da mi je prišlo na um. Toda želel sem tovarišice, kakršno sem našel; tujka, Tinica nikoli ne razume najglobljega, kar nosi človek na srčnem dnu... Čutom se rode neveste pod vsemi nebesi, ali duši je obljubljena samo ena, in tista nas čaka doma...“

„In ti jo imaš? Povej zdaj, po osmih mesecih!“

„Imam jo, draga, in vsak dan me je sram, da še nisem po zaslugi dotehtal njene cene. Ti

si kakor ljuba knjiga s pravljičami, zmerom lepšimi in modrejšimi, čim večkrat jih otrok prebira. Da, modrejšimi: s teboj sem se naučil najvišje modrosti, ki se nič več ne širokousti o velikih rečeh, ampak živi pobožno in preprosto kakor cvet na loki ter hvali solnce, da sije kamenju in ljudem.“

„Tudi jaz sem jo spoznala... Čutiš, dragi, kako mirno in varno naju zdaj odnašajo dnevi? Meni se zdi, da plavava v topli, čisti vodi brez vrtincev in valov; mnogokrat se čudim natihem... Odkraja si se moral ti boriti z mojo slabostjo, potem sem morala jaz s tvojo negotovostjo; in zdaj sva tako močna in pokojna in veva oba zmerom isto, pravo pot.“

Pavel je stisnil moj komolec tesneje k sebi.

„To je sreča naivnega življenja. Imenovala sva jo s tujimi imeni, toda klicala sva vendar samo njo, edino veliko in pravo srečo tega sveta; zorela je v naju, ko je še nisva poznala, in zdaj sva zveličana v njeni tihi skromnosti, kakor so bili nekdanj svetniki blaženi v svojem preprostem bogu. Vidiš, ljuba, naj se človek še tako zaleti v oblake — če je izvoljen, se ustavi nazadnje tam,

kamor sta prišla že praded in prababica in vsi drugi dobri, naivni ljudje.“

Spomnila sem se objemov, v katerih so utihnili najini dvomi, pomislila sem na dete, ki nama je povedalo s svojim prvim krikom več, nego stoji v vseh knjigah človeškega rodu...

Ti spiš, obožavano dete; in mati, ponižna dekla tvoja, te gleda kakor najsvetejše in čaka, kdaj se oglasiš ter ukažeš hrane iz njenih prsi: sladko so jih žgali poljubi, toda slajša jim je žeja tvojih ust! Ali potrebuješ luči mojih oči, daritve mojega življenja? O povej, da te smehljaje ogrnem ž njim!

Ali že sanjaš kdaj? Včasih premišljam, kako sladko bi bilo trpeti zate vse muke pekla in pogubiti vso svojo srečo za ene same tvoje sladke sanje... Zakaj ti si bolj jaz od mene; kar pomeni tvoja mati dobrega in svetlega, je vate položenol! Ti bodi živo drevo, jaz vdana zemlja, ki hrani tvoje korenine...

Kmalu, kmalu, dete moje, ti pokažem drugo nebo; vse njegove bele ovčke bodo tvoje, vse ptičke pod njim bodo tebi prepevale. Kaj briga naju dežela pomaranč s svojimi dvorci in cerkvami, kaj stare galerije in beneške gondole,

knezi ob beraški palici in krasne Giulije, kaj puhli znanci kakor slavni Slepokiškin!

Toda prav njega ne smem povsem zamolčati. Mož je nekdam priporočil Pavla Giulijinemu oboževalcu in pomeni tedaj uvaževanja vreden kamenček v podzidju moje sreče; razen tega je postal v pičlih štirinajstih dneh, odkar se pozna, najnedvomnejši vseh tistih mojih uspehov, ki me tem manj vesele, čim več bi jih lahko naštela. Da, ljubi črni zvezek, gospodje mi dvorijo za stavo in najpoetičnejši med njimi je vsekakor znameniti kritik Timoša Slepokiškin. Zabavna oseba je, s svojim epikurejskim trebuščkom, štirimi podbradki, krtačastimi brkci, radovedno zavihanim rdečim noskom in genijalnimi lasmi ob nenaravno visokem čelu. Ali je radevolje šel, ali ga je ruska matuška spodila „za granico“, kdo ve? Glavno je, da živi v teh krajih že najmanj dvajset let in govori laščino — kakor pravijo — s sijajnim moskovskim akcentom. Italijo ljubi do norosti, zlasti rad pa se obhaja z rujnimi sokovi njenih trt; nikoli ne pride k nama, nikoli ga ne srečava na cesti, bodisi pozno ali zgodaj, ne da bi mu sijala z lic in v prebrisanih mišjih očescih mnogoterna zarja, ki jo netijo Chianti, Frascati in Orvieto poleg ne-

šteti „konjačkov“ in drugih žlahtnih eliksirjev. Ni se čuditi, če je v svojih besedah vznešen in čuvstven ter ima ljubezen vselej na koncu jezika. Smejem se mu, kadar sva hipec sama, zakaj v Pavlovi navzočnosti se trudi biti pametnejšemu. Tuintam je najin cicerone; in ko počivamo v oštariji, mu izproži vsebina trebušate opletenske zmerom besedico ali dve v počaščenje slovanskih bratov.

Toda ironično se je smehljajal, ko sem mu pravila, da nas je doma samo poldrug milijon, pa držimo vendar svojo zemljo že več ko tisoč let, in jo še bomo, še bomo, in je ne damo nikomur!

„Zabaven narod!“ se je namuznil. „Le kaj vam pomaga vse to? Ali je taki peščici vredno živeti?“

In dva dni nato sem ga slišala, kako je v laški družbi pri sosednji mizi nazdravljajal junáškemu pohodu Italije v Gorico in Trst.

Eh, Timoša Slepokiškin, zakaj ne razumeš mojih oči! Potem bi vedel, kako te zaničujem, kadar mi tvoja neumna blebetava dušica liže stopala! Zares te povprašam, preden se razideva:

„Povej, ali je pri vas še mnogo takih ptičev? Napiši jim, prej ko moreš, da nam ni prav

nič gorko od bratovske ljubezni; sporoči, da ne potrebujemo nikogar — Bog oče nebeški, dokler znamo Slovenke roditi!“

Ena mati, ena sama, stori za svoj narod več kakor vse vaše pijane zdravice; in Tina ima še bogat program . . .

Moj Jurček, moj prvi, me kliče. Pij, detece, pij, da boš enkrat silen kakor sveti Jurij nad zmajem!

In zdaj spančkaj, zlato; mamica ti šepeče kako dober in moder je rod, kateremu te je dala . . .

XVIII.

Dve leti sta minuli kakor dve minuti; ali je čas do konca tako lehkonom? Kadar sem čisto sama in se zamislim v jasni mir, ki me navdaja, me je skoraj strah starosti, ki bo zdajci tu, in smrti, ki pride vedno prezgodaj. Rada bi našla lek, da bi tekli dnevi počasneje in bi utegnili izsrebiti vsakega posebej do dna; tako pa, komaj pogledam v bleščanje enega, že beži drugi mimo, in tretji, in četrti. Malo manjka, da mi ni tesno od same sreče; kadar se ponoči zbudim, ugibljem pogosto: kaj če le sanjam in bo treba mahoma odpreti oči v bogve kako grdo resničnost? Ali tedaj se vzdignem in prestrežem z licem toplo moževo dihanje; vstanem, po prstih se splazim k posteljicam svojih malih ter jih poiščem z roko: vse je res, srce, tvoja blaženost ni prevara, ni sen...

Po najini vrnitvi v domovino sem čakala

od dne do dne, kdaj me Pavel odpelje na kmete; njegov namen zapustiti mesto je bil tako trden, da pred odhodom v Itatijo ni niti skrbel za pohištvo in nisva imela drugam pod streho kakor v vilo nad mestom, kjer so naju pozdravili s praga spomini tolikih srečnih dni. Tam sva ostala do letošnje pomladi; Pavel je vsak dan obetal in zmerom odlašal, tako da sem že ugibala, če se ni skesal. Uredila sva se za silo, ne da bi čutila pomanjkanje te in one reči v svojem tihem, milem življenju. Moj dragi se je preobložil z delom, slikal celo vrsto portretov, prodal na razstavah kakor nikoli prej; ljubosumno sem morala prežati na urice, ki jih je posvečal meni. Vsakovrstne skrbi so mi skrivaj težile srce, ko sem opazovala igro utajenih misli na njegovem obrazu ter si belila glavo, zakaj ostaja po cele dni na slikarskih izletih, ne da bi me kdaj povabil s seboj; toda ljubeči sijaj njegovih oči je zmerom odgnal krivično sumnjo, da me ni premogla. Gotovo je snoval natihem velike načrte, pripravljal mojstersko delo — tako se mi je izgovarjal — in posvečal mnogo časa opravkom za umetniško društvo, ki se je pod njegovim vodstvom v kratkih mesecih tako nadepolno razvilo. Denarja je

prinašal nemalo, čeprav me je opominjal, naj varčujem, ker ga bova kmalu potrebovala; šele pozno sem zvedela, da mi je zamolčal več ko polovico izkupljenih vsot...

Medtem je napočil letošnji maj; Jurčku se je bila pridružila črnooka Metka, in najmlajše, ki ga pričakujem čez nekaj tednov, je bilo tudi že na potu. Prekrasno leto je razsipalo po deželi ves svoj pomladnji kras ter jo izpreminjalo v eno samo cvetočo in dehtečo oblubo rodovitnosti; še stari ljudje so trdili, da ne pomnijo izlepa tako blagoslovljene vesne. Pavel se je vozil skoraj vsak dan na Gorenjsko, in kadar sem tipala zdaj z leve zdaj z desne, kaj pravzaprav snuje na svojih izletih, me je tolažil z zvitimi pravljicami o veliki pokrajini, ki jo slika tam zunaj, pa je zaradi obsežnosti ne more voziti domov; hvalil se je, da prekaša vse, kar je ustvaril doslej, in ko sem jo tembolj hrepenela videti, me je tolažil, da bo kmalu gotova.

Verjela sem in nisem verjela; težko mi je bilo dvomiti o njem, in vendar sem čutila za njegovimi povestmi skrivno početje, ki mi ga odvzemlje zmerom bolj ter nevarno izpodkopava moje brezmejno zaupanje vanj. Ali se me je res

naveličal, da si krade toliko časa v bogve kakšno zabavo? Grda misel je trkala na srce tem trdovratneje, čim obupneje sem tiščala vrata; z eno besedo, moj položaj je dobival skrajnje znake napetosti in tesnobe. Ko so prišle povrhu še Binkošti, sem z grozo pomislila, kako neznosno mi bo sami doma, ko bodo hitele druge z možmi in otroci v prirodni raj; sklenila sem presekati zagonetni voz, naj se zgodi, kar se hoče; še očitke, sumničjenja, solze in omedlevico sem si pripravila, da zbudim vsaj njegovo sočutje ali izvabim ogorčenje, česar z mirnimi sredstvi ni moči dognati.

Ko se je vrnil Pavel na binkoštno soboto zvečer ves zasopel in prazničen s kolodvora, sem ga sprejela molčečneje kakor po navadi, s srcem utripajočim v zavesti, da me čaka še nocoj zmaga ali poraz v prvem domačem prizoru mojega zakona. In jaz nesrečnica sem si bila risala skupno življenje kot nepretrgano pastirsko idilo, kot nežen izprehod pod nebom brez najmanjšega oblčka!

„Zakaj si hud name, Pavle?“ sem začela po večerji, da izprožim usodni plaz.

„Hud?“ je zategnil tako nedolžno in hinav-

sko hkrati, da so postale v moji razmučeni domišljiji vse najstrašnejše možnosti zdajci gotova resničnost.

„Da, hud; iz ljubezni me vendar ne puščaš po cele dni same doma; iz ljubezni se ne odpelješ jutri in pojutrišnjim spet na Gorenjsko k svoji sliki“ — tej besedi sem dala senčico pikrega poudarka — „dočim bom jaz begala po sobah in vrtu, obtoževala se ter izpraševala vest, kaj sem storila, da ti ni več obstanka pri meni in pri malih dveh...“

Prvi drget joka mi je stresal ustnice. Pavel je najprej osupnil, potem pa se je skrivilo njegovo začudenje v droban, komaj viden nasmešek.

„Hm —“ je dejal, kakor bi zbiral orožje v svojo obrambo, „Tinica potemtakem ne veruje, kar sem ji pravil o svojih potih in opravih?“

„Ne!“ mi je ušlo v brezobzirnosti mojega obupa. „Mari si me imel za tako neumno?“

„In je pomalem potuhtala, da moram imeti prepovedano znanje, ki me vabi iz kroga moje rodbine in kateremu se v svoji brezdanji malopridnosti ne znam ustavljati — kaj?“ je nadaljeval z očitno ironijo.

„Da!“ sem bleknila, in Bog mi je priča, da

bi se bila še tisti hip skesala besede, če bi se moj Pavle ne bil tako brutalno zagrohotal.

„Joj pomagaj,“ je povzel, ko mu je nekoliko odleglo, „zdaj vidim, da pride sleherni greh enkrat na dan . . . Nič drugega mi ne preostaja, kakor da se ga zgrevano izpovem ter prosim zveličavne pokore in odveze: da, Tinica, res je, goljufal sem te od kraja do konca, vso hudobno zvijačnost in ležnivost svoje moške nature sem napel, da te ukanim; ali ti bistra glavica si me potuhtala! Toda povej,“ je obrnil nenadoma, „kaj ne, da si me hotela nocoj trdo prijeti — z drugimi besedami, da si mi skuhala posebno večerjico, ki je doslej še nisem okusil?“

Nisem mu mogla odgovoriti: jokala sem, kakor da mi je zdajzdaj umreti, in ne po sporedu, ampak iz globine svojega nesrečnega srca. Pavel mi je siloma privzdignil glavo ter nadaljeval z mehkim, skoraj užaljenim glasom, ki se ni prav nič prilegal vlogi skesanega grešnika:

„In zdaj ti povem, prismojena Tinica, da ti je bila izpoved namenjena za nocojšnji večer, če je prav ne bi bila iskala, in sem se vrnil z besedo na jeziku: jutri, ljuba ženica, na sveto binško nedeljo, obleci praznično sebe in sinka, pa

tudi Metko vzemi s seboj; gledat pojdemo, kaj sem uganjal na svojih skrivnostnih potih . . . Zakaj delo je opravljeno, in ker je bilo namenjeno tebi, norček, samo tebi, se mi neznansko mudi slišati, ali si zadovoljna.“

„Pavle!“ sem vzkliknila v burni radosti, kakor bi mi bila padla gora od srca, „odpusti, moj zlati! Daj, da te poljubim . . . Da, jutri pojdemo vsi štirje gledat tvojo sliko!“

„Aha,“ je dejal okrutnež z maščevalnim zmagoslavjem, dajaje se poljubljati, kakor bi ga brivec penil, „zdaj poje druga: vsi grdi očitki so pozabljeni, in jutri pojdemo gledat mojo sliko . . . Ne, Tinica, kaznen mora biti; slike ne boš gledala, ker je ni!“

„Ampak —?“ sem se splašila iznova.

„Ampak nekaj vse lepšega, nekaj, česar boš stokrat bolj vesela; tako dragocen je dar, ki sem ti ga pripravil, da ga zasluži samo čisto, izpokorjeno srce. In zato ti nalašč ne povem, kaj je; prav do konca ne, dokler sama ne vidiš.“

Do polnoči sem mu prigovarjala, pa ga nisem mogla izneveriti besedi; strašni človek je bil menda ugenil, da ne more trpinčiti ženske huje nego z neutolaženo radovednostjo.

„Pavle,“ sem vzdihnila nazadnje, „saj vidiš, da ne bom mogla spati!“

„Ni treba,“ je zamrmral ter se obrnil v postelji. „Žalila si moja najsvetejša čuvstva; tudi jaz imam svojo zakonsko čast.“

To rekši je mirno zaspal. Tedaj sem se ujezila, začela šteti, naštela do štirinisoč in zadremala. Drugo jutro me je stresel Pavle za ramena, ko se je komaj danilo, in priganjal k naglici, kakor bi bil sam nestrpnejši od mene. Vso pot se je norčeval:

„Vidiš, Tinica,“ je rekel v kupeju, „nov sumljiv dokaz moje prevare: peljemo se mimo kraja, kamor si mislila, da hodim. Kam? Še daleč; nič ne povem. Gluhonem sem postal od sinoči . . .“

Vlak je drdral čimdalje više med gore, in pokrajina s svojimi temnimi gozdovi, nežnim zelenjem listnatih dreves, sočnimi dolinami in ljubkimi vijugami vodnih strug je postajala tako krasna, gorovje nad njo se je bleščalo tako veličastno v pomladnjem solncu, da sem nehote zaželela, naj bi me vozil še dolgo tako v negotovost in me natezal kolikor mu drago, samo da bo tem lepše in slajše, kar me čaka na koncu. Nič več mu nisem zamerila, da ne pove, zakaj

svetli izraz njegovega obličja, ko mu je stal Jurček na kolenih ter gledal ploskaje z ročicami v prekrasni binkoštni svet, mi je pričal, da je vsa njegova neusmiljenost le trnjeva pot k veselju, ki me čaka. Sama pri sebi sem izkušala ugeniti, kam se peljemo in kaj bo tam; solze so mi silile v oči od napornega mišljenja, toda odgovora nisem našla, in Pavel se ni dal omečiti. Prav ondi, kjer se mi je kraj zazdel najlepši, pa je nenadoma vstal in pograbil našo skromno prtljago:

„Izstopiti moramo, Tinica; kraj mojih zločinov je blizu.“

S svetlimi očmi nas je posadil v koleselj, ki ga je čakal pred ličnim kolodvorom. Obriti oča s pipico je pognal konjiča, muzaje se važno, kakor bi vedel tudi on nekaj posebnega. Pavel je spotoma komaj govoril; ves njegov obraz je pričal, da mu vzbuja bližnji obračun več srečne nestrpnosti kakor strahu. In vendar se ni izdal z najmanjšo besedo; eh, šele zdaj sem okušala vso moč njegove volje!

Cesta se je vila v veselih lokih ob lesu in čez polje, kukala zvedavo v tolmune čiste gorske rečice ter švigala v sela s prijaznimi belimi poslopji in okroglimi gorenjskimi mamkami na pra-

govih. Kmetski vrtiči so bežali mimo kakor zelenopisani smehljaji, aromat dima, sena in goved je buhal v nas, menjavaje se z vonjavo trat, ki diše tod čisto drugače nego v široki ravnini. Po cerkvah je zvonilo k deseti maši; trumoma so nas srečavali ljudje v košati praznični obleki, radovedno mereč prve mestne goste v planinskem zatišju. Zdajpazdaj je kdo privzdignil klobuk; videla sem, da ima Pavel znance v tem lepem kraju; izpred samotne bajte je privriščal kodrolašček v krilcu: „Tukla, tukla!“ — in malo je manjkalo, da ga nismo povozili. Očanec je ustavil, Janezek je dobil zavojček belega in rdečega „tukla“, in spet je tlesknil bič, svetlobedra prama je prhala po klancu navzgor. Dolinica se je stesnila, zavili smo na stransko cesto, še enkrat nas je pogoltnila jelova senca — nato smo skoraj trčili ob hrib, ki se je razkoračil pred nami kakor trebušata kmetica s prečedkanimi hišicami v židanem predpasniku. Nasproti vasi se je razprostirala solnčna kotlina; onkraj nje je temnel na eni strani gozd, na drugi se je svetila gola skala v nedeljskem solncu prav tik do neba, in vmes med obema je igralo mirno srebrno bleščanje.

„Jezero leži tam,“ je odgovoril Pavel mo-

jemu vprašujočemu pogledu. „Popoldne ga boš videla, s čolnom se popeljemo na ono stran. Nu, duša, kako ti prija moj skriti kot? Ali sva imela v Italiji kaj enakega?“

Ah Bog, že naprej me je bolelo srce, ko sem pomislila, da se bo treba spet ločiti od tega paradiza!

Cesta se je utrnila v bregu z vasico vred; više gori je vodila bela, s peskom posuta steza k veseli novi hiši z visokimi stopnicami in podzidanim vrtom, ki se je smejala izmed sadnega drevja daleč tja v krasni razgled. V njeni vnanjosti me je iznenadila mična spojitev kmetskega doma z okusno udobnostjo vile; široka okna so se bliskala, strešniki so bili rdeči in sveži kakor jabolka. Pred vhodom sta fofotali trobojnici na dveh ovenčanih mlajih, in v sredi med njima je visel napis: „Pozdravljeni!“ Pavel je vzdignil Jurčka na ramo ter zavil naravnost po stezi navkreber.

„Dober znanec je tu doma,“ mi je pojasnil z žarečim obrazom. „Pri njem se ustavimo, ako ti je prav.“

Slišala sem za hrbtom poluglasni razgovor vaščanov in otrok, ki so nam sledili ter gledali

za nami izza vogala; očitvidno smo bili predmet nenavadne pozornosti. Zmerom bolj čudno mi je prihajalo, zlasti ko smo stopili v hišo. Vežni tlak, preproga, stene, vse je dišalo po novem; videti ni bilo žive duše razen brhkega kmetskega dekleta v snežnih rokavih, ki se je za hip nasmehnilo iz kuhinje ter se naglo skrilo za vrati. Vsaka najmanjša podrobnost je razodevala izbrani okus nabraženega, pa tudi bogatega človeka, zakaj že v veži sem opazilo sličico, ki je bila pred nekaj tedni izginila iz Pavlovega atelierja.

„Kdo živi tu?“ sem vprašala osupla.

Pavel se je nasmehnil. Ne da bi potrkal, je odprl svetlo izbo s parketom in preprogami; zelena peč, leseni strop in javorjeva miza so ji ohranjali kmetski značaj. Tudi tu so bile stene okrašene s slikami, deloma Pavlovimi, deloma njegovih tovarišev. Na mizi, pogrjnjeni z novim prtom, je stala pisana vaza z velikim šopkom, steklenica vina z dvema kozarcema in mrzel zajtrk na bleščečem porcelanu. In tudi tu ni bilo nikogar. Kje se je skrival srečni lastnik tega milega doma?

Tedaj pa se je Pavel obrnil k meni ter zamrmral z mehkim glasom:

„Sedi za mizo, Tinica, in posadi otročička; doma si.“

Široko sem zastrmela vanj. Pomen njegovih besed je s težavo prodiral vame; soba, on in jaz, vse se je zavrtilo v radostni omotici, ki je le obotavljuje prehajala v jasno misel.

„Pavle!“ sem vzkliknila, „kaj hočeš reči?“

Naglo je postavil Jurčka na tla in prestregel z eno roko mene, z drugo Metko, videč, da komaj še stojim.

„Doma si, Tinica,“ je ponovil še nežneje. „To je dom, ki so ti ga zidali, ne da bi ti vedela zanj; to je skrivnost mojih izletov, zaradi katerih si me tako grdo obdolžila sama pri sebi. Ali si zdaj še huda name? Zamolčal sem ti vse do zadnjega, da bi te bolj razveselilo . . . Da, le verjemi, ženica moja; tvoja last je vse, hiša in kar vidiš v nji . . .“ Potegnil me je k mizi ter nalil kozarca. „Daj, trči z menoj na zdravje njene gospodinje!“

Z glasnim jokom sreče in hvaležnosti sem se vrgla na njegove prsi; kar pozabila sem, da bi ga morala pravzaprav kleče prositi odpuščanja. Minute so pretekle, preden sem bila v stanu zajeceljati, kakor da mu vedno ne verujem.

„Pavle, ali je res? . . . Ali se mi sanja? Oh, ne zbudi me!“

„Res je, dušica. Vse je tvoje, najino in naših malčkov . . . Si zadovoljna, Tinica? Ali je tako prijazno, kakor sva se menila, ko sva zapuščala Italijo — še veš? . . . Vseh prostorov nisem hotel urediti brez tebe, ali vendar je toliko pripravljenega, da lahko ostaneš tu; pojdiva pogledat vse po vrsti.“

Prijel me je okrog pasu; kakor v sanjah sem mu sledila v spalnico z odgrnjeno posteljo in v kuhinjo z nedotaknjeno posodo, zakurjenim ognjiščem in napolnjeno omaro, kjer me je predstavil dekletu:

„Vidiš, Manica, to je tvoja gospa!“

In Manica si je obrisala roko v predpasnik ter mi korajžno voščila srečo — oh, komaj tako veliko in jasno, kakor je že kipela v mojem srcu!

Zdelo se mi je, da živim v pravljici: dobrotni palčki so bili izpolnili moje najljubše sanje ter mi postavili gnezdo, ki ga prikupljivejšega nisem mogla želeti: tako ljubko je bilo vse, skromno in vendar udobno urejeno, tako preprosto in lepo. Tri sobe, kamrica, in pod streho Pavlov atelier z velikim steklenim oknom, ki ga

s poti še zapazila nisem; kaj je treba še več prostora za paradíž na zemlji?

„Vrta se nisem priteknil,“ je dejal moj dragi pri odprtem oknu. „Ljubši mi bo, če bo dišal po tebi: skupaj ga obsejeva drugo pomlad. Za onim najinim starim menda ne bo zaostajal...“

„Ne bo, Pavle, ne bo; zahvaljen bodi! Sleherna Tinina misel bo lučka na oltarju tvoje sreče.“

Manica, ki se je takoj pokazala vneto in veččo varuško, je spravila trudna otroka spat; midva pa sva se roko v roki vrnila v izbo, sedla k pogrjnjeni mizi ter jedla in pila pobožno kakor na Veliko noč.

Zdaj je bilo dopolnjeno odrešenje moje duše; v verigi, ki me veže s tem življenjem, ni manjkalo nobenega člena več. Vse, kar mora človek imeti in ljubiti, je bilo zbrano v mojem dosegu in na mojih tleh, tako resnično in prijemljivo, tako trdno in nedvojbeno; zdaj ni bilo treba loviti vere v daljnjo srečo, ko jo je meril vsak dotik roke in vsak pogled objemal kot celoto! Nekaj močnega in strastnega je stopalo v mojih prsih na mesto nekdanjih hrepenenj — bilo mi je kakor drevesu, ki čuti svojo višino, široko

senco svojih vej, bogati plod na njih in korenine prav do srca zemlje . . .

Moja hvaležnost je položila roke na njegove rame in svoj pogled v njegove oči; in moja ljubezen ga je vprašala:

„Povej, moj ljubi, kako dolgo naj živim, da ti odslužim to veselje?“

„In jaz kako dolgo — v zahvalo tebi, da živiš?“

Ljubezen ljubezni ne prekosi, zakaj vsaka zase je največja v slehernem trenutku . . .

Selitev je davno za nama; dom postaja vsak dan prijaznejši, živa navzočnost prebivavcev daje prostorom in rečem znane, mile duše in obraze. Prerahljan in razdeljen v gredice se zamišlja vrtič v poznem septemberskem solncu ter čaka zime in pomladnjega spočetja. Mirno se kadi pod njim vasica, požete njive počivajo, gore za polji mi gledajo skozi okno kakor dobra stara lica; zrastle sem z domom, zemljo in ljudmi. Jaz sem njihova, oni moji, kar utriplje v nas, je eno . . .

Listje na jablanah se zlati, njegovi cekini plešejo z vetrom in solncem; ali so krasne te je-

senske nedelje, noseče svežih upov in dobre volje! Zraven mena poje Metkina zibka, Manica ropoče v kuhinji ter žvrgoli kakor brezskrbna ptička, Jurček pase mucu sredi sobe ter ji razlaga, da je „ata sov“. Kmalu zapoje vaški zvon, ljub korak se oglasi pred vrati, v izbo plane Pavel s škatlo in stojalom, lačen, zasopel in blažen od dela, ter mi pove že stotikrat, da je šele zdaj našel umetnost, ko piše te ljudi in kraje kakor izpoved lastnega srca.

Vsak svojega otroka v naročju, bova sedela po kosilu pred hišnimi vrati; Pavel me bo gledal s tako genljivo skrbečim očesom, povpraševal vsak trenotek, ali mi ni hladno, ter zabičeval, naj se varujem: „saj veš, Tinica, zdaj...“ Potem nama zastane razgovor; molče bodo počivale najine oči na belopranih snežnikih, in misli bo zibala ena, ista pobožnost, skrivnostna duša, ki utriplje od mrzlih temen te naše drage zemlje pa do najinih živih, toplih src; prisluškovala bova veliki ljubezni, kako diha povsod in odeva vse v svoje mirne, zveste žarke.

Sosedje in sosede bodo prihajali v vas; bogve zakaj nas imajo tako radi? Najin dom jim je odprt kakor nama njih blage, tople hiše, in

bolje mi je med njimi kakor nevenkije pri mestnih znancih. Kako vdani in pošteni so ti ljudje, ako jim greš po ravni cesti naproti! Včasih sedim med njimi ter mislim, da je takih vasic še na tisoče, in povsod žive ti dobri, umni ljudje. Tedaj se mi napne srce, kakor bi ga vleklo poldrug milijon živih strun, ki vodijo njih želenje k mojemu in moje k njim; tedaj spoznam, kako me spaja ž njimi vse, kar imam, skrb in ljubezen, mož, otročička in plod v mojem životu; svojo kri vidim, kako se meša v krvi vnukov in pravnukov še veke po moji smrti ž njih močnim rdečim sokom v nepretrgano reko življenja; slišim jo, kako šumi in pljuska ob jezove, kako jih lomi in vriskaje teče v luči in svobodi, svetla neumrjočnost moje duše . . .

Kaj sem jaz, nekdanja Tina Gramontova, ki je razprostirala svoje solze in štela svoje vriske, kakor bi bila samo ona, edino ona taka na svetu? Kaj je slast mojih objemov, bleščanje mojih hrepenenj, muka in sreča mojega materinstva, kaj tiha zbranost, s katero se izprehajata pogled in duh po tej lepi zemlji? Povejte, odgovorite, vi moji ljubi oglati, težkonogi, žuljeroki gostje! Ponižna kapljica sem z vami vred v prelestnosvežem

viru, ki vre in se peni k solncu navzgor; majhen kosček velike duše, ki hoče rasti in bogateti, da bi plavala kmalu enaka med enakimi na višavah človeštva . . . Kvečjemu če vidim svoj namen v tej mnogoglavi trumi nekoliko jasneje od vas; zato pa hočem biti dobra z zavedno dobroto spoznavavk in spoznavavcev. Vedoma hočem greti vas s svojo gorkoto in sebe ob vaši, vedoma krepiti moža, da bo smeleje odgrinjal našemu poldrugemu milijonu zorne stolpe njegovega Jeruzalema, vedoma učiti svoje otroke ljubezni do vas, vi naše kleno seme, in vašega ponosnega, trdega, svetega jezika !

Nič več ne premišljam, ali sem grda, kakor sem stokala nekdanj v svojih pepelkinih vicah, niti ne, ali sem lepa, kakor je vriskalo srce na paganski svatbi mojega telesa; biti hočem rodovitna kakor ti, naša zemlja, blagoslovljena in hvaležna kakor ti . . .

Načela sem zadnjo stran zvezka, in poslej ne bom več spisovala svojih prigod; zorela bom molče in brez spomina kakor žitni klas, ki ne ve, da nosi kruh velikega vstajenja.

Že slišim Pavlove korake; vzemi, beri, moj

dragi! Danes teden, ko se pripelje Regina Strnadova, tvoja nekdanja oboževanka, s teto Berto in svojo preljubeznivo hčericico Tinico, boš vedel z mano vred, kako malo sreče se nama je obetalo in kako neizmerno bogato nama je obrodila.

Daj, da te poljubim, zveličar moj!

„Zapiski Tine Gramontove“ so se tiskali pod težo izjemnih razmer in daleč od kraja, kjer prebivam. Večina knjige mi ni bila na razpolago v svrhu avtorskih korektur; ostalo sem moral pregledovati z največjo naglico in brez možnosti ponovne revizije. Posledica je obilje tiskovnih napak, za katere odklanjam odgovornost; v popravek navajam vsled pomanjkanja prostora le tiste, ki najhuje nasprotujejo slovnici ter najobčutnejše pačijo zmisel.

Vladimir Levstik.

Str. 60	6. vrsta	zg.	beri:	človeka,	nam.	človek
> 96	4.	>	>	>	hoteč se	> hoteč
> 113	2.	>	>	>	smejala	> jokala
> 119	13.	>	>	>	slutil	> čutil
> 122	5.	>	sp.	>	najpozneje	> najmanj
> 130	9.	>	>	>	je ni	> še ni
> 132	6.	>	>	>	Pavlov	> Silov
> 133	3.	>	zg.	>	Ni mi	> Ni
> 134	1.	>	sp.	>	stožcu	> steburu
> 143	1.	>	zg.	>	beži	> leži

Str. 143	2. vrsta	sp. beri:	prezebal	nam.	prezebel
> 144	7.	> zg.	> Romantični	>	> Romantičen
> 151	2.	> sp.	> Heladi	>	> Heleni
> 154	7.	> >	> tegobni	>	> tegotni
> 158	8.	> zg.	> zletela	>	> zlezla
> 163	3.	> >	> ravnodušja	>	> ravnanja
> 163	6.	> >	> nalašč	>	> nedaleč
> 163	5.	> sp.	> preneham	>	> preneha
> 165	10.	> zg.	> do tebe	>	> k tebi
> 167	6.	> sp.	> dobre, drage	>	> drage, drobne
> 169	8.	> >	> me	>	> mene
> 173	11.	> zg.	> s svojo	>	> v svojo
> 173	1.	> sp.	> omaguje	>	> omahuje
> 188	1.	> zg.	> ne doseže	>	> doseže

Oddelek za razisk. dejavnost

VL

LEVSTIK V.

Zapiski...

886.3-311.2

4200711532

OSREDNJA KNJ. CELJE

COBISS 0